

Godina III

2001.

Broj 1.

YU ISSN 1450-7986

UDK 34: 061.1(4)

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

periodični časopis Udruženja za pravo Evropske unije

Glavni i odgovorni urednik
prof. dr Radovan D. VUKADINOVIĆ

Udruženje za pravo Evropske unije, Beograd

Izdavač
Udruženje za pravo Evropske unije
Beograd, Krunska (Proleterskih brigada), 74.
tel. 011 444 69 10

Uređivački odbor
Prof. dr Radovan D. Vukadinović, mr Gordana Ilić (sekretar), prof. dr Stevan Lilić,
dr Duško Lopandić, dr Miroslav Paunović, prof. dr Milena Petrović i
prof. dr Maja Stanivuković

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Radovan D. Vukadinović
Tel.: 034 37 02 32/227; E-Mail: radevuk@ptt. yu

Izdavački savet
Prof. dr Zoran Arsić, prof. dr Blagoje Babić, prof. dr Mirko Vasiljević, prof. dr Ivica
Jankovec, prof. dr Dobrosav Mitrović (predsednik), prof. dr Dejan Popović,
prof. dr Dragan Radonjić, dr Bojana Rilke i prof. dr Aleksandar Ćirić

Časopis izlazi periodično

Tiraž: 500

Štampa:

Predlog za citiranje: REP.

Na osnovu mišljenja Ministarstva za nauku i tehnologiju broj 413-00-435/99-01, od
13. 01. 2000. godine, Revija je oslobođena poreza na promet .

Izdavanje ovog broja finansijski pomogli Deutsche Stiftung für internationale
rechtliche Zusammenarbeit e. V. - IRZ i Fond za otvoreno društvo Beograd.

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

periodični časopis Udruženja za pravo Evropske unije

Godina III

2001.

Broj 1.

SADRŽAJ

ČLANCI I RASPRAVE

Reiner Faupel	Povelja o osnovnim pravima u Evropskoj uniji Viđena iz daljine - Viđena iz EU	5
Reiner Faupel	The Charter of Fundamental Rights of the European Union	23
Slobodan Zečević	Pridruživanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji	45
Duško Lopandić	Osvrt na "evoluciju drugog i trećeg stuba saradnje" Evropske unije	55

PREVODI DOKUMENATA

Prednacrt Konvencije o nadležnosti i stranim odlukama u građanskim i trgovačkim stvarima	65
---	----

NOVOSTI IZ EVROPSKE UNIJE	109
---------------------------	-----

SAVETOVANJA, SIMPOZIJUMI I OKRUGLI STOLOVI O PRAVU EVROPSKE UNIJE	107
--	-----

IZ DOMAĆIH I STRANIH ČASOPISA	113
-------------------------------	-----

REVIEW OF EUROPEAN LAW

Periodical Review of Association for the European Union Law

Volume III

2001

No. 1

CONTENTS

ARTICLES

Reiner Faupel	The Charter of Fundamental Rights of the European Union, Seen from afar - Seen from within the EU	5
Slobodan Zečević	Association of the Republic of Serbia and the Republic of Monte Negro to European Union	23
Duško Lopandić	Review of "The evolution of the second and the third pillar cooperation" in the EU	45

DOCUMENTS

	Preliminary draft Convention on jurisdiction and foreign judgments in civil and commercial matters	65
--	--	----

EUROPEAN UNION NEWS	99
---------------------	----

REPORTS	107
---------	-----

FROM DOMESTIC AND FOREIGN REVIEWS	113
-----------------------------------	-----

ČLANCI I RASPRAVE

Rainer FAUPEL*

UDK 339.923:.61.1EU:34

str. 5 - 16.
izvorni naučni rad

POVELJA O OSNOVNIM PRAVIMA U EVROPSKOJ UNIJI Viđena iz daljine - Viđena iz EU**

ABSTRACT

The paper gives an assessment of the Charter of Fundamental Rights of the European Union as proclaimed by the Nice Summit in December 2000. It is argued that the Charter in spite of its lack of legally binding force and in spite of the fact that its contents, compared with other legal instruments dealing with human rights matters, essentially constitute nothing really new, is of great importance, both in substance and in the way it was developed by a "Convention". The Charter can be seen as the

* Dr. jur.; raniji državni sekretar (*Staatssekretär, Deputy Minister*) u Ministarstvu pravde u Brandenburgu, Potsdam/Berlin; Rukovodilac Projekta Savetodavnog Pravnog Projekta nemačkog Društva za tehničku pomoć (Head of the *Legal Advice Project of the Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH*, Beograd.

** Ovaj papir predstavlja dopunjenu i ažiriranu verziju rada koji je podnet na Savetovanju "Pravo i ljudske vrednosti" održanom na Kopaoniku od 13. do 16. decembra 2001. godine u organizaciji jugoslovenskog udruženja pravnika i u Jugoslovenskom udruženju za međunarodno pravo u Beogradu, 21. januara 2001. godine.

human rights part of a future Constitution of the European Union and thus form a crystallising core or catalyst for a new or continued discussion on such a Constitution. The many open questions in the European Union – competences between the Union, the member states and the regions; balance of power between the institutions of the Union; decision-making procedures, majority rules and vetoing-rights in an ever-growing Union – cry for new answers which at the same time can do something against a strongly felt democracy and legitimacy deficit. The Laeken Declaration, adopted by the European Summit in December 2001 and creating a new "Convention" to answer those questions, is very much influenced by the Charter experience and expressly mentions the possibility of a Constitution for the Union with the Charter as a part that Constitution.

Key words: European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union, Nice Summit, Laeken Summit, Laeken Declaration, Future of the European Union, Constitution of the European Union, Convention, democracy and legitimacy deficit, values, Peace through integration.

I Povelja - Zaostavština Samita iz Nice

Povelja o osnovnim pravima u Evropskoj uniji je svečano proklamovana u zajedničkoj deklaraciji Evropskog parlamenta, Saveta ministara Evropske unije i Komisije Evropske unije na Evropskom samitu u Nici koji je održan 7. decembra 2000. godine. Ovaj događaj je sa pravom slavljen kao veliki uspeh: Povelja se bavi najvišim i najuzvišenijim pravima čoveka i artikuliše ih na način koji u procesu konstitucionalizacije Evropske unije otvara nove perspektive. Način na koji je Povelja sačinjena i brzina kojom se to desilo predstavljaju za Uniju nešto sasvim novo i neobično. Kao takva, deklaracija je dala samitu u Nici poseban sjaj koji drugi ostvareni rezultati ne bi mogli postići. Samit u Nici je uglavnom bio posvećen pripremi za proširenje Evropske unije i doneo je dugo potrebna, a ipak skromna, možda i nedovoljno uređena, prilagođavanja Ugovora o osnivanju i institucionalnih postupaka.

Posmatrajući Povelju godinu dana nakon njene proklamacije, ona nije ništa izgubila od svog sjaja. Nasuprot, ne samo što je bila predmet izučavanja eksperata na kongresima i u naučnim krugovima već, što je značajnije, u širokoj javnosti je i od strane političkih izveštača u Evropskoj uniji smatrana kao jedan

od kristalizatora ili katalizatora za ustavnu debatu o centralnom pitanju Evrope: kuda se kreće Evropska unija? Kako će se razvijati? Šta je njen cilj? Zaista, godinu dana kasnije 14/15 decembra 2001. godine Evropski samit u Lakenu je, u svojoj odluci da sazove novu "Konvenciju" koja bi dala odgovore na gore izneta pitanja i mnoga druga pitanja, konačno prihvatio shvatanje da sadašnji položaj Evropske unije zahteva vrlo ozbiljno zasnovano preispitivanje budućnosti Evropske unije, njenih nadležnosti, njenog procesa odlučivanja, demokratske organizacije i legitimnosti, što bi najzad moglo dovesti do ustava koji bi, delimično menjajući osnivačke ugovore odvojio se od njih u novi osnovni instrument.

Istovremeno, jasno je da će ono, ostavljajući po strani njen sjaj, što vi tražite i ono što vidite u Povelji varirati zavisno od toga da li je posmatrana iz daljine, izvan Unije, ili iz Unije. Nastojaću da opišem određene aspekte posmatrajući Povelju iz Unije i ono što se uočava spolja, tako reći kroz durbin. Pogled spolja pri tome nema principijelno manji kvalitet od unutrašnjeg: posmatranje sa daljine ima bolji pregled i ono što je važnije oštrije ocrtava reljef, ali sa druge strane, iz daljine se ne može baš sve videti. Stoga upozoravam na pogrešni zaključak do koga se lako može doći gledajući iz daljine. Kako se, naime, ne bi pomislilo da pored velikog broja pravno obavezujućih međunarodnih i evropskih instrumenata kojima se garantuju ljudska prava nije bio neophodan još jedan katalog prava, posebno ako nije u potpunosti pravno obavezujući i na koga se ne mogu pozivati pojedinci, kao što je slučaj sa Poveljom. Uzmimo stoga istovremeno i lupu i durbin.

Pre toga, hteo bih da učinim i neke druge napomene: veoma se nadam da će sadašnji pogled na Povelju i unutrašnje poslove Unije iz daljine, uskoro postati pogled izbliza, a onda i iznutra. Moje divljenje je upućeno onima koji su u prošlosti uz prihvatanje rizika i opasnosti hrabro i odlučno izlazili na ulice protiv onih koji su kršili ljudska prava, protiv neprijatelja manjina i protiv onih za koje je vladavina prava u najboljem slučaju bila samo fraza. Oni su omogućili velike političke promene koje su se odigrale posle 5. oktobra 2000, a ove promene su dovele do uvođenja reformi u državi, društvu i privredi koje otvaraju perspektive budućeg pogleda izbliza ili iznutra. Nadam se da uskoro izrazi "EU" i "Brisel" neće biti slušani samo u kontekstu donatorskih konferencija nego će postati zajednička vrednost koja će pratiti Sporazum o stabilizaciji i asocijaciji i, na kraju, pregovore o pristupanju. Cilj "evropske usklađenosti" novih propisa, na šta se tako često upućuje, ne odnosi se samo na velike privredne slobode koje su postavljene u Osnivačkom ugovoru, unutrašnje tržište, organizaciju

poljoprivrednih tržišta, zajedničke granične sporazume, zajedničku ekonomsku i monetarnu politiku i zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, već pre svega, treba da služi i razvijanju zajedničkih vrednosti. Evropska unija, čiji član u budućnosti želi da postane i Jugoslavija, je zasnovana, kao što je navedeno i u preambuli Povelje o ljudskim pravima:

na nedeljivim i univerzalnim vrednostima ljudskog dostojanstva, slobodi, jednakosti i solidarnosti. Zasnovana je na načelima demokratiji i na vladavini prava. Ona stavlja pojedinca u središte svog delovanja uspostavljanjem građanstva Unije i stvaranjem prostora slobode, sigurnosti i pravde.

Ovu su vrlo poznate vrednosti. To su vrednosti iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija iz 1948. godine. To su, takođe, i vrednosti iz Evropske konvencije o ljudskim pravima iz 1950. godine i mnogi drugi tekstovi koji su kao pomoć korišćeni da bi se ostvarila pobjeda. Međutim, same ove vrednosti nisu ostvarile pobjedu prava nad silom. Pobjedu nad neprijateljskom silom ne bi odnele da nije bilo sve jačeg otpora starom režimu koji je demonstriran na ulicama i na izborima. Postoji određen paradoks u činjenici da pravno obavezujuća snaga međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima ili odgovarajuća nacionalna pravila mogu nekada značiti vrlo malo u pogledu stvarnih ljudskih prava i garantovanja poštovanja vladavine prava, a da pravno mnogo ograničenija Povelja o osnovnim ljudskim pravima može biti sposobna da postigne mnogo više u okruženju gde, što predstavlja osnovnu pretpostavku, zaštita ljudskih prava i poštovanje prava aktuelno postoji u svakodnevnom životu.

II Povelja - Pravno neobavezujući instrument

Pravnici, bez obzira da li posmatraju iz daljine ili iznutra, polaze od pravnih tekstova iz Službenog lista. Međutim, Povelja o osnovnim ljudskim pravima se ne nalazi tamo. Ona se ne nalazi u delu koji je označen "L" (Zakonodavstvo) u Službenom listu, već u delu "C" (Informacije i beleške). Deo "C" sadrži tekstove koji ili uopšte nemaju ili, kao u slučaju pripremljenih dokumenata, još nemaju pravni karakter jer nije okončan legislativni postupak (nemaju status pravnog akta). Tako, formalno pravno posmatrano, Povelja ne predstavlja pravno obavezujući tekst. Činjenica da odredbe člana 51(1) ograničavaju njen domašaj na organe i tela Unije i države članice kada

implementiraju pravo Unije i da odredbe člana 51(2) navode vrlo kategorički da Povelja ne zasniva novo ovlašćenje niti ima zadatak da menja ovlašćenja koja su definisana Ugovorima o osnivanju znači i da se, u materijalnom smislu takođe, Povelja ne širi izvan postojećeg prava Unije. Sa druge strane, posmatrana čak i iz daleka, jasno je da je Povelja kao rezultat svečane izjave Evropskog parlamenta, Saveta ministara i Komisije, uprkos njenoj ograničenoj pravnoj valjanosti, ima značaj koji prevazilazi čisto pravne granice.

Ako detaljnije pogledamo u sadržinu Povelje možemo videti sledeće: u poređenju sa tradicionalnim međunarodnim i regionalnim garancijama ljudskih prava jasno je da Povelja sadrži dosta inovacija. U ovom smislu upućujem, pre svega, na socijalna prava, tzv. "moderna prava", ili na "novu generaciju" ljudskih prava, kao što su pravo na zaštitu ličnih podataka, zaštita okoline i zaštita protiv preodmaklih istraživanja i eksperimenata sa genetskim materijalima i, na kraju, vrlo eksplicitnu i obuhvatnu zabranu diskriminacije. Povelja se i mnogo lakše čita od Evropske konvencije o ljudskim pravima koju je bez određenog pravnog obrazovanja teško razumeti. Takođe, neki članovi Povelje su na primer jasno formulisani na jednostavan, kratak i razumljiv način, što je značajna prednost. Što se riče garancija slobode pojedinaca i građana, Povelja ne sadrži principijelno ništa novo, a i drugi delovi sadrže mnogo onoga što nam je već poznato, posebno iz Socijalne povelje Evropske zajednice i Saveta Evrope. U tom smislu u Povelji se ponavljaju i ponovo potvrđuju međunarodni standardi koji važe u državama članicama Zajednice (sada, nakon Mاستrihta i Amsterdama u Evropskoj uniji) prema njihovim ustavima ili njihovoj ustavnoj tradiciji i koji su takođe dugo primenjivani u Evropskoj uniji. Jedna od većih zasluga Evropskog suda pravde iz Luksemburga je što je u sudskoj praksi, na osnovu odredbi Ugovora o osnivanju (sada odredbe člana 6(2) Ugovora o Evropskoj uniji) koje na vrlo uopšteni način upućuju na ustavne tradicije zajedničke državama članicama, razvio osnovna prava na tako detaljan i rečiti način, da je njihova sveobuhvatna primena u Evropskoj uniji već dugo vremena izvan sumnje.

Mogu razumeti da bi ovaj prvi pogled na Povelju o ljudskim pravima iz daljine mogao stvoriti malu zabunu ili uneti nejasnoću zbog proklamovane važnosti za Evropu nečega što bi moglo vrlo jednostavno biti tretirano kao ništa više nego jedva nova kompilacija osnovnih i vrlo poznatih načela ili normi. U tom smislu upozoravam na grešku da se jedinstvena svečana deklaracija tretira samo kao zamena za nedostajuću pravnu obavezu. Na nju ne bi trebalo gledati ni

kao na kompromis između onih koji su Poveljom hteli da stvore pravno obavezujući prvi deo novog, sveobuhvatnog ustava Unije i tako ostvare značajne inovacije i, onih država članica koje, iz raznih razloga, u ovom momentu ni na čiji račun nisu to želele. Povelja bez sumnje ima odlike takvog kompromisa i u načelu i u mnogim svojim pojedinačnim odredbama, na koje imam nameru da se kasnije vratim. Države članice su zavisno od njihove vizije Evrope i ciljeva i zavisno od spremnosti njihovih građana za integraciju, u integraciju išle potpuno različitim brzinama. Veća Evropa koja će sa sadašnjih 15 uskoro imati više od 20 članica, postaje još intenzivnija želja što će predstavljati argumente onima koji žele da vrate Evropu, dozvolite da kažem, u istinsku federaciju ili konfederaciju država i onih koji preferiraju da ona više ili manje izgubi pragmatičnost asocijacije nacionalnih država.

U takvoj situaciji, pitanje koliko Povelja o osnovnim pravima - koja je u savremenim uslovima ekvivalent uzvišenijeg dela svakog ustava i odredbi o organizaciji države - pravno obavezuje ima veliku simboliku i ostaje predmet rasprava. Ali, u demokratiji su kompromisi nužni i ne predstavljaju ništa loše. Veliki ciljevi se retko ostvaruju u jednom džinovskom skoku i mora se paziti da napredovanje nekih ne ostavi druge izvan stroja petanestorice, a možda uskoro i dvadestpetorice. Dobar kompromis tera stvari unapred, drži sve na okupu, ne zahtevajući ni od koga da u isto vreme odbije bilo čije inicijative. Umesto toga, ako se stvari posmatraju dijalektički, to promoviše dalje pregovore sa različitim pozicija u pogledu ciljeva, zbog toga što oni jasno nastavljaju da postoje kao antiteze ili suprotni polovi, postoji stalni izazov koji vrši pritisak za rešenja i sinteze.

III Povelja - Nužna posledica postepene integracije i prva arhitektonska komponenta Ustava Unije

Da sada bacimo prvi detaljniji i precizniji pogled na Povelju iznutra, istovremeno je stavljajući u istorijski kontekst gotovo 50 godina dugih integracionih procesa u Zajednici.

Bez obzira na određene sporosti u pojedinim etapama i česte zastoje, bez obzira na mnoge nedostatke i česte razloge za nestrpljenje ili čak i za očajavanje, na ovaj proces u osnovi gledam kao na napredak: prema jačoj integraciji, prema produbljavanju Zajednice i prema stalnom širenju njenih nadležnosti. To ne može biti ozbiljno osporeno ni od koga ko na jednoj strani ima u vidu evropsku istoriju i tradiciju, a na drugoj strani vidi beskrajni niz pojedinačnih koraka

prema stvaranju unutrašnjeg tržišta i nastavljanju dalje hamonizacije pravnih sistema što podrazumeva slobodu kretanja, potpuno zajedničko poljoprivredno tržište i zajedničku trgovinsku politiku, politiku kohezije kao potpuno implementiranu nakon proširenja prema jugu a sada više ne samo prema jugu, što pokazuje progres od zajedničke ekonomske i monetarne politike do jedinstvene valute u slučaju većine država članica, što sada svedoči o prvom koraku ka zajedničkoj spoljnoj i odbrambenoj politici, i što je Evropska zajednica iz Rimskog ugovora preko Mاستrihta/Amsterdama, razvijena u sadašnju Evropsku uniju.

Povelja o osnovnim pravima predstavlja, bez sumnje, deo ovog procesa postepene integracije. Ići ću i dalje i reći ću da je projekat Povelje posledica sve većeg i intenzivnijeg zajedništva u Uniji. Ostavljajući po strani činjenicu da nema potpunu pravnu valjanost, Povelja sa jasnim i kompletnim delom o ljudskim pravima po svojoj formi predstavlja deo modernog ustava i deo budućeg sveobuhvatnog ustava Evropske unije (drugi delovi takvog ustava će regulisati institucije Unije i nadležnosti Unije i njenih organa u svetlu načela subsidiarnosti). U ovom obliku ona predstavlja pažljivu ravnotežu u narastajućem nezadovoljstvu zbog činjenice sve većeg širenja oblasti u kojima Evropska unija preduzima akcije, koja će uskoro prožimati sve segmente života, a koje su bazirane na tako nejasnom, glomaznom osnovnom tekstu koji razumeju samo eksperti i koji sadrži tako malo načela. Zbog toga su sumnje u vezi odgovarajuće legitimnosti produbljanja Unije i širenja njenih ovlašćenja postale sve izraženije. U 1999. godini kada je, na osnovu predloga Nemačke na Samitu u Kelnu bio određen mandat za rad na Povelji, proces integracije je bio u tački kad je čak i Savet ministara osetio da se deficit legitimnosti u okviru Unije ne može više tolerisati. Savetu je za ovo saznanje trebalo više vremena nego Evropskom parlamentu, čiji raniji pokušaji formulisanja Ustava Unije nisu dobili podršku većine i čiji su mnogi dobri predlozi i preliminarni radovi manje ili više ostali nepoznati. U Kelnu je Savet ministara za početak potvrdio deficit legitimnosti i to izričito povezao sa stepenom ostvarene integracije:

Zaštita osnovnih prava predstavlja osnovno načelo Evropske unije i nužni preduslov za njenu legitimnost. ... Na sadašnjem stepenu razvoja Unije, nužno je sačiniti predlog Povelje ovih prava kako bi se jasno utvrdio njihov fundamentalni značaj za sve građane Unije.

Za sada treba zapaziti da, osim ekonomskih rezultata koji će proizaći iz unutrašnjeg tržišta i jedinstvene valute, Povelja predstavlja pokušaj legitimisanja

Unije u pogledu njenih dostignuća do danas i u buduće pre svega kao društva koje je obavezano ljudskim pravima.

IV Povelja - Kompletan deo Ustava o ljudskim pravima

Sledi detaljniji opis sadržine Povelje jer je potrebno njeno poređenje u najmanju ruku sa komunitarnim pravom i sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, koje se primenjuje i izvan Zajednice na 40 država, i uključuje pogled iznutra i iz daljine. Međutim, mogu dati analizu samo u skraćenoj formi zato što osećam da je značajnije reći nešto što se odnosi na opšti značaj Povelje i nekim od njenih problema.

Na početku rada naveo sam jednu važnu rečenicu iz preambule Povelje. Ona sadrži pojmove koji se, ili bukvalno ili po svom značenju, javljaju kao naslovi delova (glava), kao što su: dostojanstvo, slobode, jednakost, solidarnost, građanska prava i pravda. Ove naslove dalje prate opšte odredbe sa pravno vrlo teškim pitanjima domašaja Povelje, domašaja (obima) garantovanih prava, nivoom zaštite i zabranom zloupotrebe prava. Oni se tiču vrlo delikatnih pitanja. Navešću samo jedan primer: prvo, sukob i saglasnost između ovlašćenja dodeljenih Ugovorom o osnivanju Zajednica i Ugovorom o Evropskoj uniji na jednoj strani i materije koja je regulisana Poveljom na drugoj strani. Drugo, činjenica je da se prava u Povelji, iako formulacije naravno mogu varirati, podudaraju sa onima iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i iz drugih međunarodnih instrumenata ili ustava država članica. Treće, postoje prethodni zahtevi i uslovi kojima su regulisana ograničenja prava garantovanih Poveljom. Četvrto, kako osigurati da nivo zaštite ne bude ispod postojećeg.

Da počnemo sa delom I (*Dostojanstvo*) upućivanjem na ljudsko dostojanstvo kao nepovredivo i nešto što bi trebalo da bude zaštićeno kao centralno, najviše ljudsko pravo. Ono, međutim, nije izum Povelje - dovoljno je samo uputiti na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima ili na Osnovni zakon Nemačke (Ustav Nemačke, primedba prevodioca). Stoga ovo nije "jak početak". Ono ne sadrži ništa što nije već sadržano u tradicionalnom pravu na život i fizički integritet lica, zabrani smrtnih kazni, torture i nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja, i zabrani ropstva i trgovine ljudskim bićima, ali takođe i u "modernim" odredbama o zaštiti u medicinskim i biološkim istraživanjima, kao što su izričite zabrane reproduktivnog kloniranja ljudskih bića. Ljudsko

dostojanstvo je takođe centralno u opštim načelima jednakosti i zabrane arbitrarnog ponašanja i diskriminacije koja su obrađena kasnije.

Deo II (*Slobode*) sadrži u vrlo jasnom i jednostavnom obliku tradicionalna individualna i kolektivna prava na slobodu koja smo mi već u osnovi stekli iz Evropske povelje o ljudskim pravima i dodatnih protokola, Evropske socijalne povelje, Komunitarne povelje o osnovnim socijalnim pravima radnika, drugih ugovora i sudske prakse Suda pravde Evropskih zajednica. Posebno, Povelja sadrži "novu generaciju" prava, takvih kao što su zaštita ličnih podataka i sloboda i pluralizam medija u njihovom odgovarajućem kontekstu. Takođe, proširena su i tradicionalna prava, na primer pravo na brak nije više ograničeno na lica različitih polova, pravo na obrazovanje je prošireno na stručnu i permanentnu obuku, a zaštita svojine uključuje i intelektualnu svojinu - pravo koje je ugroženo u mnogim mestima. Nešto što je i nedostatak - u nekim članovima se upućuje na moguća vremenska ograničenja prava na slobodu, ponekad se ta ograničenja mogu zasnivati i na opštim odredbama, dok su u drugom slučajevima definisana upućivanjem na nacionalne propise koji se, naravno, razlikuju. Ne može se poreći ni da su neka "nova" osnovna socijalna prava slabo zagarantovana jer predstavljaju rezultat kompromisa. Umesto prava na rad, postoji samo pravo na angažovanje u radu (pravo da se radi). U stalnom menevrisanju između poslodavaca i zaposlenih bilo je, međutim, jedino moguće uključiti ovo pravo u Povelju posebnim garantovanjem slobode vođenja biznisa kao neposredne kontrateže, iako niko ne može osporiti da ovo pravo proizilazi iz opšte slobode akcije.

U delu III (*Jednakost*), koji počinje sa osnovnom ali još uvek ne i prevaziđenom deklaracijom da je svako jednak pred zakonom, valja zapaziti član o nediskriminaciji u kome su pobrojani svi oblici diskriminacije (izričito upućujem na diskriminaciju po osnovu rase, etničkog ili socijalnog porekla, jezika ili religije, pripadnosti nacionalnim manjinama ili seksualnoj orijentaciji) koje još uvek nisu nestale čak ni u Evropi, a posebno u regionu jugoistočne Evrope. Ovo je praćeno izričitim obavezama koje su Uniji nametnute u narednim članovima u pogledu poštovanja kulturnih, religioznih i jezičkih razlika. Posebna pažnja je posvećena pravima dece, pravima starijih i integraciji hendikepiranih lica što predstavlja napredak u kodifikaciji u poređenju sa starijim sporazumima o ljudskim pravima. Međutim, članovi koji su posvećeni jednakosti čoveka i žene u vezi jednakog plaćanja i posebnih pogodnosti slabije predstavljenog pola se mogu smatrati retrogradnim korakom u odnosu na Ugovor o osnivanju Evropske zajednice.

U delu IV (*Solidarnost*), dolazimo do osnovnih socijalnih prava, oblast u kojoj Evropska konvencija o ljudskim pravima više ne pruža dovoljnu osnovu jer u nju posebno moraju biti inkorporisane norme sadržane u raznim socijalnim poveljama. Ovde mogu samo ukratko navesti ova prava: pravo radnika na informisanje, pravo na kolektivno pregovaranje i akcije, zaštita protiv otpuštanja, pravo na odgovarajuće radne uslove uključujući i godišnji period plaćenog odsustva, zaštita dece, mladih, porodice i materinstva, pravo pristupa službama za obezbeđenje posla, pravo na koristi iz socijalnog osiguranja i socijalne usluge, zdravstvenu zaštitu i medicinski tretman. Mnogi smatraju da Povelja ima posebnu vrednost jer ova socijalna prava daleko prevazilaze listu ljudskih prava. Ona nisu, kao u slučaju svih ljudskih prava, samo "vrednosna" prava u metafizičkom smislu, već moraju biti shvaćena u vrlo materijalnom i "ekspanzivnom" smislu. Ovaj deo se završava sa dve "moderne" obaveze koje se odnose na zaštitu okoline i zaštitu potrošača.

U petom delu (*Prava građanstva*), Poveljom su u oblasti građanskih prava u okviru Unije (pošto nakon Mastirškog sporazuma postoji građanstvo Unije) predviđena prava koja prirodno idu posle drugih sporazuma o ljudskim pravima. I u tom smislu je to novo. Postojeće pravo (na primer koje se tiče izbora za Evropski parlament i lokalne izbore, slobodu kretanja i boravka) je delimično dopunjeno, na primer posebnim vrednim pažnje pravom na dobru upravu uključujući pravo na saslušanje i pristup ličnim podacima iz arhiva a delimično je preuređeno kako bi građani Unije imali jasniju predstavu o svojim pravima. Ovde upućujem samo na opšte pravo na pristup dokumentima kod organa Zajednice, pravo na primenu Omundsmana i pravo na peticiju Evropskom parlamentu. Činjenica je takođe, da građani Unije imaju pravo na diplomatsku ili konzularnu zaštitu koja prevazilazi uobičajena prava u ovoj sferi i svaki građanin Unije može tražiti zaštitu u svakoj državi članici pod istim uslovima kao i državljani te države članice.

Poslednji deo pre Opštih odredbi, Deo VI (*Pravda*), sadrži standardna načela sa kojima smo upoznati u Evropi kao rezultatom Evropske konvencije o ljudskim pravima. To su načela pretpostavljene nevinosti, načelo *nullum crimen, nulla poena sine lege* i načelo *ne bis in idem*. U slučaju Unije, ona su proširena izričitom stipulacijom da kazne ne smeju biti neproporcionalne i da se načelo *ne bis in idem* takođe primenjuje u jurisdikciji između država članica. Na kraju, Povelja ide i dalje od Konvencije o ljudskim pravima u slučaju prava na pravnu zaštitu. U skladu sa sadašnjim komunitarnim pravom predviđeno je ne samo pravo na pravnu zaštitu pred nacionalnim vlastima (koje višu nisu specificirane),

već takođe pred sudovima, pristup koji mora biti garantovan pravnom pomoći kad je to neophodno.

V Povelja - Na putu pravno obavezujuće snage

Vratiću se na razmatranje Povelje više iznutra. Pokušaj da se sačine osnovna prava koja su primenljiva na Uniju, njene države članice i svakog pojedinačnog građanina iz različitih pravnih izvora i nalaženja zajedničkog sadržaja i u isto vreme da se sačini lako čitljivi tekst razumljiv običnom građaninu koji bi se mogao koristiti u svakodnevnom životu i koji bi imao političku konciznost u osnovi je uspeo. Imajući u vidu složenost i brojnost pravnih izvora to nije bilo lako: postoje brojne međunarodne konvencije sa članicama koje nisu samo iz Unije, a koje se odnose na ljudska prava uopšte, na individualne grupe takvih prava, ili na vrlo ograničene oblasti. Osim toga, postoje Ugovori o osnivanju Zajednica i Ugovor o Evropskoj uniji. Na kraju, postoje pisani i nepisani ustavi država članica, zajedničke ustavne tradicije i praksa Suda za ljudska prava, Suda pravde Evropskih zajednica i nacionalnih ustavnih sudova.

Ipak, zavisno od tačke posmatranja, te prepreke su savladavane. Oni koji već smatraju da su ljudska prava dovoljno obezbeđena *de lege lata*, odbiće Povelju kao suvišnu i irelevantnu (to je slučaj sa mnogima koji osećaju da bi Unija prosto trebalo da pristupi Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima). Na drugoj strani, oni koji bi *de lege ferenda* želeli da stvore nova prava preko Povelje ili da prošire postojeća će biti razočarani jer nije ostvaren napredak u odnosu na situaciju koja već postoji. Eksperti smatraju da kratka Povelja ne sadrži mnogo od onoga što su oni smatrali ključnim, a građani će biti iznenađeni ili razočarani kada otkriju ekstremno radikalna ograničenja štampana malim slovima u drugim delovima Povelje ili u nacionalnim pravima.

Od veće važnosti su nerešive (ili formalno rešive) materjalne kontradikcije ili, tačnije rečeno tenzije (pritisci). Dovoljna su dva primera. Svaka Povelja Unije o osnovnim pravima mora naravno sadržavati zabranu smrtne kazne koja odgovara Protokolu broj 6 Konvencije o ljudskim pravima, što se zahteva od svih država kandidata za članstvo. Međutim, činjenica je da na osnovu Osnivačkih ugovora Unija nema ovlašćenja da usvaja pravila iz ove oblasti. Pozicija je još sličnija u vezi neophodnih odredbi u kontekstu Povelje o radnim sporovima, gde Unija opet nema pravo usvajanja propisa. Ove kontradikcije bi se lako mogle otkloniti pozivanjem na to da Povelja pravno ne obavezuje. Međutim,

pošto ona naginje ka pravnoj obaveznosti, ove kontradikcije moraju biti rešene. U formalnom smislu to bi se najjednostavnije moglo stipulisati u opštim odredbama, uz tenzije koje su već viđene, da Povelja ne utvrđuje bilo kakva nova ovalaščenja niti modifikuje ona definisana Ugovorom o osnivanju (član 51(2)).

Sukobi u interpretaciji neizbežno nastaju zbog činjenice da brojni pravni izvori koji su formulisani na različite načine trebaju biti tumačeni na sličan način. U određivanju značenja ovih prava Povelja nedvosmisleno daje prioritet Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i, generalno, dozvoljava samo širu zaštitu (član 52(3)). Izričito je stipulisano da ništa u Povelji ne može biti ni u kom smislu tumačeno kao ograničavanje postojećih prava (član 53). Na kraju, u odnosu na komunitarno pravo, postoji upozorenje i jasna stipulacija da dejstvo takvih prava koja su priznata u Povelji mogu biti ostvarivana samo pod uslovima i u granicama koje su definisane Ugovorima o osnivanju Zajednica i Ugovorom o Evropskoj uniji (član 52(2)).

Sve ovo još jednom potvrđuje ono što poluotvorenih očiju vide oni koji smatraju da je Povelja suvišna. Ja takođe vrlo dobro osećam da bi širenje garancija u pogledu kretanja radnika moglo biti dovedeno u pitanje. U isto vreme bi se zemlje koje očekuju prijem našle u dugom periodu tranzicije pod vrlo jakim pritiscima u pogledu ovog prava. Stoga se, posmatrano iznutra, može smatrati da je Povelja inicirala dinamičan proces koji će pomoći Uniji na njenom teškom putu napred. Činjenica da su svi pokušaji bili učinjeni kako bi se izbegli sukobi zakona i kako bi se doneli pravni izvori u međusobnom skladu i u tekstu koji nije pravno obavezujući može se shvatiti kao priprema za ostvarivanje njene pune pravne valjanosti. U ovom kontekstu pravljenje teksta koji bi obavezivao iako on to stvarno nije, podrzumeva neke druge posledice koje ne bih želeo da precenim u pogledu pravno obavezujuće prirode Povelje u strogom smislu ali, takođe, ne bih želeo ni da ih ostavim nepomenutim. Čak i pre samita u Nici, Evropski parlament i Komisija EU su izneli svoje namere da u potpunosti primene Povelju. Komisija se obavezala i da svim svojim predlozima doda formalnu deklaraciju o kompatibilnosti sa Poveljom svih svojih predloga koji su od nesumnjivog značaja za osnovna prava. Povelju je takođe uzeo u obzir i Sud pravde u Luksemburgu, ali je još ne citira zbog njene pravne neobaveznosti. Međutim, opšti pravobranioци u svojim (izuzetno važnim) mišljenjima upućuju na nju, a pominje je takođe i nacionalni sud - španski ustavni sud u svojoj presudi. Za neke ovo mogu biti beznačajne tačke, a za druge one su znak neopozivog daljeg razvoja Povelje prema pravno obavezujućem statusu.

VI Povelja - Medicina protiv evropskog umora i sredstva protiv demokratskog deficita legitimnosti

Upućivanjem na sve ove probleme i sukobe želeo sam da pojasnim kakva je pravna važnost Povelje i koliko mnogo pitanja ostaju još uvek otvorena i nerešena. Pri tome se još uvek ne bavim posledicama sukoba do kojih može doći u pružanju pravne zaštite kod nacionalnih ustavnih sudova, Suda pravde Evropskih zajednica i Evropskog suda za ljudska prava. Advokati bi čak mogli smatrati da Povelja predstavlja i nešto više od toga jer uglavnom podrazumeva angažovanje i stvaranje programa za angažovanje profesora, organizovanje pravnih seminara i posle diplomskih i specijalističkih studija i biti razlog za pisanje poneke knjige u Evropi i u svetu. Međutim, ne želim da u poslednjem delu završim sa ovakvim zaključkom, već više sa onim što je presudno za građane Unije kada posmatraju Povelju iznutra. Povelja je probudila nova nadanja u vreme kada su velike ideje iz osnivačkih godina Zajednice nakon Drugog svetskog rata ostale u senci. Ovde ću samo izneti da je rat između država članica postao potpuno neprihvatljiv i činjenicu da se stepen prosperiteta građana Unije, bez obzira na nedostake koji su još uvek prisutni, enormno povećao. Ovo je takođe vreme kada su teški procesi materijalne harmonizacije i složene institucionalne procedure dovele do narodnog osećanja umora od Evrope. U čisto materijalnom smislu to je ponovno vraćanje na apstraktnije vrednosti. U tom smislu Povelja će ne samo smanjiti sve jače osećanje deficita legitimnosti, već će i delimično ublažiti demokratski deficit i običnim građanima umanjiti udaljenost od zbivanja u Starzburu, Briselu i Luksemburgu.

Dve stvari me vode ka ovom zaključku:

Već sam rekao da Povelja može biti smatrana kao prvi elemenat u arhitekturi Evropskog ustava. Ovaj prvi elemenat vapi da bude kompletiran. Postoji mišljenje da se prvo moraju urediti pitanje raspodele ovalašćenja, šta će u buduće biti predmet regulisanja na nivou Unije a za šta će biti odgovorne države članice, regioni i lokalne vlasti u svetlu načela supsidijarnosti. Ovo pitanje će imati sve veći značaj kako se Zajednica bude širila. Vi kao posmatrači iz daljine znate kakvi su žestki argumenti navođeni po ovom pitanju u mnogim mestima u okviru Unije ili bar možete zamisliti takvu situaciju ako razmotrite uporedive probleme ovde u Jugoslaviji na nivou federacije i republika ili u slučajevima kada se autonomije posmatraju nasuprot decentralizacije. Postoji takođe i shvatanje da Ustav može biti jedino dovršen ako odnosi između institucija, tj. između

Evropskog parlamenta, Saveta ministara i Komisije budu svrsishodno uređeni, na jasan i, pre svega, na demokratski način. Ovde ponavljam, da vi znate da postoje nedostaci i napetosti. Oni vuku korene iz čistog međuvladinog procesa odlučivanja na kome se razvijala Zajednica, a koji su bili dozvoljeni samo Parlamentu. Parlament bi realno trebalo da dobije veća zakonodavna ovlašćenja kako bi se postepeno, ali po mišljenu mnogih to se čini mnogo sporo, suprotstavio ovlašćenjima Saveta ministara koji je još uvek opremljen svim funkcijama koje kriterijumi potpune demokratije podrazumevaju. Ne mogu se detaljnije baviti ovim shvatanjem ovde i ne bih hteo da idem u složenost procesa formiranja mišljenja i glasačkog mehanizma u Saveti i između Parlamenta, Saveta i Komisije koji više nisu tako odgovarajući u sve većoj Uniji. Želim samo da iznesem da bi, sledeći uspešan korak prema primeni Povelje, pritisak za proces konstitucionalizacije Unije da bi se rešila ova pitanja mogao postati jači.

Druga važna tačka u ovom kontekstu je snaga identifikacije koju uz učešće građana razvija čvrst ustav. U tom smislu se diskusije koje se tiču Povelje o osnovnim pravima ne vode jedino između eksperata, već su u njih uključeni i zainteresovani građani. Ovaj proces indentifikacije je, po shvatanju zamora kod naroda Evrope i njihovog osećanja da je Evropa toliko udaljena od njih, jako hitan i mogao bi samo biti intenziviran daljim diskusijama o onim delovima ustava koji još uvek nedostaju. U idealnim uslovima ovo bi trebalo da dovede do jakog osećanja patriotizma prema jakom Ustavu Evrope zasnovanom na sigurnosti i sveopštim prihvaćenim osnovama.

Ne verujem da je ovakvo moje optimističko razmišljanje, u kome je realistički ukazano na mnoge probleme, utopističko. Sama Povelja, bez obzira na nedostatke i probleme, daje osnova za takvo nadanje. Kada je nakon Samita u Kelnu sredinom 1999. počeo rad na Povelji, niko nije smatrao da je moguće ostvariti takav rezultat a nikako za manje od 18 meseci. Trebalo je pomiriti osnovne razlike u shvatanjima koja su se odnosila na Povelju i naći prihvatljive kompromise, o pitanjima koja su od interesa diskutovati široko i javno, i u isto vreme, brzo napraviti korektan tekst koji će obični građani biti sposobni da razumeju. Bez namere da na bilo koji način umanjim posebne rezultate onih koji su radili na Povelji pod rukovodstvom Romana Hercoga (Roman Herzog), ranijeg Predsednika Savezne Republike Nemačke i bivšeg predsednika Saveznog Ustavnog suda, izneću nekoliko zapažanja: brzina sa kojom su stvari bile učinjene ne bi bila moguća da nije postojala izražena potreba za jasnim (ubedljivim) osnovnim tekstom i za zasnivanjem legitimiteta za sadašnjost i za budućnost. I ostala dva dela ustava nisu manje urgentni. To je jasno pokazano

velikim brojem političkih ideja koje su predstavljene u tromesečnom periodu od iskusnih i čak od vrhunskih političara, što je sada pokazano Lakenskim odlukama (Laeken) Evropskog saveta. Međutim, diskusije o cilju Unije i odgovarajućoj viziji Unije ne mogu više trajati neograničeno.

Način na koji je formulisana Povelja pokazuje da konvencionalni metod međuvladine pripreme i konsultacija između vlada i njihovih birokratija nije više dovoljan za tekstove ovakvog značaja. Način njenog formulisanja je takođe doveo do uspeha u tako kratkom periodu. Povelja je bila predložena kao "Konvencija" koja prethodno nije postojala u toj formi. Za razliku od prethodnih slučajeva, Parlament, vlade i Komisija nisu radile odvojeno. Umesto toga osnovano je je vrlo efikasno konsultativno telo sastavljeno od 62 člana i 4 posmatrača u kome su direktno legitimisani demokratski predstavnici bili posebno predstavljeni. Njegov sastav je bio sledeći: 15 predstavnika država članica i 1 komisionar, 16 članova Evropskog parlamenta, 30 članova legislativnih tela država članica i, na kraju, 2 posmatrača Suda pravde Evropskih zajednica i 2 posmatrača iz Saveta Evrope, od kojih je jedan bio sudija Evropskog suda za ljudska prava. Očigledno je da je takvo telo uživalo visok stepen legitimnosti i do većine stavova je došlo zahvaljujući sopstvenom momentumu, dok su centripetalne sile pojedinih vlada (generalno posmatrano, ovo je bio slučaj da su vlade predstavljale glavni usporavajući faktor) mogle biti savladane samo uz najveće teškoće. Ovome treba dodati činjenicu da su zvanične diskusije o konvenciji bile javne i da su dokumenti bili dostupni celom svetu preko interneta, da su 67 različitih društvenih grupa bile saslušane i da je razmotreno više od 600 drugih predloga i sugestija. Ovo iskustvo je tako označilo prvi korak u sastavljanju ustava na "zelenoj podlozi", demokratskim osnovama i na stvaranju osećanja poistovećivanja (identifikacije) sa njim.

Sigurno ne želim da preuveličavam značaj onoga što se desilo jer smo do stvarnog ustava i narodnog izglasavanja Povelje još daleko, odnosno od referenduma kao najviše demokratske legitimacije Povelje. Ali ovde ponavljam zaključak koji bi trebalo da se izvuče iz rada na Povelji, a koji je u najmanju ruku pokazao nove pristupe za dalji rad na ustavu Unije što bi trebalo prihvatiti u buduće. Stoga je bilo umereno da se u pokretanju post ničanskog procesa uzmu u obzir osnovna pitanja budućnosti Unije i njenih ciljeva. Na ovo sam i ranije ukazao u brojnim prilikama. U tom cilju potrebno je čim se određeni inicijani konsenzus postigne sazvati jednu ili više takvih "Konvencija". Sa uspehom u slučaju Povelje i skromnim rezultatima u ostalim pitanjima, kada se pripremni rad odvijao na međuvladinom nivou, Ničanski samit je imao veći uticaj u

nagovaranju brojnih političara, uključujući i one iz vlade, da sazovu novu "Konvenciju" polazeći od toga da se jedino na takav način mogu ostaviti veće promene i u isto vreme da se ostvari legitimitet i identifikacija građana sa Unijom.

VII Povelja - Njen uticaj na Lakensku Deklaraciju

Razmatranja ove vrste su uticala na nedavne odluke u Kraljevskoj palati u Lakenu (the Royal Palace of Laeken) u Briselu. Od decembra 2002. godine navedeni problemi evropskog ustava su nešto manji. Na Samitu je usvojena "Lakenska deklaracija o budućnosti Evropske unije", odluka od velike važnosti za sadašnje članice Evropske unije kao i za sve buduće članice, ne samo one koje su već na "pola puta", već i za one države kao što je Jugoslavija, koje kucaju na vrata sa namerom da postanu članice u daljoj budućnosti širenja Unije. Lakenska deklaracija razmatra Uniju u potpunosti, navodi demokratske promene i očekivanja građana Unije, upućujući na sva izneta pitanja (bolju podelu i definisanje ovlašćenja u Uniji, pojednostavljenje instrumenata Unije, više demokratičnosti, transparentnosti i efikasniju Uniju) i na kraju postavlja pitanje da li bi ovaj proces "pojednostavljenja i reorganizacije Unije u dužem vremenu mogao dovesti do usvajanja ustavnog teksta u Uniji". Sa trankvim uspehom Povelje, Ničanski samit bi imao još veći uticaj u ubeđivanju Lakenskog samita da sazove novu "Konvenciju" smatrajući da takva Konvencija sama može biti sposobna da donese veće promene i u isto vreme da ostvari ciljeve legitimnosti i identifikacije građana sa Unijom. Stoga je Lakenska deklaracija, na jednoj strani, na izričiti način otvorila Konvenciju, kao "aktivnog posmatrača", takođe i one države koje su zbog procesa širenja Unije već "na pola puta" i, na drugoj strani, pozvala evropsku javnost koja je organizovana u posebnom "Forumu" da uzme učešća u diskusiji o budućnosti Unije.

Lakenska deklaracija (koja takođe izričito navodi mogućnost uključivanja Povelje o osnovnim pravima u ovaj osnovni ugovor) jača moje nade za novi osnovni pravni tekst kao što je već napred opisano. Mandat navodi sve osnovne tačke i probleme i daje smernice - "Prema ustavu za evropske građane". Ipak, neodređenosti u pogledu krajnjeg rezultata ostaju. Sva pitanja su formulisana samo kao pitanja i retko su viđena kao tekst koji dolazi sa Evropskog samita koji je već pun označenih pitanja. Dosledno tome, od Lakenske deklaracije se očekuje da će pripremno telo usvojiti ne samo konsenzusom dogovorene preporuke u pogledu rešavanja pitanja, već i različite

opcije koje uživaju različiti stepen podrške. Dodaću da je sporazum o Povelji o osnovnim pravima sa svojim osloncima u dobro poznatim načelima ljudskih prava bilo lakše postići nego što će se postići sporazum o pitanjima nove raspodele nadležnosti između Unije, država članica i regiona, novi odnos snaga između Evropske komisije, Saveta i Parlamenta i, konačno, sporazum o novim metodima donošenja odluka u mnogo većoj Uniji sa nužnošću većinskog glasanja i neizbežnim mešanjem glasačkih prava. Poslednja pitanja, nasuprot osnovnim pravima, su snažna i novčano orijentisana do vrlo visokog nivoa, a iskustvo pokazuje da je mnogo teže postići sporazum o takvim pitanjima. Tako posmatrano, postoji više nego dovoljno opravdanje za upitnike koji se odnose na Ustav.¹ Nadajmo se da će se, čim to bude moguće, prevazići negativni rezultati irskog referenduma na šta su uticali različiti faktori uključujući Evropski zamor i osećanje da se Evropa suviše udaljila. Za sada, međutim, irski rezultati pokazuju pravac post ničanskog procesa i budući razvoj potpunog ustava za Evropu.

VIII Povelja - Korak prema univerzalnim pozitivnim ljudskim pravima

Jasno je da autor ovog papira veruje u ideju Evropske unije i smatra da je u sadašnjem obliku sposobna sledeći južno proširenje ne samo da kopira istočno širenje čim se ono ostvari već i takođe, kao dalji korak, širenje prema jugoistoku. Ovo neće samo promeniti pogled Evropske unije iz daljine u pravcu njenog viđenja iznutra, već će takođe osposobiti ovaj deo Evrope da učestvuje u dostignućima Unije. Sledeći iskustva svetskih ratova i konflikt Istok-Zapad, mogu reći bez bilo kakvog izuzetka da smatram da će stvaranje *mira preko*

¹ Kada koristim izraz "ustav" imam u vidu materijalno, a ne semantičko značenje. U tom smislu, činjenica da se pojam "ustav" ne pominje u Lakenskim zaključcima, a da je u Lakenskoj deklaraciji upotrebljen na više stidljivi način, ne čini značaj ovog pitanja ni većim ni manjim. To samo pokazuje da su dodirnuti vrlo osetljiva pitanja i da je ponekad bolje biti pažljiv u odabiranju terminologije. ^ak i kada je tekst, koji je po materiji ustav, označen samo kao, dozvolite mi da kažem, "statut" on još uvek ostaje ustav u stvarnom značenju. Moja zemlja, Nemačka, je dobar primer za to. Našem ustavu iz 1949. godine je zbog određenih istorijskih razloga, kao "Ne finalnom ustavu za podeljenu zemlju" dato ime *Osnovni zakon (Grundgesetz)*, ali niko nije sumnjao da je to bio i ostao Ustav Savezne Republike Nemačke.

integracije biti najveće od ovih dostignuća i tako, naravno, najvažnija i neizbežna potreba takođe u ovom regionu.

Mir ne može biti ostvaren i mirna koegzistencija nije moguća bez poštovanja ljudskih prava. Ovo je potpuno jasno iz Povelje. Bez razlike da li Povelju posmatramo kao čistu političku izjavu, kao pravni tekst na putu ka obaveznosti ili, na kraju, kao jednaku velikim konvencijama o ljudskim pravima. Na početku ovog rada istakao sam činjenicu da to što sporazum o ljudskim pravima može imati jasnu pravnu snagu (obaveznost) ne isključuje najveću i najsistematičniju zloupotrebu ljudskih prava od države dok, nasuprot tome, neobavezujuća Povelja može razviti značajnu pravnu snagu i važnost u ovoj oblasti. Tako posmatrana Povelja je već sada daleko od malog dela svetske istorije ljudskih prava koja je, prema rečima velikog italijanskog pravnog filozofa *Norberta Bobija (Norberto Bobbio)*, karakteristična po težnji ka univerzalizaciji i umnožavanju čiji razvoj se može opisati sledećim rečima:

*Ljudska prava nastaju kao univerzalna prirodna prava, kasnije se razvijaju u specifična pozitivna prava i na kraju se ostvaruju kao univerzalna pozitivna prava.*²

Preveo: prof. dr Radovan D. Vukadinović

² Norberto Bobbio: *Presente e avvenire dei diritti dell'uomo* (The Present and Future of Human Rights).

Dr Reiner Faupel *

UDK 339.923:.61.1EU:34
pp. 23 - 44.
original scientific paper

**The Charter of Fundamental Rights
of the European Union **
Seen from afar - Seen from within the EU**

SUMMARY

The paper gives an assessment of the Charter of Fundamental Rights of the European Union as proclaimed by the Nice Summit in December 2000. It is argued that the Charter in spite of its lack of legally binding force and in spite of the fact that its contents, compared with other legal instruments dealing with human rights matters, essentially constitute nothing really new, is of great importance, both in substance and in the way it was developed by a "Convention". The Charter can be seen as the human rights part of a future Constitution of the European Union and thus form a crystallising core or catalyst for a new or continued discussion on such a Constitution. The many open questions in the European Union - competences between the Union, the member states and the regions; balance of power between the institutions of

* Dr. jur.; formerly Staatssekretär (Deputy Minister) at the Ministry of Justice in Brandenburg, Potsdam/Berlin; Head of the Legal Advice Project of the Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH (German Organisation for Technical Assistance), Belgrade.

** The present paper is a revised and updated version of papers presented at the Conference "Law and Human Values" at Mt. Kopaonik on 13 - 16 December 2001 and before the Yugoslav Association for International Law in Belgrade on 21 January 2001.

the Union; decision-making procedures, majority rules and vetoing-rights in an ever-growing Union - cry for new answers which at the same time can do something against a strongly felt democracy and legitimacy deficit. The Laeken Declaration, adopted by the European Summit in December 2001 and creating a new "Convention" to answer those questions, is very much influenced by the Charter experience and expressly mentions the possibility of a Constitution for the Union with the Charter as a part that Constitution.

Keywords: European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union, Nice Summit, Laeken Summit, Laeken Declaration, Future of the European Union, Constitution of the European Union, Convention, democracy and legitimacy deficit, values, Peace through integration

I The Charter - An Asset of the Nice Summit

On 7 December 2000, at the European Summit in Nice, the Charter of Fundamental Rights of the European Union was solemnly proclaimed in a joint declaration of the European Parliament, the Council of Ministers of the European Union and the EU Commission. That event was celebrated as a huge success, and rightly so: the Charter is concerned with the highest and most exalted human rights and articulates them in a way which opens up altogether new perspectives in the process of creating a Constitution for the European Union. The way the Charter was drawn up and the speed with which this happened were something quite new and unusual for the Union. The proclamation as such lent the Nice Summit a distinctive lustre which the other results achieved could not have imparted to it: the Summit, mainly concerned with the so-called "left-overs", i.e. the long-necessary adjustment of the founding treaties and procedures to the substantial enlargement of the EU, finally agreed on some rather modest, if not inadequate amendments of the treaties and institutional procedures.

Looking back at the Charter one year after its proclamation, it has lost nothing of its lustre. On the contrary: not only has it been endorsed by specialist congresses and academic circles, but much more importantly, it is regarded within the European Union by a wider public and by political reporters as one of the crystallising cores or catalysts for a constitutional debate on the central

issues for Europe: Where is the Union going? How will it develop? What is its aim? Actually, one year later on 14/15 December 2001 the European Summit in Laeken in its decision to convene a new "Convention" to give answers to the above mentioned and many more questions finally has accepted the view that the present state of the European Union affairs necessitates some very fundamental re-thinking of the Union's future, its competences, its decision-making process and its democratic organisation and legitimacy, which lastly could lead to a Constitution replacing, at least partly, the founding treaties and separated from them in a new basic instrument.

At the same time it is, nevertheless, clear that - leaving aside its lustre - what you seek and what you see in the Charter will vary depending upon whether it is viewed from afar, from outside the Union, or from within the Union. I shall endeavour to describe certain aspects perceived when viewing the Charter from within the Union and what strikes one when viewing it from outside, using binoculars so to speak. The view from outside is in principle not qualitatively inferior to the view from within: From a distance one has a better overview and what is important is thrown into sharper relief, but on the other hand one cannot see everything. I would therefore warn against the false conclusion that might easily be drawn from afar, namely that given the large number of legally binding international and European instruments guaranteeing human rights already in existence, it is really not necessary to have yet another catalogue of rights, especially one that is not fully binding and cannot be invoked by individuals, as is the case with the Charter. Let us therefore use both binoculars and a magnifying glass at the same time.

Before doing so I would like to make one further point: I very much hope that the present Yugoslav view of the Charter and internal Union affairs from afar will soon become a close-up and then a view from within. I admire all those who in the past, while aware of the risks and dangers, courageously and resolutely took to the streets against those who despised human rights, against the enemies of minorities and against those who merely paid lip service to the concept of the rule of law. It was they who made possible the great political changes which have taken place since 5 October 2000, changes which have led to the introduction of reforms to the State, society and the economy and which now open the prospect of a close-up view in the future and of a view from within thereafter. The terms "EU" and "Brussels" will, I hope, soon not only be heard in the context of donor conferences but will also become common currency

following a Stabilisation and Association Agreement and, finally, accession negotiations. The aim of the "EU compatibility" of new regulations so often referred to is not only concerned with the major economic freedoms laid down in the basic Treaties, the internal market, agricultural market organisations, common border arrangements, common economic and monetary policies and a common foreign and security policy, but must above all also serve the development of a community of values. The European Union, of which Yugoslavia also wishes to become a member in the future, is founded, as stated in the wording of the preamble to the Charter of Fundamental Rights,

on the indivisible, universal values of human dignity, freedom, equality and solidarity; it is based on the principles of democracy and the rule of law. It places the individual at the heart of its activities, by establishing the citizenship of the Union and by creating an area of freedom, security and justice.

These are values which sound very familiar. They are the values of the Universal Declaration of Human Rights of the United Nations of 1948; they are also the values of the European Human Rights Convention of 1950 and many other texts which everywhere are used to help right to achieve victory over might. However, these values alone would not have achieved victory over a power hostile to them had it not been for the ever-increasing protests and ever-stronger resistance against the old regime demonstrated on the streets and in elections. There is a certain paradox in the fact that the legally binding force of international human rights agreements or corresponding national rules can, on occasion, mean very little as regards the real human rights situation and any guarantee of the rule of law, whilst a Charter of Fundamental Rights of much more limited legal validity, may, whatever its particular shortcomings, be able to achieve much more in an environment where, as a basic premise, the protection of fundamental rights and the rule of law are actually anchored in every day life.

II The Charter - Not a Legally Binding Instrument

Lawyers, looking from afar or looking from within, are used to taking legal texts from the Official Journal. However, the Charter of Fundamental Rights is not to be found there. It is not contained in part "L" (Legislation) of the Official Journal but in part "C" (Information and Notices). Part "C" contains texts which either do not have or, as in the case of preparatory documents in the

legislative process, do not yet have legal status. Thus, even considered formally, the Charter is not a legally binding text. The fact that Article 51(1) restricts its scope to the institutions and bodies of the Union and to the Member States when implementing Union law and Article 51(2) states quite categorically that the Charter does not establish any new power or task or modify powers defined by the Treaties means that, in substantive terms also, the Charter does not extend beyond current Union law. On the other hand, even from afar it is clear that, despite its limited legal validity, as result of its solemn proclamation by the European Parliament, the Council of Ministers and the Commission, the Charter has an importance extending beyond the confines of the purely legal.

If we look at the content of the Charter a little more closely, we can see the following: it is clear that the Charter of Fundamental Rights involves a considerable degree of innovation compared with traditional international and regional human rights guarantees. In this context, I would refer above all to the social rights, the so-called "modern" rights or the "new generation" of human rights, such as the right to protection of personal data, protection of the environment and protection against excessive research and experiments with genetic materials and, finally, the very explicit comprehensive prohibition of discrimination. The Charter is also much easier to read than the language of the Human Rights Convention, which can barely be understood without a degree in law. Indeed, some articles of the Charter are formulated in an exemplary clear, simple, short and understandable manner, and this is a considerable achievement. However, as regards guarantees of the freedom of the individual and the citizen, the Charter in principle contains nothing new, and the other parts of the Charter contain much that is already familiar to us, in particular from the Social Charters of the Community and of the Council of Europe. The Charter thus basically repeats and reaffirms international standards valid in the individual member countries of the Community (now, since Maastricht and Amsterdam, the European Union) on the basis of their constitutions or their constitutional traditions, and also long applicable in the European Union. It is one of the major achievements of the Court of Justice of European Communities in Luxembourg that, on the basis of a Treaty provision (today Article 6(2) of the Treaty on European Union), which refers in very general terms to the constitutional traditions common to the Member States, it has developed fundamental rights in an extensive body of case-law in such a detailed and pronounced manner, that their comprehensive application in the European Union has long been beyond doubt.

I can well understand that this first look at the Charter of Fundamental Rights from afar might give rise to some perplexity or some surprise at the acclaimed importance throughout Europe of something which one might well simply consider to be scarcely anything more than a new compilation of basically very well-known principles or norms. However, I would warn against regarding the uniquely solemn proclamation of the Charter as merely a compensation for its lack of legally binding force. One should also not regard the whole as a typical, rather weak EU compromise between those who sought to create with the Charter a legally binding first part of a new, comprehensive Constitution of the Union, and thus wanted to achieve considerable innovation, and those Member States which on no account wanted this at the present time, for a wide variety of reasons. Undoubtedly, both in principle and in many of its individual provisions, to which I intend to return later in somewhat greater detail, the Charter bears the marks of such a compromise. In the Community and the Union, the Member States and institutions – depending on their vision of Europe and their respective objectives and depending also on the readiness of their citizens for integration – have always pursued quite different integration speeds, and the bigger the Union, with its present 15 and soon far more than 20 members, becomes, the more intensive will be the arguments between those who want to turn the Union into - let us say - a genuine federation or confederation of States and those who would prefer it to be a more or less loose pragmatic association of national states. Given this situation, a Charter of Fundamental Rights - in modern terms the equivalent of the more exalted part of any constitution, as against provisions on the organisation of the State - and the question of its legally binding force were bound to take on an extremely symbolic dimension and to remain subject to controversy. But in a democracy compromises are necessary and no bad thing. Grand objectives are seldom attained in a single giant leap, and a surge forward on the part of some must not be so violent as to leave the others behind and break the ranks of 15, and perhaps soon even 25, partners. A good compromise takes things forward, keeps everyone on board, is not too demanding on anybody and at the same time does not definitively dismiss anybody's intentions. Instead, seen in dialectical terms, it promotes further negotiations on differing views as to the objectives, precisely because they clearly continue to exist as antitheses or opposing poles, constantly there as a challenge pressing for resolution and synthesis.

III The Charter - Necessary Consequence of Progressive Integration and first Architectural Component of a Constitution for the Union

Let us now take a first, more detailed and precise look at the Charter from within and place it in the historical context of the almost 50-year long integration process of the Community.

Regardless of its considerable slowness at certain stages and the frequent occasions on which it has ground to a halt, regardless of many short-comings and frequent reasons for impatience or even despair, I basically regard this process as being one of progress: towards greater integration, towards the deepening of the Community and towards a constant extension of its competence. This cannot seriously be denied by anybody who on the one hand has European history and traditions in mind and on the other has seen the countless individual steps towards the creation of an internal market and the continuous further harmonisation of legal systems, who bears in mind freedom of movement, the fact of a fully common agricultural market and the common trade policy, who contemplates the cohesion policy fully implemented after enlargement towards the south and now no longer confined only to the south, who surveys the progression from a joint economic and monetary policy to a uniform currency in the case of the majority of Member States, who is now witness to the first steps of a common foreign and defence policy, and who accepts that the European Community of the Rome Treaties has, since Maastricht/Amsterdam, developed into the present European Union.

Without a doubt, the Charter of Fundamental Rights is part of this process of progressive integration. I would even go so far as to say that the Charter enterprise is a necessary consequence of the ever greater and more intensive intertwining of the Union. Leaving aside the fact of its lack of comprehensive legal validity, the Charter is, in terms of its form, clearly the fully completed and self-contained human rights section of a modern constitution and thus is the first architectural component of a future comprehensive constitution for the European Union (the other parts of such a constitution would deal with the institutions of the Union and the competence of the Union and its institutions in the light of the subsidiarity principle). It has developed in this form as a deliberate counter-balance to the increasing dissatisfaction with the fact that the ever-expanding sphere of action of the European Union, which will soon have

permeated all segments of life, is founded on such unclear, unwieldy basic texts intelligible only to experts and which contain so little in the way of principles. Doubts as to the proper legitimacy of the deepening of the Union and the expansion of its powers were becoming increasingly pronounced. In 1999, when, following a German proposal at the summit in Cologne, the mandate for the work on the Charter was drawn up, the integration process had reached a point where even the Council of Ministers felt that the legitimacy deficit within the Union was no longer tolerable. It took the Council of Ministers longer to realise this than the European Parliament. That is why its earlier efforts regarding a constitution for the Union failed to achieve majority support for such a long time and why many good drafts and much preliminary work remained more or less unnoticed. In Cologne, the Council of Ministers for the first time acknowledged the legitimacy deficit and expressly linked it to the stage of integration achieved:

The protection of fundamental rights is a founding principle of the European Union and the necessary pre-requisite for its legitimation. ... At the current stage of the Union's development, it is necessary to draft a Charter of these rights in order to visibly establish their fundamental importance and scope for all citizens in the Union.

For now, let us note that, over and above the economic results to be obtained from uniform markets and a uniform currency, the Charter represents an attempt to legitimise the Union with respect to its achievements to date and in the future above all as a community committed to basic human rights.

IV The Charter - The Comprehensive Human Rights Part of a Constitution

At this point, a more detailed description of the content of the Charter is required. Because this entails comparisons that at least have to be touched on with Community law and the European Convention on Human Rights, which extends beyond the Community to embrace 40 Member States, it will involve a look both from within and from without. However, I can only deal with the content in abbreviated form in terms of a list because I feel that it is more important to say something concerning the general importance of the Charter and some of the problems involved.

At the beginning of this paper I quoted an important sentence from the preamble to the Charter. It contains concepts which, either literally or in terms of

their meaning, recur as the titles of chapters of the Charter: Dignity, Freedoms, Equality, Solidarity, Citizen's Rights and Justice. These chapters are followed by a further one containing the General Provisions, which deal with the legally very difficult questions of the scope of the Charter, the scope of the guaranteed rights, the level of protection and the prohibition of abuse of rights. They are thus concerned with very delicate issues. As an example, I would mention only the following ones: First, the conflict and concordance between the powers granted under the Community Treaties and the Treaty on European Union on the one hand and the matters regulated by the Charter on the other; second, the fact that, although the wording may of course vary, the rights in the Charter coincide with those of the European Convention on Human Rights, other international instruments or constitutions of the Member States; third, the pre-requisites and conditions governing restrictions on rights guaranteed by the Charter; fourth, ensuring that the level of protection does not fall below existing guarantees.

To begin Chapter I (*Dignity*) with a reference to human dignity as being inviolable and something to be protected as the central, over-arching human right is no new invention of the Charter - here one need only refer to the Universal Declaration of Human Rights or to the Basic Law of Germany. However, it is nevertheless a "strong beginning". It contains not only the traditional rights to life and the physical integrity of the person, the prohibition of the death penalty, of torture and inhuman or degrading treatment or punishment, and the prohibition of slavery and trafficking in human beings, but also "modern" protection provisions in the medical and biological field, such as the express prohibition of the reproductive cloning of human beings. Human dignity is also central to the general principle of equality and the prohibitions of arbitrary conduct and discrimination which are dealt with later.

Chapter II (*Freedoms*) brings together in a very clear and simple form the traditional individual and collective rights to freedom with which we are already basically acquainted from the European Charter of Human Rights and the additional protocols thereto, the European Social Charter, the Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers, other treaties, and the case-law of the Court of Justice of the European Communities. In particular, it places the "new generation" of rights, such as the protection of personal data and the freedom and pluralism of the media, in their proper overall context. On occasion, there are also extensions of traditional rights, for example the right to marry is no longer restricted to persons of opposing sexes, the right to education has been extended to vocational and continuing training, and the protection of

property has expressly been expanded to include intellectual property - a right endangered in many places. It is something of a weakness - both substantively and in terms of codification - that possible restrictions on the rights to freedom are at times expressly referred to in the relevant article, at times can only be found in the General Provisions, and, in other cases, are defined by reference to national provisions which, of course, vary. It also cannot be denied that certain "new" social fundamental rights - however much of an achievement and however progressive the fact of their inclusion in the Charter at all may be - are only guaranteed very weakly as a result of a compromise. Instead of a right *to work*, there is only a right *to engage in work* and, in the constant manoeuvring between employers and employees, it was only possible to include this right in the Charter by specifically guaranteeing the freedom to conduct a business in a counterbalancing article immediately afterwards, although no one would dispute that this right already ensues from the general freedom of action.

Of particular note in Chapter III (*Equality*), which begins with the basic but still not superfluous statement that everyone is equal before the law, is the specific article on non-discrimination which lists all forms of discrimination (here I would expressly refer to discrimination based on race, ethnic or social origin, language or religion, membership of a national minority or sexual orientation) which have still not disappeared even from Europe and in the south-east European region particularly. This is supplemented by the express commitment imposed on the Union in the following article to respect cultural, religious and linguistic diversity. The articles specifically dealing with the rights of the child, the rights of the elderly and the integration of persons with disabilities are clearly advances in terms of codification compared with older human rights agreements. However, the article dealing with equality between men and women, issues of equal pay and specific advantages in favour of the under-represented sex is considered by some to be something of a retrograde step compared with the EC Treaty.

In Chapter IV (*Solidarity*) we come to the basic social rights, an area in which the European Convention on Human Rights clearly no longer provided a sufficient basis, and in particular the norms contained in the various social charters had to be incorporated. I can only list these rights briefly: the right of workers to information, the right of collective bargaining and action, protection against dismissal, proper working conditions including an annual period of paid leave, the protection of children, young people, families and maternity, the right of access to free placement services, the entitlement to social security benefits

and social services and to health care and medical treatment. However qualified these rights may be, many consider that the particular value of the Charter is to be found here. These social rights far excel traditional lists of human rights since they are not only, as is the case with all human rights, "valuable" rights metaphorically speaking but also must be so categorised in a very material sense, being not only "valuable" but "expensive". This Chapter closes with two "modern" obligations concerning environmental protection and consumer protection.

In the citizens' rights it provides for within the Union (since the Maastricht Treaty there has been Union citizenship), Chapter V (*Citizens' Rights*) naturally goes beyond other human rights agreements, and is in this sense new. Existing law (for instance concerning elections to the European Parliament and municipal elections, freedom of movement and of residence) has in part been supplemented, for example by the particularly noteworthy right to good administration including the right to be heard and to have access to personal files, and has also been partly rearranged in order to give citizens of the Union a clearer idea of their rights. Here, I would refer to the general right of access to documents of the Institutions, the right to apply to the Ombudsman and the right to petition the European Parliament. There is also the fact that citizens of the Union have a right to diplomatic or consular protection which extends beyond the normal rights in this sphere in that every citizen of the Union may apply for protection to any Member State on the same conditions as the nationals of that Member State.

The last chapter before the General Provisions, Chapter VI (*Justice*), contains the standard principles with which we are acquainted in Europe as a result of the European Convention on Human Rights. These are the principles of the presumption of innocence, the principle of *nullum crimen, nulla poena sine lege* and the principle of *ne bis in idem*. In the case of the Union, they have been extended by an express stipulation that penalties must not be disproportionate and that the principle of *ne bis in idem* also applies between the jurisdictions of several Member States. Finally, the Charter also goes further than the Human Rights Convention in the case of the right to a remedy. In line with current Community law, provision is made not only for a right to a remedy before a (not further specified) national authority, but also before a tribunal, access to which must be guaranteed by legal aid where appropriate.

V The Charter - On its Way to Legally Binding Force

Let us now return to considering the Charter more from within. The attempt to bring together fundamental rights applicable to the Union, its Member States and each individual citizen from very different legal sources and to find a common denominator while remaining complete, and at the same time to draw up an easily readable text intelligible to the ordinary citizen and which can be used in everyday life and be absorbed into the political consciousness has, in general, proved a success. This alone was no easy task bearing in mind the multiplicity of legal sources involved: There are international conventions, with members extending well beyond the Union, concerning human rights in general, individual groups of such rights, or very limited specific areas; in addition we have the Treaties founding the Community and the Treaty on European Union; there are finally the written and unwritten constitutions of the Member States, the common constitutional traditions and the case-law of the Court of Human Rights, of the Court of Justice of the European Communities and of national constitutional courts.

Nevertheless, depending on one's point of view, shortcomings were unavoidable. Those who already consider all fundamental rights to be sufficiently secured *de lege lata* will dismiss the Charter as superfluous and irrelevant (this is the case of many who felt that the Union should simply accede to the European Convention on Human Rights). On the other hand, those who wanted *de lege ferenda* to create new rights through the Charter or extend existing ones will be disappointed that there has been no advance beyond the situation to date. Aware of all aspects of the issue, experts will find the brief Charter lacking in much which they consider to be essential, and citizens finding apparently ambitious, unrestricted rights in the Charter will be surprised or disappointed to discover extremely radical restrictions in the small print in other parts of the Charter or in national law.

Of greater importance are the irresolvable (or only formally resolvable) substantive contradictions or, more accurately, tensions. Two examples will suffice here. Any Union Charter of Fundamental Rights must of course contain a prohibition of the death penalty corresponding to Protocol No 6 of the Human Rights Convention and required of all candidates for accession. However, it is a fact that under the basic Treaties the Union has no powers to adopt rules in this sphere. The position is rather similar as regards the indispensable provisions in the context of the Charter concerning labour disputes, where the Union again

has no power to adopt rules. It would be too easy to dismiss such contradictions simply by pointing out that the Charter is in any case not legally binding. However, since its whole thrust implicitly aspires to legally binding force, these contradictions had to be resolved, at least formally; it was, quite simply, stipulated in the general provisions, with the tensions involved being clearly seen, that the Charter does not establish any new power or modify powers defined by the Treaties (Article 51(2)).

The conflicts of interpretation inevitably ensuing from the fact that the numerous legal sources are worded in different ways were resolved in similar manner. The Charter accords the European Convention on Human Rights clear priority in determining the meaning of those rights and, as a general principle, only allows more extensive protection (Article 52(3)). It is also expressly stipulated that nothing in the Charter may be in any way be interpreted as restricting existing rights (Article 53). Finally, in relation to Community law, there is a cautious and clear stipulation to the effect that rights recognised by the Charter may be exercised only under the conditions and within the limits defined by the Community Treaties or the Treaty on European Union (Article 52(2)).

Once again, all this will confirm those who only ever see half-empty glasses in their opinion that the Charter is really superfluous. I also realise very well that the point of having renewed guarantees as to the free movement of workers may be severely questioned when, at the same time, countries seeking accession find themselves subject to extremely strong pressure for long transitional periods in relation to this right. However, looked at from within, at least those who, when confronted with the same result, see half-full glasses, will regard the Charter as having initiated a dynamic and a process which will help the Union on in its difficult way forward. The fact that every effort has been made to avoid a conflict of laws and to bring legal sources into line with each other in a text which is not legally binding can only be seen as preparation for the attainment of its full legal validity. In this context of making a text binding without its actually being so, there are some further points which I would not wish to over-estimate as regards the legally binding nature of the Charter in the strict sense but also would not wish to leave unmentioned either. Even before the Nice Summit, the European Parliament and the EU Commission each stated their intention to fully implement the Charter. The Commission followed this up with a commitment to attach a formal compatibility declaration with respect to the Charter to all its proposals which are of clear relevance to fundamental rights. The Charter is also taken into account at the Court of Justice in Luxembourg.

Because it is not legally binding, a point on which five Member States expressly insisted, it has not been quoted, but all Advocates-General have referred to it in their (extremely important) conclusions, and one national constitutional court, namely the Spanish court, has even already mentioned it in a judgment. Whilst for some these may be trivial points, for others they are indicative of the inevitability of further development of the Charter towards a legally binding status.

VI The Charter - Medicine against Europe Fatigue and Remedy against Democracy and Legitimacy Deficits

In referring to all these problems of congruence, conflict and concordance I wanted to make clear, at least in outline, what the legal importance of the Charter is and how many open questions still remain unresolved. In doing so I have not even dealt with the subsequent conflict of legal protection systems (national constitutional courts, the Court of Justice of the European Communities, the European Court of Human Rights). Lawyers might even take the view that it is something of a plus that the Charter also represents a most demanding employment and employment-creation programme for professors, legal seminars and post-graduate students and one which will fill specialist periodicals and give rise to a book or two in Europe and the world. However, in this last section I do not wish to close with this point but rather with what is decisive for the citizens of the Union when looking at the Charter from within. The Charter has awakened new hopes at a time when the great ideas of the founding years of the Community after the Second World War have faded and the immense achievements of those ideas - here I will only mention the miracle that a war between the Member States is totally inconceivable and the fact that, whatever shortcomings there might still be, the level of prosperity of the Union's citizens has increased enormously - are taken for granted and no longer seem to be worth mentioning. It is also a time when the difficult processes of substantive harmonisation and the complexities of institutional procedures have resulted in people suffering from Europe fatigue. The purely material - however important it may be - is at least to some extent again being complemented by a return to reflection on more abstract values. Thus, the Charter will not only reduce the ever more strongly felt legitimacy deficit, but will also, at least in part, mitigate the Union's obvious democratic deficit and

reduce the remoteness of events in Strasbourg, Brussels and Luxembourg for the ordinary citizen.

Two things bring me to this conclusion:

I have already said that the Charter can be regarded as the first element in the architecture of a European Constitution. This first element cries out for completion. There is in the first place the point that there must be a new ordering of powers as between what will in future be permanently regulated at Union level and what will be the responsibility of individual Member States, the regions and the local authorities in the light of the subsidiarity principle, which will take on ever-increasing importance as the Community grows in size. As observers from the outside, you know what vehement arguments are being conducted on this issue in many places throughout the Union, or you will at least be able to imagine what the situation is when you consider comparable problems here in Yugoslavia at the level of the federation and the republics or where autonomy is set against decentralisation. There is also the further point that a constitution will only be complete if the relations between the institutions, that is to say the Parliament, the Council of Ministers and the Commission are ordered efficiently, clearly and, above all, democratically. Here again, you know that there are shortcomings and tensions. They have their roots in the purely intergovernmental process by which the Communities developed, which has only allowed the Parliament, which should really be the major legislative body, to gain ground slowly - too slowly in the opinion of many - against the all too powerful Council of Ministers and which is still far from equipping it with all the functions that full democratic criteria would require. I cannot deal with this point in detail here and do not want to go into the complexity of the opinion-forming processes and voting mechanisms in the Council and between the Parliament, the Council and the Commission which are no longer at all suited to an ever-growing Union. Here, I only wish to mention that, following the successful step forward achieved with the Charter, the pressure for the process of providing the Union with a constitution solving those question could only become greater.

The second important point in this context is the power of identification which a sound constitution properly evolved, in particular with the participation of the citizens it concerns, may possess. Even the discussions concerning the Charter of Fundamental Rights did not take place solely amongst experts but also involved the citizens concerned. This set in train a process of identification which, in view of people's Europe fatigue and their feeling that Europe is too remote from them, is extremely urgent and can only be intensified by further

discussion of those parts of the constitution still lacking. Ideally, this should result in a strong feeling of patriotism in relation to a strong European constitution based on secure, comprehensible and accepted foundations.

I do not feel that my optimistic view, which does not overlook the many problems still to be overcome but assesses them realistically, is utopian. Again, it is the Charter which, notwithstanding all its shortcomings and problems, gives grounds for hope. When work began following the Cologne Summit in the middle of 1999, no one would have considered it possible to achieve such a result in less than 18 months, to reconcile basic differences of view concerning the Charter or at least to find acceptable compromises, to discuss the issues concerned broadly and publicly and, at the same time, to produce swiftly a legally correctly worded text which the ordinary citizen would be able to understand. Without in any way wishing to detract from the particular achievement of those who worked on the Charter under the chairmanship of *Roman Herzog*, the former President of the Federal Republic of Germany and former President of the Federal Constitutional Court, I would make the following observation: the speed with which things were done would not have been possible if the substantive need for a convincing basic text and for a foundation of legitimacy for the present and the future had not been so urgent. The two parts of the constitution still lacking are no less urgent. This was sufficiently demonstrated by the large number of political ideas put forward at three-monthly intervals by senior and even the top politicians; it is now demonstrated by the Laeken decisions of the European Summit. Discussions on the aim of the Union and the proper vision for the Union can no longer continue indefinitely.

The way in which the Charter was drafted also demonstrates that the conventional method of intergovernmental preparation and consultations between governments and their bureaucracies is no longer sufficient for texts of this importance. The manner of its drafting was also a condition for success within such a short period of time. The Charter was drafted by a "Convention" which had not previously existed in this form. Unlike previous instances, the Parliament, governments and the Commission did not undertake the task alone. Instead, a highly efficient consultative body comprising 62 members and 4 observers was constituted, in which directly democratically legitimised representatives were particularly strongly represented. It was composed as follows: 15 representatives of the Member States and 1 EU Commissioner; 16 Members of the European Parliament; 30 members from the legislative bodies of the Member States, and, finally, 2 observers from the Court of Justice of the

European Communities and 2 observers from the Council of Europe, one of whom was a judge at the European Court of Human Rights. Obviously, such a body enjoyed a high degree of legitimacy and the majority positions established developed their own momentum and centripetal force which individual dissenting governments (in general it was in fact the case that the governments constituted the main retarding factor) could only evade with the greatest of difficulty, if at all. To this there should be added the fact that the official discussions of the convention were public and that the documents were accessible to the whole world via the internet, that 67 different social groups were heard and that more than 600 outside proposals and suggestions for changes were examined. This exercise thus marked the very first step in the drafting of a constitution on a grass roots, democratic basis and in thereby creating a feeling of identification with it.

I certainly would not wish to exaggerate the importance of what happened, given that the exercise fell far short of a genuine constitutional convention and that it was still a long way from meeting the supreme criterion of democratic legitimacy, namely a referendum on the Charter. But here again, the point should be made that the work on the Charter at least finally demonstrated new approaches for further work on a constitution for the Union to be followed in the future. It therefore was appropriate that in initiating the post-Nice process to take forward the basic questions concerning the future of the Union or its aim, as I have already referred to it on a number of occasions, very soon a kind of initial consensus was beginning to emerge that one or more such "Conventions" are needed if results are to be achieved. With its success in the case of the Charter and the rather modest results achieved as regards the left-overs, where preparatory work practically only took place at government level, the Nice Summit has had a major influence in persuading an increasing number of politicians, including those in government, to call for a new "Convention", taking the view that it alone may be able to bring about major changes and at the same time achieve the goals of legitimacy and the identification of citizens with the Union.

VII The Charter - Its Impact for the Laeken Declaration

Considerations of that kind have had their influence on the recent decisions in the Royal Palace of Laeken in Brussels. Since December 2002 the question-marks concerning the problem of a European Constitution perhaps can

be written a little bit smaller. The Summit has adopted the "Laeken Declaration on the Future of the European Union", a decision of great importance for the present Member States of the Union as well as for all future Member States, not only those States which are already "half in" in the ongoing process of enlargement, but also for those States which, as Yugoslavia, are knocking at the door, having the intention to become Member States in a further step of the Union's enlargement. The Laeken Declaration views Europe at a crossroads, mentions the democratic challenge and the expectations of Europe's citizens, and addresses all the questions mentioned above - better division and definition of competences in the Union, simplification of the Union's instruments, more democracy, transparency and efficiency in the Union - ; it finally raises the question whether this process of "simplification and reorganisation might not lead in the long run to the adoption of a constitutional text in the Union". With its success in the case of the Charter the Nice Summit furthermore has had a major influence in persuading the Laeken Summit to call for a new "Convention", taking the view that such Convention alone may be able to bring about major changes and at the same time achieve the goals of legitimacy and the identification of citizens with the Union. The Laeken Declaration, therefore, expressly on the one hand has opened the Convention, in the capacity of "active observers", also to those States which, due to the enlargement process, are already "half in", and, on the other hand, has invited the European public, in a specific "Forum" to be organised, to take part in the discussion on the future of the Union.

The Laeken declaration (which also expressly mentions the possibility to include the Charter of Fundamental Rights in this basic treaty) strengthens my hopes for a new principal legal text as described above. The mandate mentions all the main points and problems; and it gives the right direction - "Towards a Constitution for European Citizens" - to follow. But nevertheless, the uncertainties about the final result of the exercise remain. All the issues are formulated as questions only, and, as a matter of fact, one rarely has seen a text coming from a European summit so full of question-marks. Consequently, the Laeken Declaration is modest enough to expect from the preparatory body not only consensually agreed recommendations to solve the questions, but also different options with varying degrees of support. So, I would like to add, it may well be, that agreement about the Charter on Fundamental Rights with its recourse to well-established principles of human rights was far easier to reach than agreement can be reached about the questions of a new order of competences between the Union, the Member States and the regions, of a new

balance between the European Commission, the Council and the Parliament and, finally, of new methods of decision-making in a much bigger Union with the necessity of majority votes and the unavoidable reduction of vetoing-rights. The latter questions, as opposed to the fundamental rights, are all power- and money-related to a very high degree, and experience shows that agreement on such questions usually is much more difficult to reach. Seen thus, there is still more than enough justification for question-marks concerning a Constitution¹. Let us hope that it will soon be possible to reverse the negative result of the Irish referendum on the outcome of the preceding Nice Summit, which has been attributed to a variety of different causes, including Europe fatigue and the feeling that Europe is too remote. For the time being, however, the Irish result stands in the way of the post-Nice process and the further development of a full constitution for Europe.

VIII The Charter - A Step towards Universal Positive Human Rights

It will have become clear that the author of this paper is someone who believes in the idea of the European Union and who considers that, in its present form, it has the ability, following its extension southwards, not only to cope with the eastward extension soon to take place but also, as a further stage, with extension towards the South East. This will not only change the view of European Union affairs from afar to a view from within, but will also enable this part of Europe to share in the Union's achievements. Following the experiences of the World Wars and the East-West conflict, I can say without any exaggeration that I consider the creation of *Peace through Integration* to be the

¹ When I use the word "Constitution" I am talking about questions of substance, not of semantics. So, the fact, that the notion "Constitution" is not mentioned in the Laeken Conclusions and only mentioned in a rather shy way in the Laeken Declaration does not make the question-marks any bigger or smaller. It only signifies that very sensible questions are touched and that it is sometimes better to be careful in terms of terminology. Even if a text, which in terms of substance is a constitution, is named only, let's say, "Statute", it still remains a constitution in real terms. My country, Germany, is a good example for that: Our constitution in 1949 was, out of certain historical reasons - "No final constitution for a divided country" - , given the name *Grundgesetz* ("Basic Law"); but nobody ever doubted that this Basic Law was and is the Constitution of the Federal Republic of Germany.

most important of these achievements, and this, of course, is most important and desperately needed also in this region.

Peace will not be attainable and peaceful coexistence in diversity will not be possible without respect for human rights. This is made perfectly clear by the Charter. And it makes no difference whether the Charter is regarded as a purely political declaration, as a legal text on the way to achieving binding force or, finally, as being equal in status to the major human rights conventions. At the beginning of this paper I made the point that the fact that a human rights agreement may have clear legal force does not exclude the grossest and most systematic abuse of human rights by the State while, conversely, a non-binding Charter can develop considerable legal force and awareness in this area. Seen thus, the Charter is even now a far from negligible chapter in the world history of fundamental rights, which, in the words of the great Italian legal philosopher *Norberto Bobbio*, are characterised by a tendency towards universality and multiplication and whose development he describes as follows:

*Human rights originate as universal natural rights, they develop into specific positive rights and are finally realised as universal positive rights.*²

² Norberto Bobbio: *Presente e avvenire dei diritti dell'uomo* (The Present and Future of Human Rights).

Dr. Rainer FAUPEL, Ph.D.

***The Charter of Fundamental Rights of the European Union
Seen from afar - Seen from within the EU***

SUMMARY

The solemn proclamation of the Charter of Fundamental Rights by the Nice Summit in December 2000 was celebrated as a huge success. Its substance, the way and speed of its elaboration opened new perspectives in the process of creating a Constitution for the EU.

In spite of the fact that the Charter, due to differing views in member states on the necessity of such a Charter and on new constitutional texts for the EU, was not given legally binding force, and in spite of the fact that the Charter does not go beyond current Union law and existing human rights protection, its adoption is of great importance. The text of the Charter, even if in substance not containing anything really new, is written in such exemplary clear, simple and understandable manner that it can be regarded – and is regarded by a wide European public – as the comprehensive human rights part of a future Constitution for the EU. It thus raised, against the hesitations of some member states, the many open questions concerning the future of the EU and within the EU – competences between the Union, the member states and the regions; balance of power between the Union's institutions; decision-making procedures, majority rule and vetoing-rights in an ever-growing Union – on a constitutional level with the possible consequence that the EU is brought nearer to the citizens and that the democracy and legitimacy deficit is reduced.

The language of the Charter, even if not legally binding, is drafted in a way that it, at least formally, creates concordance and avoids all contradictions with current Union law and existing international or national human rights texts and traditions, thus showing the intention to become a legally binding text. The Charter therefore can be seen also as a crystallising core or catalyst for the solution of the many other open questions of constitutional relevance and thus pave the way for a new basic legal instrument of the Union which duly reflects the progress the Union has made in the past both in terms of competence and of deepening the relations between member states, and which at the same time makes the Union fit for the enlargement.

The way to elaborate the Charter not by traditional inter-governmental negotiations but through a "Convention" with the possibility for the public to follow and take part in the discussions, as well as the success in such a short time, already brought

citizens nearer to the Union, thus helping to reduce the democracy and transparency deficit. In addition, it made clear that the other open questions of constitutional relevance could possibly best brought forward by calling a new "Convention". The Laeken Declaration of December 2001, in fact, drew that conclusion and mandated the new "Convention" to discuss and make proposals for all open questions; the Declaration expressly mentions the possibility of a Constitution for the EU and the inclusion of the Charter in this new basic instrument.

The Charter of Fundamental Rights has given the Union a new consciousness of its underlying values. The Laeken Declaration opens the full constitutional debate. This is important not only for the present member states of the Union but also for those of the on-going enlargement process (they are invited to take part as "active observers" in the new "Convention") and those countries who, like Yugoslavia, are wishing to become members in a later stage. Human rights, rule of law, economic welfare and social security in a market economy - these are the goals of the Union which have led, whatever shortcomings there still might be, to what can be called the Union's success story during the past decades. The greatest of these achievements is undoubtedly "Peace through Integration", which after World War II and the East-West-conflict was and is of outstanding importance for the present and future member states, and which after the experiences of the last decade is desperately needed in the south-east part of Europe.

Dr Slobodan Zečević

UDK 339.923:061.1EU:(497.1)
str. 45 - 54.
pregledni rad

PRIDRUŽIVANJE SRBIJE I CRNE GORE EVROPSKOJ UNIJI

Uvod

Civilizacija Evropskih naroda počiva na zajedničkim temeljima u čijoj su osnovi antička kultura i hrišćanstvo. Antička civilizacija je karakteristična po prvom ozbiljnom pokušaju racionalnog objašnjenja sveta, postavljanju čoveka na pijedastal, u centar interesovanja, uz želju da se duhovno i fizički obrazuje i osposobi za vršenje funkcije u gradu državi (Atinska demokratija). Temelji ove kulture su očuvani s obzirom da su ih na zapadu Evrope negovale provincije Rimskog carstva, a na istoku Vizantijsko carstvo koje se prostiralo na Balkanskom poluostrvu i u Maloj Aziji¹. Na temeljima ove kulture stvarane su nove države koje su nastajale na zapadu, pošto su Germanska plemena osvojila sve delove Zapadnog Rimskog Carstva, dok su ih na istoku preuzimale slovenske kraljevine na Balkanskom poluostrvu i u Rusiji.

Srednji vek je bio snažno obeležen religioznošću, tako da je hrišćanstvo postalo značajan faktor duhovnog i kulturnog jedinstva Evrope koje se odražavalo kroz težnju za očuvanjem antičkih tekovina putem prepisivanja spisa u hrišćanskim manastirima, jedinstvenim moralnim vrednostima kao što su: religioznost, milosrđe, viteštvo, uspostavljanju crkvenog braka i jačanju porodice

* Docent na Fakultetu za internacionalnu menadžment, Beograd.

¹ Rostovcev, *Istorija starog sveta*, Matica srpska, Novi Sad, 1990., str. 27.

i osnivanju prvih univerziteta pod crkvenim okriljem². Srpska srednjevekovna država pod dinastijom Nemanjića je prihvatila tadašnje evropske vrednosti i shvatanja koja su očuvana i kasnije, pod Turskom okupacijom Srbije u narodnoj poeziji i predanju. Moderna Srpska država začeta Karađorđevim ustankom iz 1804. godine vraća se evropskim vrednostima i postupno odbacuje orijentalno. Kneževina, a zatim kraljevina Srbija postaje sve značajniji činilac na međunarodnoj sceni, posebno od njenog formalnog priznanja kao nezavisne države na Berlinskom kongresu 1878. godine. Usled njenog geostrateškog položaja na Balkanskom poluostrvu, u Srbiji dolazi do ukrštanja uticaja velikih evropskih sila. Tako na primer, sukob Srbije sa Austrougarskom služi kao jedan od ključnih povoda za početak prvog svetskog rata 1914. godine, iz kojeg ova zajedno sa svojim evropskim saveznicima i SAD-om izlazi kao pobednik. U periodu između dva rata kraljevina Jugoslavija je podržavala Francusku u nastojanjima da se u Evropi zasnuju federalne veze među državama, ali je atentat u Marseju 1934. godine na kralja Aleksandra i francuskog ministra spoljnih poslova Bartua brutalno prekinuo ovu inicijativu. Interesantno je napomenuti da je 1939. godine samo šest država osnivača današnje Unije učestvovalo u jugoslovenskom uvozu sa 54,6 odsto, a sa 43,8 odsto u izvozu³. Posle drugog svetskog rata članice EEZ kao što su Nemačka, Italija i Francuska postaju najvažniji trgovinski partneri Jugoslavije. Prvi sporazum između Jugoslavije i EEZ zaključen je početkom 1970. godine po uvođenju jedinstvene carinske tarife (uvedena je klauzula najpovlašćenije nacije, nacionalni tretman i niži prelevmani za 50 odsto). Zatim je, 6. maja 1980. godine potpisan Privremeni sporazum o trgovinskoj saradnji sa važnošću od pet godina, da bi konacno 6. maja 1983. godine bio ratifikovan Sporazum o saradnji sa neograničenim rokom trajanja kojim je izvršena maksimalna liberalizacija trgovinskih odnosa. Primera radi, pod carinskim opterećenjem pri uvozu u zemlje članice Unije ostalo je samo 127 osetljivih proizvoda od carinske tarife koja inače sadrži preko 4000 carinskih stavki⁴. Ovo stanje je poremećeno događajima u proteklih nekoliko godina. Posle političkih promena u vezi sa događajima od 5 oktobra 2000. godine, SR Jugoslavija se ne našla ne samo pred normalizacijom odnosa sa Unijom već i pred početkom uključivanja u Evropske integracione procese koji bi trebalo da se okončaju prenošenjem jednog dela Jugoslovenskog državnog suvereniteta u korist Evropske unije. U međuvremenu, 15 marta 2002. godine postignut je

² L. Cartou, *L' Union européenne*, Dalloz, Paris, 1996., 2 édition, str. 4 i dalje.

³ R. Djurović, *Međunarodno privredno pravo*, Beograd, 1997., str. 114.

⁴ *Ibid.*

sporazum između predsednika SR Jugoslavije Vojislava Koštunice i predsednika Crne Gore Mila Đukanovića o principima na kojima bi trebala da počiva nova državna zajednica, Srbija i Crna Gora⁵. Da bi ocenili mogućnosti njenog pristupanja Evropskoj uniji, neophodno je da se izvrši analiza uslova koje Evropska unija postavlja potencijalnim kandidatima za prijem.

Uslovi prijema u Evropsku Uniju

Evropsku Uniju čine petnaest država članica, koje možemo teorijski da razvrstamo na države osnivače i one koje su naknadno primljene u Zajednice, mada ova podela nema nikakav suštinski značaj s obzirom da su sve države članice ravnopravne. Države osnivači su zemlje koje su učestvovalе u pregovorima, potpisale i ratifikovale Pariski ugovor iz 1951. i Rimske ugovore iz 1957. godine. Izvornih članica je bilo šest i one su: Belgija, Holandija, Luksemburg, Francuska, Nemačka i Italija, dok je ostalih devet zemalja naknadno pristupilo evropskim Zajednicama.

Svaki od ugovora o osnivanju bio je pravna osnova za po jednu organizaciju i zato, kada je neka država želela da postane član Zajednice, morala je formalno da pristupi svakoj od njih. Međutim, u praksi je najvažniji bio prijem u Evropsku ekonomsku zajednicu, dok su ostali prijemi bili samo automatska posledica ovog prvog.

Ugovorom iz Mاستrihta⁶ ustanovljen je jedinstveni postupak pristupanja Evropskoj Uniji regulisan članom O (sadašnji član 49 ugovora o EU), kojom se novi član punopravno uključuje u sva tri stuba evropske integracije tj. Evropske zajednice, Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i Kooperaciju u oblasti pravde i unutrašnjih poslova. Ovim članom je predviđeno da sve Evropske države mogu "da zahtevaju da postanu članice Unije pod uslovom da ispunjavaju kriterijume koji proizilaze iz odredbi ugovora o osnivanju"⁷ a o kojima ce biti reci u daljem izlaganju. Na sastanku Evropskog saveta u Kopenhagenu 1993. godine samo su ponovljeni pomenuti kriterijumi i podvučen je njihov značaj.

⁵ "Nova država : Srbija i Crna Gora", Politika, 15.03.2002. godine.

⁶ *Les traites de Rome et de Mاستricht*, Textes compares, La documentation francaise, Paris 1995.

⁷ O ovome opširnije: PH. Manin, *Les communautés européennes, l' Union européenne*, Pedone, Paris, 1998., str. 68 i dalje, édition 1998.; R. Đurovic, *Međunarodno privredno pravo*, Beograd 1997., str. 116.; S. Zečević, *Evropska Unija, Institucije i pravo*, FIM, Beograd, 2000., str. 49 i dalje.

1) Državni status

Jedan od prvih uslova za prijem jeste da kandidat poseduje attribute države, tj. da ima teritoriju, stanovništvo i organizovanu političku vlast (vladu). Dakle, državu kandidata moraju da priznaju kao takvu sve države članice Unije.

SR Jugoslavija je nakon predsedničkih izbora u oktobru 2000. godine ponovo uključena u organizaciju Ujedinjenih nacija, a novembra iste godine i u OEBS, što predstavlja priznanje njenog međunarodnog subjektiviteta. Međutim, nakon izbora u Srbiji 24. decembra 2000. godine sledili su razgovori između Srbije i Crne Gore o redefinisaju međusobnih odnosa. S tim u vezi postojale su inicijative o napuštanju federalne koncepcije države i opredeljenja za labavu konfederaciju suverenih država, ili pak za stvaranje dve nezavisne države. Ovi stavovi nisu bili bez konsekvenci kada je reč o pristupanju Evropskoj uniji jer bi da su bili prihvaćeni Srbija i Crna Gora trebale samostalno da zatraže prijem što bi pak, otvaralo teoretsku mogućnost da ne budu primljene u isto vreme u Evropsku uniju ili čak da se jedna država primi, a druga ne. U ovom kontekstu treba imati u vidu iskustvo bivše SFRJ. Naime, tokom 1989. i 1990. godine u vreme vlade Ante Markovića postojale su indicije da bi SFRJ kao najperspektivnija socijalistička država mogla da pristupi EFTA, međunarodnoj organizaciji osnovanoj 1959. godine sa ciljem ostvarivanja slobodne trgovinske razmene među evropskim državama, a čije su članice inače bile države koje su kasnije pristupile EEZ kao na primer, Velika Britanija, Danska, Švedska, Austrija i Portugalija. Zatim bi u roku od 8 do 10 godina usledilo pristupanje Evropskoj uniji. Međutim, usled odsustva dogovora o zajedničkom životu i secesije bivših jugoslovenskih republika do ovoga nije došlo. Iako se u nekim republikama bivše SFRJ tvrdilo da će one mnogo brže samostalno da se uključe u Evropsku uniju (Slovenija, Hrvatska) do sada nijedna od njih nije pristupila Uniji, pa su se čak i neke države bivšeg "socijalističkog lagersa" pojavile kao ozbiljniji kandidati, na primer, Mađarska, Poljska i Češka republika. Privredno najuspešnija republika bivše SFRJ Slovenija, će pristupiti u prvom krugu proširenja do juna 2004. godine. Nesumnjivo je da Evropska unija ima izraženiji interes za integrisanjem teritorijalno i populacijski jakih država koje joj otvaraju put prema značajnom broju novih potrošača. Iz prethodno izloženog se nameće zaključak da bi u cilju bržeg i uspešnijeg uključivanja u proces evropske integracije, ali radi jačeg pregovaračkog položaja prema Uniji, Srbija i Crna Gora trebale da učine napor u

pravcu očuvanja zajedničke države. U tom smislu sporazum⁸ koji je potpisan na sastanku Evropskog saveta u Barseloni 15 marta 2002. godine između predsednika Koštunice i Mila Đukanovića a pod pokroviteljstvom Visokog predstavnika za spolju i bezbednosnu politiku EU Havijera Solana predstavlja značajan korak u zaustavljanju procesa "balkanizacije" tj. beskonačnog i ekonomski neopravdanog deljenja na male države. Ustavno uređenje buduće državne zajednice Srbije i Crne Gore međutim sadrži primese konfederalnog i tek će se nakon 3 godine definitivno znati da li će ove dve republike da uspostave zajedničku federaciju i da se pojave se kao jedna država pred vratima Evropske unije ili će definitivno krenuti ka nezavisnosti.

2) Geografski kriterijum

Teritorija zemlje kandidata geografski treba da pripada evropskom kontinentu. Zahtev Maroka iz 1985. godine za članstvo u Evropskoj ekonomskoj zajednici je odbačen jer se teritorija ove zemlje nalazi na afričkom kontinentu (kandidatura nije ni uzeta u razmatranje). Međutim, dovoljno je i da jedan uži deo teritorije države kandidata bude u Evropi da bi njen zahtev bio načelno prihvatljiv (npr. Turska, Rusija). Ovde je reč o jedinom uslovu, sa aspekta pristupanja Srbije i Crne Gore Uniji koji je nesporan. Teritorija sadašnje Jugoslavije u čijem su sastavu Srbija i Crna Gora u potpunosti pripada evropskom kontinentu.

3) Demokratski politički sistem, poštovanje ljudskih prava i prava manjina

Demokratski višepartijski politički sistem je bio dugo prećutan uslov za ulazak u Evropsku zajednicu⁹. Tako je prijem Grčke odlagan sve dok je na vlasti u ovoj zemlji bila vojna hunta (od 1967. do 1974. godine). Jedna od prepreka za prijem Turske je stanje ljudskih prava i prava manjina. U preambuli Jedininstvenog evropskog akta i Ugovora o EU naglašeno je da je Unija "privržena načelima slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava kao i pravnoj državi" (član F stav 1 ugovora iz Matrihta, sadašnji član 6 ugovora o EU). Donošenjem

⁸ "Nova država .: Srbija i Crna Gora", Politika, 15. 03. 2002. godine.

⁹ Denys Simon, *Le système juridique communautaire*, Puf, Paris, 1997., str. 51.

Amsterdamskog ugovora¹⁰, demokratski politički sistem i poštovanje ljudskih prava postaju i formalan uslov za prijem u Uniju. Naime, nekadašnji član O je izmenjen članom 49 ugovora iz Amstedama i sad glasi "svaka Evropska država koja poštuje načela naznačena u članu 6 stav 1 ugovora o EU, može da postane član Unije".

Međutim, nije dovoljno da država kandidat ima afirmativan stav po ovom pitanju, već je neophodno i da u svom zakonodavstvu i praksi u potpunosti poštuje evropske standarde. S tim u vezi je ključno uključivanje SR Jugoslavije u Savet Evrope, međunarodnu regionalnu organizaciju osnovanu još 1949. godine, koja nije u neposrednoj vezi sa Zajednicama i EU, a koja okuplja demokratske evropske države u cilju njihove međusobne saradnje. Savet Evrope teži razvoju parlamentarne demokratije i zaštite prava čoveka kao i saradnji u kulturnoj i socijalnoj sferi, sferi zaštite životne sredine, u oblasti zdravstva i obrazovanja itd... Savet predlaže državama članicama potpisivanje i ratifikaciju konvencija kao što su Evropska konvencija o ljudskim pravima, Evropski kodeks o socijalnoj zaštiti, konvencije građanskog i privrednog prava, konvencije o poštovanju prava manjina. Članstvo u Savetu Evrope predstavlja ulazak u predvorje Evropske unije, jer se time potvrđuje da država prihvata načela zapadno-evropskih liberalnih demokratija¹¹. Kandidat za članstvo u Savetu Evrope je dužan da prilagodi svoje zakonodavstvo postavljenim standardima (npr. ukidanje smrtne kazne, dužina pritvora).

SR Jugoslavija je u formi pisma ministra inostranih poslova Gorana Svilanovića 9. 11. 2000. godine predala zvaničan zahtev za prijem u Savet Evrope. Tokom posete jugoslovenske parlamentarne delegacije Strazburu na čelu sa predsednikom veća građana Dragoljubom Mićunovićem i predsednika SR Jugoslavije Vojislava Koštunice iz Saveta Evrope su stigli nagoveštaji da bi Jugoslavija u vrlo kratkom roku mogla da dobije status specijalnog gosta u ovoj organizaciji, a da bi u prvoj 2001 godine bila i uključena kao njen punopravni član, čime bi se ispunio jedan od osnovnih preduslova za pristupanje Uniji. Međutim to se nije dogodilo jer je domaće zakonodavstvo u pogledu poštovanja ljudskih prava bilo neprilagođeno standardima Saveta Evrope a i postojala je neizvesnost u pogledu opstanka Jugoslovenske države. Kad je reč o prvom problemu, u međuvremenu je donet savremen zakon o manjinama, skraćena je dužina pritvora na 24 časa, ukinuta je smrtna kazna i sl. Pa ipak domaće

¹⁰ *Le traité sur l'Union européenne*. La documentation française, édition 1998.

¹¹ G. Ilić, Koreni stvaranja EU, *Revija za evropsko pravo*, 1/1999, str. 43.

zakonodavstvo je impregnirano rešenjima iz prošlosti. U ličnim kartama građana Srbije i dalje stoji da su ovi dužni da istu poseduju, da je nose i pokažu službenom licu na njegov zahtev i kada nisu učinili ništa što bi bilo protivzakonito, što je pak u potpunoj suprotnosti sa standardima javnih sloboda koji postoje u Engleskoj, Francuskoj i drugim državama članicama Evropske unije. Kad je reč o drugom problemu, perspektivi zajedničke države Srbije i Crne Gore, on je privremeno rešen sporazumom iz Barselone o kojem je već bilo reči. S tim u vezi postoje nagoveštaji da bi nova država Srbija i Crna Gora bila primljena u Savet Evrope u drugoj polovini 2002 godine.

4) Tržišna privreda, ekonomska razvijenost

U članu 49. Ugovora o EU nema indikacija o stepenu privredne razvijenosti države kandidata, ali je potpuno jasno da ovaj poslednji mora da bude u stanju da prihvati uključivanje u *evropsko tržište* na kome vlada konkurencija, kao i da ima adekvatno organizovan javni i privatni sektor¹².

Opređenjenje za tržišnu privredu SR Jugoslavije i njena težnja da podigne standard stanovništva nisu politički sporni, ali da bi se pomenuti ciljevi dostigli nameće se ispunjavanje određenih preduslova koji zavise od same Jugoslavije, ili su delimično u njenoj nadležnosti ili su pak, u nadležnosti Evropske unije.

- Neosporno je da SR Jugoslavija mora da pristupi reformama da bi učinila svoju privredu kompatibilnom sa privredama država Evropske unije. U tom smislu, neophodno je jasno određivanje svojinskih odnosa tj. pretvaranje svojine bez titulara - društvene svojine - u privatnu, državnu ili mešovitu svojinu. Nameću se krupne promene u poreskom sistemu i uvođenje tzv. poreza na dodatu vrednost (VAT, TVA), promene u bankarskom sistemu, liberalizacija uvoza i izvoza kao i pojednostavljivanje propisa vezanih za strana ulaganja. Potrebno je izvršiti harmonizaciju našeg zakonodavstva sa propisima Evropske unije. I pored napora, komisije pri saveznoj vladi zadužene za ovaj posao, smatram da bi bilo korisno formiranje mešovitih radnih grupa sastavljenih od ljudi iz privrede, naučnih instituta i pravnika koji bi po privrednim granama mogli da odrede koji su standardi EU primenljivi odmah, a za koje je naprotiv, našim preduzećima neophodan duži ili kraći period prilagođavanja. Samo prenošenje propisa i standarda Evropske unije u Jugoslovensko zakonodavstvo je nedovoljno,

¹² Jean Boulous, *Droit institutionnel de L' Union européenne*, Montchrestien, Paris, 1995., str. 51.

pogotovo kada naša preduzeća usled tehnološke zaostalosti nisu u stanju da ih ispoštuju, tako da ostaju "samo mrtvo slovo na papiru". U sporazumu o principima na kojima počiva buduća država Srbija i Crna Gora stoji da su države članice odgovorne za "neometano funkcionisanje zajedničkog tržišta uključujući slobodno kretanje robe, ljudi, usluga i kapitala". Harmonizacija ekonomskih propisa će se vršiti paralelno sa njihovim usaglašavanjem sa zakonodavstvom Evropske unije. Evropska unija će pomagati i nadgledati taj proces a ukoliko jedna država članica samtra da ona druga ne ispunjava obaveze iz ekonomskog dela, obraća se Evropskoj uniji u cilju preduzimanja odgovarajućih mera.

- Jedna od suštinskih prepreka za brži prijem država centralne i istočne Evrope u Evropsku uniju je njihova nedovoljna ekonomska razvijenost i veoma niski prihodi stanovništva. Tako na primer, prihodi građana Bugarske i Rumunije ne premašuju 24 odsto od prosečnog prihoda zapadnoevropskog građanina. Situacija jugoslovenskih građana je još teža. Da bi se povećala proizvodnja i prihodi građana, poželjna je što brža normalizacija odnosa između država bivše SFRJ i drugih država u regionu, u smislu potpunog oslobađanja kretanja robe, kapitala i ljudi. Ovo je i stav Evropske unije ako na primer, imamo u vidu dokument pod nazivom "Politički nacrt za bivšu Jugoslaviju" usvojen još na sastanku Saveta ministara EU 28. 10. 1996. godine u kojem se podvlači da će se odnosi sa zemljama jugoistočne Evrope razvijati onako kao se budu razvijali njihovi međusobni odnosi. Normalizacija političkih i privrednih odnosa jeste jedan od osnovnih ciljeva Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope osnovanog 1999. godine, kojem se u oktobru 2000. godine pridružila i SR Jugoslavija. U tom smislu u okviru pakta je predviđen rad posebnog okruglog stola za privrednu obnovu, razvoj i saradnju unutar regiona i između regiona i ostatka Evrope i sveta. Paktom se predviđaju razgovori o promovisanju slobodnih trgovinskih zona, rešavanju pitanja prevoza preko državnih granica, snabdevanju i uštedi energije, deregulaciji i transparentnosti propisa, infrastrukturi, promovisanju privatnog sektora u privredi i sl.

- S obzirom na teške ekonomske posledice desetogodišnjih sankcija, privredne izolacije i bombardovanja, SR Jugoslaviji je neophodan razvoj privredne saradnje kao i pomoć Evropske unije u različitim vidovima. Prvi korak je učinjen ukidanjem ekonomskih sankcija i vraćanjem preferencijala za jugoslovensku robu, ali je potreban još povoljniji tretman za jugoslovenske proizvode, ulaganja Unije u obnovu infrastrukture (puteva, železnice, elektroenergetskog sistema, vodovoda), odobravanje kredita za prestrukturiranje privrede, kao i bespovratna pomoć. S tim u vezi, u bliskoj budućnosti treba težiti

zaključivanju "Evropskog sporazuma" o asocijaciji između Unije i SR Jugoslavije odnosno države Srbije i Crne Gore kojim bi se uspostavile bliske veze između dve pomenute strane a u cilju stvaranja uslova za pristupanje Srbije i Crne Gore Uniji. Država Srbije i Crne Gore bi se tako uključila u tzv program "FAR", koji omogućava Uniji da svom partneru pruži pomoć u oblasti prestrukturiranja privrede, prilagođavanja nacionalnog zakonodavstva zahtevima unutrašnjeg evropskog tržišta, kao i pomoć Evropske investicione banke¹³. Ovom vrstom sporazuma je predviđen i periodični dijalog na visokom političkom nivou između dve strane.

5) Tekovine i dostignuća Zajednice (*acquis communautaire*)

Država kandidat treba da bude spremna da prihvati izgrađen pravni sistem Zajednica i Unije, tj. odredbe ugovora o osnivanju, izvedeno pravo i pravnu praksu Suda pravde¹⁴. Takođe, kandidat prihvata načela i praksu saradnji u oblasti spoljne i bezbednosne politike, kao i u oblasti pravde i unutrašnjih poslova što se odnosilo i na nekadašnje neutralne države kao što su bile Austrija i Finska.

Zaključna razmatranja

I pored izloženih pravnih uslova, prijem u Evropsku Uniju u krajnjoj liniji zavisi od diskrecione, jednoglasne odluke njenih članica. Kandidat koji ispunjava sve tražene uslove se ne prima po automatizmu. Države članice razmatraju pozitivne i negativne aspekte novog proširenja, tj. njegove ekonomske i političke posledice. Sigurno je, na primer, da je ekonomska razvijenost i politička stabilnost Austrije, Finske i Švedske predstavljala odlučujući element za prihvatanje u kratkom roku njihovih kandidatura, s obzirom da se u Evropsku Uniju udružuju zemlje sa koherentnim političkim i ekonomskim sistemima. U svakom slučaju Unija ima pozitivan stav prema budućim kandidatima, jer njen cilj nije uništavanje nacionalne privrede već njen razvoj u meri u kojoj to zahteva uključivanje na Evropsko tržište. U suprotnom došlo bi do strukturnih

¹³ PH. Manin, *op. cit.*, p. 78.

¹⁴ Jean Boulous, *op. cit.*, p. 51.

poremećaja, jakog imigracionog talasa iz ugrožene države, kao i pada standarda njenog stanovništva. U tom smislu, neke manje razvijene države Unije (Grčka, Španija i Portugalija) su i posle pristupanja bile u tzv. prelaznom periodu koji je trajao od pet do deset godina, kako bi pojedine nacionalne privredne grane i dalje uživale carinsku zaštitu (automobilska i tekstilna industrija Španije) ili kako bi se razvijene države Unije zaštitile od prekomerne imigracije iz ovih zemalja. Nije isključeno da će i Srbija i Crna Gora biti pod ovim režimom.

Pristupanje Srbije i Crne Gore Evropskoj Uniji je pitanje koje zahteva strateški pristup, tj. precizan plan i program uključivanja u evropske integracione procese kojim bi bili predviđeni rokovi za prilagođavanje jugoslovenske privrede propisima i standardima Unije, kao i krajnji rok za njen prijem u Uniju. Realna procena je da bi Srbiji i Crnog Gori bilo potrebno osam do deset godina da bi u potpunosti ispunila sve tražene zahteve. Vlada Republike Srbije planira ubrzan tempo privrednih i društvenih reformi koji bi omogućio da naša država dobije status zvaničnog kandidata za prijem u Uniju 2003. godini i da eventualno postane član Unije pre nekih država koje bi trebale da pristupe Uniji u tzv. drugom krugu od 2008. godine.

Dr Duško LOPANDIĆ *

UDK 339.923:061.1EU :34

str. 55 - 64.

pregledni naučni rad

OSVRT NA "EVOLUCIJU DRUGOG I TREĆEG STUBA" SARADNJE EVROPSKE UNIJE

UVOD

Kada se posmatra evolucija Evropske unije u periodu od osnivanja EEZ, 1957. godine, može se konstatovati zanimljiv fenomen: u prvih *tri decenije*, EEZ se razvijala na bazi Rimskog ugovora iz 1957. godine - bez većih amandmana na njene konstitutivne akte (izuzimajući konsektivne Ugovore o pristupanju novih članica u EEZ)¹. Prva suštinskija reforma Ugovora o EEZ dolazi 1986. godine sa "*Jedinstvenim evropskim aktom*" (JEA, na snazi od 1987). Međutim, od zaključenja JEA, sledi skoro stalni proces reformi i amandamana na osnivačke Ugovore: Ugovor iz Maastrichta (1992/1993), Ugovor iz Amsterdama (1997/1999)², Ugovor iz Nice 2000, "Konvent o budućnosti Evrope" 2002. i nova Međuvladina konferencija predviđena za 2003. godinu. Može se konstatovati da od početka devedesetih godina prošlog veka države EU gotovo da ne prestaju pregovore o njenim promenama.

¹ Jedina ozbiljnija pravna izmena u tom periodu je predstavljao ugovor o objedinjavanju organa tri Evropske zajednice, tzv. "Merger treaty" iz 1965. godine, v. P. Mathijssen: *A Guide to European Union Law*, Sweet & Maxwell, 1990, str. 8.

² Za "prečišćeni tekst" Ugovora o EU na srpskom nakon stupanja na snagu Ugovora iz Amsterdama v. D. Lopandić, *Ugovor o EU, Rim-Maastricht-Amsterdam*; Međunarodna politika i dr, Beograd, 1999, 397 str.

Naravno, ovo ne znači da se Zajednica nije i ranije menjala. Ona se stalno menjala i adaptirala. Radi se o kontinuiranom procesu prilagođavanja jedne organizacije realnostima, ciljevima i sadržaju svojih osnivačkih akata. Ali te promene su tokom prvih decenija išle na drugi način. S jedne strane, EEZ se u prvih decenija najviše menjala i prilagođavala na osnovu sudske prakse Suda pravde EZ (na primer, sva osnovna načela pravnog poretka EU, od direktnog dejstva, preko prava prvenstva ili isključive nadležnosti su rezultat sudske prakse³). Sa druge strane, saradnja država članica je unapređivana putem *ad hoc aranžmana*, kojima su pojedine politike ili tela stvarana i razvijana, bez njihove formalne kodifikacije i uključenja u osnivačke Ugovore. Da navedem, na primer, da je praksa održavanja sastanaka *na vrhu* (samita EZ) otpočela još 1969. godine, a da se Evropski savet formalno pominje kao institucija EEZ tek u JEA, skor dve decenije kasnije. Možemo navesti i čitav niz drugih primera, poput stvaranja "monetarne zmijske" ili Evropskog monetarnog sistema iz 1979. godine, Evropske političke saradnje i dr. I neke druge oblasti su formalno uključene u nadležnosti EEZ tek sa JEA (poput politike naučno-tehnološkog razvoja, pravila o životnoj sredini i drugo) iako su postojale odranije⁴. Kodifikacije osnivačkih akata Evropske zajednice koje su došle kasnih osamdesetih i tokom devedesetih godina dakle samo sankcionišu nešto što je već postojalo u praksi - ali one i dalje razvijaju tu praksu i stavljaju je na solidnije osnove. Osim toga, posebno važan cilj pravnih reformi iz 1993, 1997. i 2000. godine je da prilagode Uniju novonastalim uslovima u Evropi i u svetu, tj. da je transformišu od zapadnoevropske u panevropsku organizaciju i integraciju⁵.

U ovom procesu, onaj glavni, ključni "zemljotres" u pravnom sistemu EZ se desio 1993. godine, sa Ugovorom iz Mاستrihta⁶. JEA je bio "najava", kao kod pravih potresa. Zatim je došao onaj veliki, tektonski potres koji je promenio pejzaž i ambijent. Posle njega, nastupio je čitav niz manjih potresa, (odnosno manjih reformi), koji znače "smirivanje terena". Zašto je ključni potres u ovoj priči Ugovor iz Mاستrihta?. Sa "Mاستrihtom" Evropske zajednice

³ O načelima videti šire kod R. Vukadinović, *Osnovni pojmovi o institucijama i pravnom poretku EU*, Beograd, 1998, str. 35-39.

⁴ O razvoju politika EU v. široko kod N. Moussis, *Acces a l'Union Europeenne, Institutions et Politiques*, Bruxelles, 1995, 583 str. Na srpskom v. Vesna Knežević-Predić: *Ogled o suverenosti; Suverenost i EU*, Institut za političke studije, Beograd, 2001, 412. strana.

⁵ Šire o ovome v. Naš komentar uz prevod Ugovora iz Amsterdama, D. Lopandić, *op.cit.*, posebno str. 17 i dalje.

⁶ U tom smislu videti eseje J. Weilera, *The Constitution of Europe*, Cambridge University Press, 1999, posebno str. 10 i dalje.

prerastaju iz formalno prvenstveno ekonomske organizacije u kombinovano političko-ekonomsku integraciju, možda prvenstveno političku, a onda i ekonomsku. One čak i menjaju ime i od EZ postaju "Evropska unija". Osim toga, na ekonomskom planu, "Mastriht" znači utemeljenje novog suštinskog koraka u integraciji: od zajedničkog i unutrašnjeg tržišta prelazi se u etapu ekonomske i monetarne unije, sa jedinstvenom valutom od 2002. godine. S druge strane, aktivnosti EZ se i formalno "proširuju" i na sva ključna pitanja kojima se u načelu bave države i koja zadiru u suštinu suvereniteta: međunarodni odnosi, odbrana, unutrašnji poslovi... "Mastriht" je dakle ključni momenat, revolucija u razvoju evropske arhitekture: monetarna unija, zajednička spoljna i bezbednosna politika, kao i unutrašnji poslovi ulaze u formalni delokrug Unije. Čak se govori i o pravu građanstva, odnosno koraku ka pravom državljanstvu EU. Nije čudo, dakle, što je "Mastriht" u svoje vreme izazvao toliko debate i otpora i praktično podelio evropski politički spektar, ne na klasične odnose levica-desnica, ili vlada-opozicija, nego na pro-Mastriht i anti-Mastriht struje, koje su raspolutile gotovo sve partije i grupacije u pojedinim zemljama, odnosno čitavo misleće društvo.

"Mastriht" je uneo i novi sistem organizacije evropske integracije. Do tada, ona je obuhvatala samo tri EZ koje su imale zajedničke organe i budžet. Od "Mastrihta" novostvorena Evropska unija počiva na tzv. "tri stuba saradnje" i kombinuje tradicionalni "nacionalni" metod sa tzv. "međuvladinim" načinom saradnje. "Prvi stub" je obuhvatio klasične nadležnosti, odnosno sve tri EZ. Druga dva stuba iz Mastrihta su nazvani:

- "Zajednička spoljna i bezbednosna politika" (ZSBP)
- "Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova" (SPUP).

U nastavku će biti data neka detaljnija obrazloženja ciljeva, metoda i elemenata saradnje u ova dva stuba. Prethodno, ukazali bismo još na neka opšta pitanja.

Postoji čitava serija razlika između Prvog i druga dva stuba saradnje, kao i razloga zašto su ove oblasti bile izdvojene, odnosno izuzete izvan formalne strukture EZ. Načelno, ističe se da EZ imaju elemente *nacionalnog funkcionisanja*, dok drugi i treći stub saradnje *funkcionišu po principu klasične međunarodne organizacije, odnosno kao međuvladina, ili međudržavna saradnja*. Šta ovo konkretno znači? Prvo, nema nadglasavanja prilikom donošenja odluka, kao što je slučaj za veliki broj pitanja u prvom stubu saradnje. Sve odluke se donose jednoglasno, konsensusom. Drugo, uloga pojedinih tela, organa u radu 2. i 3. stuba saradnje je sasvim različita od 1. stuba. Mi znamo da je Komisija u načelu izvršni organ, sa isključivim pravom inicijative u EZ, koja zastupa EZ, vodi

pregovore i sl. Ova uloga je vrlo različita u radu 2. i 3. stuba saradnje. Komisija je prisutna, ali više kao tehnički organ, neka vrsta generalnog sekretarijata. Pored toga, u međunarodnim odnosima u oblasti 2. i 3. stuba saradnje, EU predstavljaju država koja predsedava Savetom ministara ili trojka⁷, a ne Komisija (kao što je to slučaj u pitanjima iz nadležnosti Ugovora o EZ). Dalje, Evropski parlament u 2. i 3. stubu ima samo pravo da bude informisan, za razliku od njegove aktivne zakonodavne (procedura "saradnje" i drugo) uloge u 1. stubu. Najzad, najdrastičniji je bio slučaj Suda pravde EZ, koji je imao toliko značajnu, čak ključnu ulogu u procesu integracije Zajednice i razvoja pravnog sistema EZ tokom šesdesetih godina i kasnije. Ugovor iz Mاستrihta je jednostavno *potpuno ignorisao* Sud pravde koji nije dobio nikakvu nadležnost u stvarima 2. i 3. stuba saradnje. Najzad, mere, odnosno pravna akta, koja se usvajaju u okviru 2. i 3. stuba saradnje su sasvima drugačija - i po nazivu i po pravnim efektima. U slučaju 2. i 3. stuba nema nama poznatih *direktiva, odluka i uredbi* (regulations), nego se radi o drugačijim instrumentima, o kojima će biti nešto više reči u nastavku, niže.

Najzad, treba posebno naglasiti da sve od 1993. godine ZSBP i SPUP predstavljaju "pokretnu metu" ("*moving target*"), odnosno u stalnoj su promeni i adaptaciji. Ni jedna oblast u 1. stubu saradnje se nije toliko i tako brzo menjala u toku poslednjih godina. To se čak odnosi i na naziv trećeg stuba saradnje: od Ugovora iz Amsterdama imamo "Polićijsku saradnju i pravosudnu saradnju u krivićnim pitanjima", umesto ranije "saradnje u oblasti unutrašnjih poslova i pravosuća".

U nastavku bih naveo koji su glavni elementi 2. i 3. stuba saradnje i kako su se oni menjali u Mاستrihtu, Amsterdamu, Nici.

Drugi stub saradnje

Još je na osnovu izveštaja "Davinjon" iz 1970. godinje donesena odluka o održavanju redovnih sastanaka ministara inostranih poslova i najviših funkcionera MIP-ova (obićno 4. puta godišnje). Naravno, EEZ je već pre toga bila razvila spoljnoekonomsku politiku i s vremenom zaključila više stotina međunarodnih sporazuma ekonomskog karaktera. U slučaju drugog stuba

⁷ Od Ugovora iz Amsterdama "trojka" je u svari četvorka koju čine predstavnici države koja predsedava, kao i sledeći predsedavajući, plus Visoki predstavnik za spoljne poslove i bezbednost, kao i član Evropske komisije zadužen za spoljne odnose.

saradnje se, međutim, radi o "čistoj" spoljnoj politici, koja se dalje razvijala kao *ad hoc* saradnja država članica EZ, izvan formalnih okvira Zajednice, sve do usvajanja JEA. Prilikom fomulisanja ZSBP dolazilo je i do značajnih razlika u koncepciji pojedinih država članica. Neke zemlje, poput Velike Britanije ili Francuske, su nastojale da zadrže određenu slobodu delovanja u međunarodnim odnosima. Grčka je u prvo vreme, odnosno tokom socijalističke vlade Papandreua, imala vrlo nekooperativna stav prema ZSBP. Još veće razlike su se odnosile na oblast vojne bezbednosti, gde je Velika Britanija dugo bila vrlo rezervisana⁸.

Treba takođe pomenuti da se neke od ključnih reformi u ovoj oblasti odvijaju na nivou Evropskog saveta, putem njegovih odluka i nevezano sa samim Ugovorima (ova saradnja je izrazito političkog tipa, razvija se često bez obzira na odredbe samih Ugovora; najčešće odredbe konstitutivnih Ugovora predstavljaju samo "upodobljavanje" propisa već oformljenoj praksi). Zanimljivo je, na primer, da se neke odredbe Ugovora iz Nice iz oblasti odbrane već primenjuju, na osnovu zaključaka Evropskog saveta - iako sam Ugovor još ni danas nije na snazi⁹.

Sadašnjim Ugovorom o EU (UEU), kaže se u preambuli da su države "rešene da uspostave *zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku*, što podrazumeva i postepeno uvođenje *zajedničke odbrambene politike*, koja može dovesti do nastanka *zajedničke odbrane*".¹⁰

U naslovu V UEU, kojim ima 17 članova, navode se ciljevi ZSBP:

- Zaštita zajedničkih vrednosti, osnovnih interesa, nezavisnosti i integriteta Unije,
- Jačanje bezbednosti Unije
- Održavanje mira i međunarodne bezbednosti
- Unapređenje međunarodne saradnje
- Razvoj demokratije, pravne države, poštovanje prava čoveka i osnovnih sloboda.

Kad se radi o *sredstvima* neophodnim za realizaciju ove politike, u članu 12 se navodi da Unija:

⁸ V. Vesna Knežević-Predić, *op.cit.*, str. 318 i dalje.

⁹ Za analizu efekata Ugovora iz Nice u ovoj oblasti C. Carotenuto: "Le deuxieme et troisieme pilliers", in V. Comnstantinesco et al, *Le Traite de Nice; Premieres Analyses*, Presse Universitaire de Strasbourg, 2001, 207-231.

¹⁰ Podvučeno D. L.

- Utvrđuje načela i opšte smernice za ZSBP
- Odlučuje o zajedničkim strategijama
- Usvaja zajedničke strategije
- Jača sistematsku saradnju između država članica u vođenju politike.

U nastavku naslova, definišu se uloge pojedinih organa EU. Naravno, uloga Evropskog saveta u spoljnoj politici je ključna. On utvrđuje smernice, kao i zajedničke strategije, koje zatim sprovodi *Savet ministara*. Savet usvaja odluke o zajedničkim akcijama (*joint actions*) i usvaja zajedničke stavove (*common positions*). Posebno je važna uloga predsedavajuće zemlje: ona je zadužena da sprovodi odluke, zastupa Uniju u svim pitanjima ZSBP, da konsultuje EP, da vodi pregovore o sklapanju međunarodnih Sporazuma i dr. Najzad, rad Saveta priprema posebna komitet za politička pitanja i bezbednost (poznat ranije u "evro-žargonu" kao "COPOL", a sada: "COPS").

Ugovorom iz Amsterdama ojačan je operativni karakter ZSBP.

- Uveden je novi instrument - "zajednička strategija",
- Donekle su odškrinuta vrata većinskom odlučivanju u Savetu EU, davanjem mogućnosti "konstruktivnog uzdržavanja" jedne ili više članica od glasanja, čime se ne blokira postizanje konsensusa; takođe, predviđena je mogućnost većinskog odlučivanja kada se sprovodi već utvrđena politika na osnovu prethodno dogovorene zajedničke strategije ili zajedničke akcije i sl;
- Predviđena je ojačana saradnja ZEU i EU ("integralni razvoj" EU);
- Predviđen je izbor "Visokog predstavnika zaduženog za pitanja ZSBP, u rangu Generalnog sekretara Saveta EU, kao i formiranje posebne analitičke jedinice za "planiranje i hitno upozoravanje".

Nešto veće, možda i najznačajnije promene u poslednjih nekoliko godina su se desile u *pitanjima evropske politike bezbednosti i odbrane (ESDP)*, koja čini važan deo ZSBP. Kako smo videli, u Matrihtu, pa zatim u Amsterdamu aktivirana je "Zapadnoevropska unija" kao neka vrsta "vojne ruke", iako ne baš sasvim integrisane, Evropske unije. Osim toga, usvojene su i dve deklaracije uz Ugovor iz Matrihta, koje su se odnosile na ulogu ZEU i njene odnose sa EU i NATO. U članu 17, 2, Ugovora iz Amsterdama takođe su kodifikovani tzv. "zadaci iz Petesburga"¹¹, odnosno moguće zajedničke vojne akcije, koje bi bile:

¹¹ Naziv potiče od jednog mesta u SRN gde su se susreli ministri Zapadnoevropske unije.

humanitarne i spasilačke misije, održavanje mira, borbene misije uključujući nametanje mira. Treba naglasiti da ove aktivnosti ne ulaze u pitanja koja reguliše NATO pakt (kolektivna bezbednost, odnosno zajednička odbrana od spoljnog napada), čija uloga je i dalje ostala nepromenjena u Evropi.

Međutim, između zaključenja Ugovora iz Amsterdama i sklapanja Ugovora iz Nice, došlo je do daljeg razvoja pitanja *ESPD* (posebno na osnovu odluka samita u Kelnu, Helsinkiju i Feiri). Britanci su iznenada, uoči i nakon sukoba oko Kosova 1999, izmenili svoj stav i postali zagovornici *ESPD*. Umesto dotadašnje orijetacije na razvoj "evropske komponente" u okviru NATO, dolazi do sve autonomnije orijetacije, nezavisno od NATO i od ZEU. Ugovorom iz Nice se briše formalno oslanjanje EU na aktivnosti i organizaciju ZEU u vojnim operacijama. Umesto toga, EU stvara sopstvene organe i tela, dok je ZEU vojno "umrtvljena" (kraj 2000)¹². Na samitu u Helsinkiju (1999) predviđeno je da EU do 2003. g. razvije sposobnost angažovanja jednog korpusa (60.000 vojnika) u roku do 60 dana za period do jednu godinu. Predviđeno je takođe i angažovanje 5000 policajaca (1000 za manje od 1 mesec) za civilno upravljanje krizom. EU je takođe preuzela satelitski centar u Torehonu - Španija koji je prethodno bio deo sistema ZEU.

Danska je jedina članica koja je odbila da učestvuje u ovim pripremama.

Na samitu u Helsinkiju su predviđeni i novi organi u oblasti ZSBP: COPS (političko-bezbednosni komitet), vojni komitet EU i generalštab EU. Ovim EU postaje polako i vojna organizacija, što je već bila jedna ideja u ranim pedesetim godinama.¹³

Treći stub saradnje

Kao i u slučaju saradnje u oblasti spoljne politike, stvaranje trećeg stuba o "saradnji u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova" nije bio jednokratani potez, nego predstavlja plod dugotrajne evolucije, iako manje poznate i mnogo diskretnije nego što je to bila Evropska politička saradnja.

Već sredinom sedamdesetih godina, zemlje članice EU formiraju mrežu radnih tela *ad hoc* karaktera, kao sistem za razmenu informacija i veza između nadležnih organa. Tako je na primer stvorena, nekada poznata Grupa *Trevi*, koja

¹² Ovoj organizaciji sa čudnom sudbinom, ovo "zaleđivanje" nije prvi slučaj.

¹³ Neuspeli pokušaj formiranja "Evropske zajednice za odbranu", čiju ratifikaciju je blokirao francuski parlament 1954. godine.

je imala zadatak borbu protiv terorizma (**terror, revolution, extremism, violence and illegal activities**). Od 1985. g. otpočinju redovni sastanci ministara pravosuđa i unutrašnjih poslova država članica EU, posvećeni oblastima policijske saradnje, kretanja lica imigracije i sl. Sa fomiranjem unutrašnjeg tržišta na kome je obezbeđeno "slobodno kretanje lica", otvorilo se i pitanje jače saradnje u vezi sa kontrolom spoljnih granica. Kako ova saradnja nije bila moguća *unutar EU*, to su prvobitne članice EZ, bez Italije, zaključile Šengensku konvenciju (1990).

Zaključenjem Ugovora iz Matrihta, ova oblast po prvi put se uključuje u okvire EU. *Treći stub je tada obuhvatio*: politiku azila, prelazak spoljnih granica, imigraciju, borbu protiv narkomanije, borbu protiv međunarodnog krijumčarenja, carinsku i policijsku saradnju i saradnju u krivičnim i građanskim stvarima. Treći stub je bio potpuno formiran i funkcionisao na principima međuvladine saradnje: centar odlučivanja i sprođenja odluka je Savet (*JHA Council*), Komisija ima savetodavnu i pomoćnu ulogu, sekretarijata. Formiran je "Koordinacioni komitet" (komitet K4) koji priprema rad JHA Saveta. Pravo iniciranja odluka pripada državama članicama i Komisiji, ali ova poslednja *čak nema nikakvo pravo inicijative* u nekim važnim stvarima kao što su pravosudna saradnja u krivičnim stvarima, carinska saradnja i policijska saradnja u borbi protiv krijumčarenja i ogranizovanog kriminala.

Parlament je imao samo konsultativnu ulogu, dok je Sud pravde bio potpuno isključen iz ove oblasti, što je bila *verovatno jedna od najvećih mana "Matrihta"*, koja je u strukturnom smislu učinjena (pored opšteg "demokratskog deficita") jer je rad policije i organa represije bio time isključen iz bilo kakvog sudskog nadzora. Postavilo se dakle, sa pravom pitanje, šta je sa ljudskim pravima i ulogom pravosudnih vlasti u njovoformiranoj strukturi EU.

Kada se radi o instrumentima saradnje, bili su opredviđeni zajedničke akcije i zajednički stavovi kao i zaključenje klasičnih konvencija međunarodnog karaktera (ali samo između država članica). Tako je na osnovu posebne konvencije formiran i *EUROPOL*, ali je to išlo vrlo sporo (zaključci o Evropolu su usvojeni na Evropskom savetu 1991, konvencija je potpisana 1995 - a na snazi je tek od 1998, a primenjena od 1999). Zanimljivo, jedna oblast je bila uključena u prvi stub saradnje: politika viza o ulasku stranaca iz trećih zemalja u zemlje EU do 3. meseca boravka - turističke vize (član 100C).

Ugovorom iz Amsterdama, znatno je izmenjen treći stub saradnje, koji je naime i pretrpeo najveće kritike u periodu pre toga:

- Jedan važan deo pitanja iz naslova VI (tj. deo o trećem stubu saradnje) je "komunitarizovan" i prebačen u prvi stub saradnje - u Ugovor o osnivanju EZ. Radi se o naslovu naslovu IIIA (odnosno IV nakon nove

numeracije Ugovora) pod nazivom "Vize, azil, imigracija i druge politike koje su u vezi sa slobodnim kretanjem lica". Ovo naravno podrazumeva promenu metode rada u ovim oblastima - uredbe i uputstva, pravo inicijative Komisije, glasanje u Savetu, kontrola od strane Suda i sl. Međutim, ova promena je učinjena i uz mnoge ograde i odstupanja o normalne komunitarne procedure: dug prelazni period (pet godina), nadležnost Suda je isključivo ograničena na sporove pred sudovima u poslednjem stepenu i drugo.

- Treći stub saradnje UA je zadržan - *ali je promenio naslov i sadržaj*. Novi naslov glasi "Odredbe o policijskoj i pravosudnoj saradnji u krivičnim pitanjima" (naslov VI, članovi 29 do 42).
- U okviru trećeg stuba saradnje, uvedeni su novi pravni instrumenti: "okvirna odluka" (slična direktivi EZ - ali je izričito isključena njena direktna primena) i "odluka";
- Komisija i Sud pravde EZ su sada dobili određenu ulogu u okviru trećeg stuba saradnje. Komisija dobija pravo inicijative, pored država članica. Sa svoje strane, Sud pravde po prvi put ima mogućnost davanja preliminarnih mišljenja o validnosti i tumačenju akata (konvencije, okvirne odluke...) koji se odnose na ovaj naslov - *ali samo pod uslovom da to prihvate države članice izričitom izjavom uz Ugovor* (čl. 35).
- Omogućeno je većinsko odlučivanje u Savetu EU u manjem broju slučajeva (na primer kvalifikovanom većinom se usvajaju mere kojima se sprovode "odluke" ili "konvencije");
- Omogućena je procedura "ojačane saradnje" (fleksibilnost) za ovu oblast - član 40;
- Najzad, otvorena je perspektiva daljeg razvoja zajedničkih policijskih snaga i njihovih delatnosti ("Europol") - član 30;
- Treba takođe pomenuti da su i tekovine Šengena inkorporirane u EU.

Koji su ciljevi Unije u oblasti 3. stuba saradnje?

Da se obezbedi visok nivo zaštite građana u okviru prostora slobode, bezbednosti i pravde. Ovaj cilj će se postići sprečavanjem i borbom protiv organizovanog kriminala, posebno terorizma, trgovanja belim robljem, krivičnih dela protiv dece, krijumčarenja droga i oružja, krivotvorenja i korupcije.

Tri su načina za ostvarenje gornjih aktivnosti:

- bliža saradnja policijskih snaga, carinskih organa bilo direktno bilo posredstvom Eurola,
- bliža saradnja pravosudnih organa i

- usklađivanje u neophodnoj meri propisa krivičnog zakonodavstva.

Sa Ugovorom iz Nice je formirana nova agencija EU zadužena za saradnju ministarstava pravosuđa i pravosudnih organa pod nazivom *EUROJUST*. *Eurojust*, između ostalog, treba da pomogne u istraživanju slučajeva ozbiljnog prekograničnog kriminala. *Eurojust* takođe saraduje sa tzv. "Evropskom pravosudnom mrežom" koja postoji od ranije.

U ovoj oblasti, kao i u slučaju drugog stuba saradnje, vodeća uloga i dalje je na Savetu ministara. Savet donosi sve odluke, na predlog država članica ili Komisije EZ. On utvrđuje mogućnosti intervencije organa jedne države na teritoriji druge, on, odnosno predsedavajući može da sklapa međunarodne sporazume i sl. (član 32, 34, 38). Najzad, Savet može jednoglasno da odluči da neke delatnosti iz trećeg stuba saradnje prebaci u poglavlje IV Ugovora o EEZ.

Zaključak

Ovim kratkim pregledom smo nastojali da ukažemo da su drugi i treći stub saradnje u najdinamičnijim izmenama u kontekstu stalnih promena pravnog sistema. Skoro nakon svakog Evropskog saveta, odnosno bar jednom godišnje dolazi do novih reformi u praksi.

Posmatrano iz ugla koherentnosti ukupnog pravnog sistema EU, postoji trend ka približavanju metoda rada u drugom i trećem stubu saradnje procedurama prvog stuba saradnje. Međutim ne može se govoriti, bar ne zasada o nekom izjednačavanju između prvog, drugog i trećeg stuba.

Ako se bliže analizira treći stub saradnje, može se čak zaključiti da se radi o specifičnom pravnom sistemu, koji je negde na pola puta između procedura EZ i klasične međuvladine saradnje. EU tako, bez obzira na razne proklamacije o pojednostavljenju sistema, postaje sve složenija organizacija ("Šengen", mogućnost "fleksibilnosti", izuzeci iz poglavlja IV u pogledu nadležnosti Suda itd...). Može se reći da je to jedan objektivni trend, prouzrokovan objektivnom veličinom i složenošću organizacije. Ostaje da se vidi u kolikoj meri će ovaj trend biti produbljen ili nastavljen u budućim izmenama koje priprema "Konvent o budućnosti Evrope", kao i u okviru procedure proširenja EU na nove članice.

PREVODI DOKUMENATA

str. 65 - 98.

Prednacrt Konvencije o nadležnosti i stranim odlukama u građanskim i trgovačkim stvarima

PRELIMINARY DRAFT
CONVENTION ON JURI-
SDICTION AND FOREIGN
JUDGMENTS IN CIVIL AND
AND COMMERCIALMATTERS

PREDNACRT KONVENCIJE O
NADLEŽNOSTI I STRANIM
ODLUKAMA GRAĐANSKIM I
TRGOVAČKIM STVARIMA

adopted by the Special Commi-ssion
on 30 October 1999
*amended version (new numbering of
articles)*

koji je usvojila Specijalna Komisija 30.
oktobra 1999. godine
*izmenjena verzija (sa novom numeracijom
članova)*

CHAPTER I - SCOPE OF
THE CONVENTION

I DEO - POLJE PRIMENE KONVENCIJE

Article 1 Substantive cope

Član 1 - Materijalno polje primene

1. The Convention applies
to civil and commercial matters. It
shall not extend in particular to
revenue, customs or administrative

1. Konvencija se primenjuje na
građanske i trgovačke stvari. Ona se
naročito neće primenjivati na poreske,
carinske i upravnopravne stvari.

matters.

2. The Convention does not apply to -

- a) the status and legal capacity of natural persons;
- b) maintenance obligations;
- c) matrimonial property regimes and other rights and obligations arising out of marriage or similar relationships;
- d) wills and succession;
- e) insolvency, composition or analogous proceedings;
- f) social security;
- g) arbitration and proceedings related thereto;
- h) admiralty or maritime matters.

3. A dispute is not excluded from the scope of the Convention by the mere fact that a government, a governmental agency or any other person acting for the State is a party thereto.

4. Nothing in this Convention affects the privileges and immunities of sovereign States or of entities of sovereign States or of international organisations.

Article 2 Territorial scope

1. The provisions of Chapter II shall apply in the courts of a Contracting State unless all the parties are habitually resident in that State. However, even if all the

2. Konvencija se ne primenjuje -

- a) na status i poslovnu sposobnost fizičkih lica;
- b) obaveze izdržavanja;
- c) imovinske odnose bračnih drugova i druga prava i obaveze koje proističu iz braka ili sličnog odnosa;
- d) testamente i nasleđivanje;
- e) stečaj, prinudno poravnanje i slične postupke;
- f) socijalno osiguranje;
- g) arbitražu i postupke u vezi sa njom;
- h) plovidbene ili pomorske sporove.

3. Spor se ne nalazi izvan polja primene Konvencije samo zbog činjenice da u njemu kao stranka učestvuje neka država, državni organ ili neko lice koje deluje u ime države.

4. Nijedna odredba ove Konvencije ne utiče na privilegije i imunitete suverenih Država, entiteta suverenih Država, ili međunarodnih organizacija.

Član 2. Teritorijalno polje primene

1. Odredbe II Dela primenjuju se pred sudovima Države ugovornice osim u slučaju kada sve stranke imaju redovno boravište u toj Državi. Međutim, čak i ako sve stranke imaju redovno boravište u toj

parties are habitually resident in that State - Državi -

a) Article 4 shall apply if they have agreed that a court or courts of another Contracting State have jurisdiction to determine the dispute;

b) Article 12, regarding exclusive jurisdiction, shall apply;

c) Articles 21 and 22 shall apply where the court is required to determine whether to decline jurisdiction or suspend its proceedings on the grounds that the dispute ought to be determined in the courts of another Contracting State.

2. The provisions of Chapter III apply to the recognition and enforcement in a Contracting State of a judgment rendered in another Contracting State.

a) Primenjuje se član 4 ako su se stranke sporazumele da će sud ili sudovi druge Države ugovornice biti nadležni da reše spor;

b) Primenjuje se član 12, koji se odnosi na isključivu nadležnost;

c) Primenjuju se članovi 21. i 22, kada sud treba da odluči da li da se oglasi nenadležnim ili da prekine postupak iz razloga što spor treba da bude rešen pred sudovima druge Države Ugovornice.

2. Odredbe III Dela primenjuju se u jednoj Državi ugovornici na priznanje i izvršenje odluke donete u drugoj Državi ugovornici.

CHAPTER II - JURISDICTION

Article 3 Defendant's forum

1. Subject to the provisions of the Convention, a defendant may be sued in the courts of the State where that defendant is habitually resident.

2. For the purposes of the Convention, an entity or person other than a natural person shall be considered to be habitually resident in the State -

a) where it has its statutory

II DEO - NADLEŽNOST

Član . Forum tuženog

1. Pod rezervom odredaba ove Konvencije, tužba se može podneti pred sudom Države u kojoj tuženi ima redovno boravište.

2. Za potrebe Konvencije, smatraće se da pravno lice i svaki drugi entitet koji nije fizičko lice, ima redovno boravište u Državi -

a) u kojoj ima sedište prema svom

seat,

b) under whose law it was incorporated or formed,

c) where it has its central administration, or

d) where it has its principal place of business.

statutu,

b) po čijem je pravu osnovano ili formirano,

c) u kojoj se nalazi njegova centralna uprava, ili

d) u kojoj se nalazi njegov centar poslovanja.

Article 4 Choice of court

1. If the parties have agreed that a court or courts of a Contracting State shall have jurisdiction to settle any dispute which has arisen or may arise in connection with a particular legal relationship, that court or those courts shall have jurisdiction, and that jurisdiction shall be exclusive unless the parties have agreed otherwise. Where an agreement having exclusive effect designates a court or courts of a non-Contracting State, courts in Contracting States shall decline jurisdiction or suspend proceedings unless the court or courts chosen have themselves declined jurisdiction.

2. An agreement within the meaning of paragraph 1 shall be valid as to form, if it was entered into or confirmed -

a) in writing;

b) by any other means of communication which renders information accessible so as to be usable for subsequent reference;

c) in accordance with a

Član 4. Izbor suda

1. Ako su se stranke sporazumele da jedan ili više sudova Države ugovornice budu nadležni za rešavanje bilo kog spora koji je nastao ili može nastati u vezi sa određenim pravnim odnosom, taj sud, odnosno sudovi biće nadležni, i njihova nadležnost će biti isključiva, osim ako se stranke nisu drugačije sporazumele. Ukoliko je u sporazumu koji ima isključivo dejstvo kao nadležni određen sud, odnosno sudovi, države koja nije Država ugovornica, sud Države ugovornice oglasiće se nenadležnim ili će prekinuti postupak, osim ukoliko se izabrani sud, odnosno, sudovi, nisu sami oglasili nenadležnim.

2. Sporazum u smislu stava 1. smatraće se punovažnim u pogledu forme, ukoliko je zaključen ili potvrđen -

a) u pismenoj formi;

b) svakim drugim sredstvom komunikacije koje čini informacije dostupnim, tako da se na njih može naknadno pozivati

c) u skladu sa običajem koji

usage which is regularly observed by the parties;

e) in accordance with a usage of which the parties were or ought to have been aware and which is regularly observed by parties to contracts of the same nature in the particular trade or commerce concerned.

3. Agreements conferring jurisdiction and similar clauses in trust instruments shall be without effect if they conflict with the provisions of Article 7, 8 or 12.

*Article 5 Appearance
by the defendant*

1. Subject to Article 12, a court has jurisdiction if the defendant proceeds on the merits without contesting jurisdiction.

2. The defendant has the right to contest jurisdiction no later than at the time of the first defence on the merits.

Article 6 Contracts

A plaintiff may bring an action in contract in the courts of a State in which -

a) in matters relating to the supply of goods, the goods were supplied in whole or in part;

ugovorne strane redovno poštuju;

e) u skladu sa običajem koji su stranke znale ili su ga morale znati, ako se taj običaj redovno poštuje od strane ugovarača u ugovorima iste prirode u datoj struci ili trgovačkoj grani.

3. Sporazumi o nadležnosti i slične odredbe u aktima o osnivanju trasta ostaju bez dejstva ukoliko su u suprotnosti sa odredbama članova 7, 8 ili 12.

*Član 5. Upuštanje tuženog
u raspravljanje*

1. Pod rezervom onoga što je predviđeno u članu 12, sud postaje nadležan ako se tuženi upusti u raspravljanje o suštini spora a ne ospori nadležnost.

2. Tuženi ima pravo da ospori nadležnost najkasnije u trenutku kada prvi put bude davao svoj odgovor na tužbu koji odnosi na suštinu spora.

Član 6. Ugovori

Tužilac može podneti tužbu na osnovu ugovora u sudovima Države -

a) u kojoj je roba isporučena u celini ili delimično, ako se radi o sporovima koji se odnose na isporuku robe;

b) in matters relating to the provision of services, the services were provided in whole or in part;

c) in matters relating both to the supply of goods and the provision of services, performance of the principal obligation took place in whole or in part.

Article 7 Contracts concluded by consumers

1. A plaintiff who concluded a contract for a purpose which is outside its trade or profession, hereafter designated as the consumer, may bring a claim in the courts of the State in which it is habitually resident, if

a) the conclusion of the contract on which the claim is based is related to trade or professional activities that the defendant has engaged in or directed to that State, in particular in soliciting business through means of publicity, and

b) the consumer has taken the steps necessary for the conclusion of the contract in that State.

2. A claim against the consumer may only be brought by a person who entered into the contract in the course of its trade or profession before the courts of the State of the habitual residence of the consumer.

b) u kojoj su usluge pružene u celini ili delimično, ako se radi o sporovima koji se odnose na pružanje usluga;

c) u kojoj je u celini ili delimično izvršena glavna obaveza, u sporovima koji se odnose i na isporuku robe i na pružanje usluga.

Član 7. Ugovori koje zaključuje potrošači

1. Tužilac koji je zaključio ugovor radi ostvarivanja cilja koji nije deo njegove poslovne delatnosti ili profesije (u daljem tekstu potrošač), može podneti tužbu pred sudovima Države u kojoj ima redovno boravište

a) ako je zaključenje ugovora na kojem je tužba zasnovana vezano za poslovnu ili profesionalnu delatnost koju je tuženi obavljao u toj Državi ili usmerio ka njoj, naročito ako je nastojao da pridobije klijentelu putem reklame, i

b) ako je potrošač je preduzeo neophodne korake za zaključenje datog ugovora u toj Državi.

2. Lice koje je zaključilo ugovor kao deo svoje poslovne delatnosti ili profesije može podneti tužbu protiv potrošača jedino pred sudovima Države redovnog boravišta potrošača

III(2001) 1. Prednact Konvencije o nadležnosti i stranim odlukama

3. The parties to a contract within the meaning of paragraph 1 may, by an agreement which conforms with the requirements of Article 4, make a choice of court -

a) if such agreement is entered into after the dispute has arisen, or

b) to the extent only that it allows the consumer to bring proceedings in another court.

Article 8 Individual contracts of employment

1. In matters relating to individual contracts of employment

a) an employee may bring an action against the employer,

i) in the courts of the State in which the employee habitually carries out his work or in the courts of the last State in which he did so, or

ii) if the employee does not or did not habitually carry out his work in any one State, in the courts of the State in which the business that engaged the employee is or was situated;

b) a claim against an employee may be brought by the employer only,

i) in the courts of the State where the employee is habitually resident, or

ii) in the courts of the State

3. Ugovorne strane iz ugovora opisanog u stavu 1. mogu putem sporazuma koji je u skladu sa članom 4, izabrati nadležni sud -

a) ako su takav sporazum zaključile nakon izbijanja spora, ili

b) samo ako taj sporazum dozvoljava potrošaču da pokrene postupak pred nekim drugim sudom.

Član 8. Pojedinačni ugovori o radu

1. U sporovima u vezi sa pojedinačnim ugovorima o radu -

a) radnik može da podnese tužbu protiv poslodavca

i) pred sudovima Države u kojoj radnik redovno obavlja svoj rad ili pred sudovima Države u kojoj ga je redovno obavljao, ili

ii) ako radnik ne obavlja ili nije redovno obavljao svoj rad u samo jednoj Državi, pred sudovima Države u kojoj se nalazi preduzeće koje je zaposlilo radnika;

b) poslodavac može da podnese tužbu protiv radnika samo

i) pred sudovima Države u kojoj radnik ima redovno boravište, ili

ii) pred sudovima Države u kojoj

in which the employee habitually carries out his work. radnik redovno obavlja svoj rad.

2. The parties to a contract within the meaning of paragraph 1 may, by an agreement which conforms with the requirements of Article 4, make a choice of court -

a) if such agreement is entered into after the dispute has arisen, or

b) to the extent only that it allows the employee to bring proceedings in courts other than those indicated in this Article or in Article 3 of the Convention.

Article 9 Branches and regular commercial activity

A plaintiff may bring an action in the courts of a State in which a branch, agency or any other establishment of the defendant is situated, (or where the defendant has carried on regular commercial activity by other means), provided that the dispute relates directly to the activity of that branch, agency or establishment (or to that regular commercial activity).

Article 10 Torts or delicts

1. A plaintiff may bring an action in tort or delict in the courts of the State -

a) in which the act or omission that caused injury occurred,

2. Ugovorne strane u ugovoru predviđenom u stavu 1. mogu izabrati nadležni sud na osnovu sporazuma koji ispunjava uslove predviđene u članu 4 -

a) ako je takav sporazum sklopljen nakon izbijanja spora, ili

b) samo ako taj sporazum dozvoljava radniku da pokrene postupak pred nekim drugim sudom, osim onih koji su određeni u ovom članu, odnosno u članu 3. ove Konvencije.

Član 9. Filijale i redovna trgovačka delatnost

Tužilac može da podnese tužbu pred sudovima Države u kojoj je sedište filijale, agencije ili bilo koje druge poslovne jedinice tuženog (ili u kojoj je tuženi obavljao redovnu trgovačku delatnost na neki drugi način), pod uslovom da se spor neposredno odnosi na delatnost takve filijale, agencije ili poslovne jedinice (ili na takvu redovnu trgovačku delatnost).

Član 10. Delikti

1. Tužilac može da uloži tužbu na osnovu delikta pred sudom Države -

a) u kojoj je izvršena radnja ili se dogodilo propuštanje koje je prouzrokovalo

or

b) in which the injury arose, unless the defendant establishes that the person claimed to be responsible could not reasonably have foreseen that the act or omission could result in an injury of the same nature in that State.

2. Paragraph 1 *b)* shall not apply to injury caused by anti-trust violations, in particular price-fixing or monopolisation, or conspiracy to inflict economic loss.

3. A plaintiff may also bring an action in accordance with paragraph 1 when the act or omission, or the injury may occur.

4. If an action is brought in the courts of a State only on the basis that the injury arose or may occur there, those courts shall have jurisdiction only in respect of the injury that occurred or may occur in that State, unless the injured person has his or her habitual residence in that State.

Article 11 Trusts

1. In proceedings concerning the validity, construction, effects, administration or variation of a trust created voluntarily and evidenced in writing, the courts of a Contracting State designated in the trust instrument for this purpose shall have exclusive jurisdiction. Where the trust instrument

štetu, ili

b) u kojoj je nastala šteta, osim ako tuženi dokaže da lice za koje se tvrdi da je odgovorno nije moglo predvideti da njegova radnja ili propuštanje može da dovede do takve štete u toj Državi.

2. Stav 1 tačka *b)* ne primenjuje se na štete prouzrokovane povredom antimonopolskih zakona, kao što su fiksiranje cena, monopolizacija ili zavera radi nanošenja ekonomske štete.

3. Tužilac može takođe da pokrene postupak na osnovu stava 1 u slučaju kada se radnja, propuštanje ili šteta mogu dogoditi.

4. Ako je pokrenut postupak pred sudovima jedne države samo na osnovu činjenice da je šteta nastala ili da se može desiti da nastane na njenoj teritoriji, ti sudovi će biti nadležni samo u pogledu štete koja je nastala ili može nastati u toj Državi, izuzev ako oštećeni ima redovno boravište u toj Državi.

Član 11. Trastovi

1. U postupcima koji se tiču punovažnosti, tumačenja, dejstava, upravljanja ili izmena nekog trasta koji je dobrovoljno osnovan u pismenoj formi, sudovi Države Članice koji su u tu svrhu određeni u ispravi kojom je trast osnovan biće isključivo nadležni. Kada isprava o osnivanju trasta određuje kao nadležan sud ili sudove Države koja nije članica ove

designates a court or courts of a non-Contracting State, courts in Contracting States shall decline jurisdiction or suspend proceedings unless the court or courts chosen have themselves declined jurisdiction.

2. In the absence of such designation, proceedings may be brought before the courts of a State -

a) in which is situated the principal place of administration of the trust;

b) whose law is applicable to the trust;

c) with which the trust has the closest connection for the purpose of the proceedings.

Article 12 Exclusive jurisdiction

1. In proceedings which have as their object rights *in rem* in immovable property or tenancies of immovable property, the courts of the Contracting State in which the property is situated have exclusive jurisdiction, unless in proceedings which have as their object tenancies of immovable property, the tenant is habitually resident in a different State.

2. In proceedings which have as their object the validity, nullity, or dissolution of a legal person, or the validity or nullity of the decisions of its organs, the

Konvencije, sudovi Države članice oglašiće se nenadležnim ili će prekinuti postupak, osim ako se izabrani sud odnosno sudovi nisu sami oglasili nenadležnim.

2. Ukoliko nadležni sud nije određen u ispravi o osnivanju trasta, postupak se može pokrenuti pred sudovima Države -

b) u kojoj se nalazi centar upravljanja trustom;

b) čije je pravo merodavno za dati trust;

c) sa kojom se trust nalazi u najbližoj vezi za potrebe postupka.

Član 12. Isključiva nadležnost

1. U postupcima koji imaju za predmet stvarna prava na nekretninama ili zakup nekretnina, sudovi Države ugovornice u kojoj se nekretnina nalazi imaju isključivu nadležnost, osim u postupcima koji se vode povodom zakupa nekretnina, ako zakupac ima redovno boravište u nekoj drugoj Državi.

2. U postupcima koji imaju za predmet punovažnost, ništavost ili prestanak pravnog lica, ili punovažnost, odnosno ništavost odluka njegovih organa, isključivo su nadležni sudovi Države

courts of a Contracting State whose law governs the legal person have exclusive jurisdiction.

3. In proceedings which have as their object the validity or nullity of entries in public registers, the courts of the Contracting State in which the register is kept have exclusive jurisdiction.

4. In proceedings which have as their object the registration, validity, (or) nullity, (or revocation or infringement), of patents, trade marks, designs or other similar rights required to be deposited or registered, the courts of the Contracting State in which the deposit or registration has been applied for, has taken place or, under the terms of an international convention, is deemed to have taken place, have exclusive jurisdiction. This shall not apply to copyright or any neighbouring rights, even though registration or deposit of such rights is possible.

(5. In relation to proceedings which have as their object the infringement of patents, the preceding paragraph does not exclude the jurisdiction of any other court under the Convention or under the national law of a Contracting State).

(6. The previous paragraphs shall not apply when the matters

ugovornice čije pravo je merodavno za to pravno lice.

3. U postupcima koji imaju za predmet punovažnost ili ništavost upisa u javne registre, isključivo su nadležni sudovi Države ugovornice u kojoj se vodi registar.

4. U postupcima koji imaju za predmet registraciju, punovažnost, (ili) ništavost, (ili poništaj ili povredu) patenata, žigova, uzoraka i drugih sličnih prava koja se moraju deponovati ili registrovati, isključivo su nadležni sudovi Države ugovornice u kojoj je podnet zahtev za deponovanje, odnosno registraciju, ili u kojoj je izvršeno deponovanje, odnosno registracija, ili u kojoj se na osnovu odredaba međunarodnog ugovora smatra da je izvršeno deponovanje, odnosno registracija.

(5. U odnosu na postupke koji imaju za predmet povredu patenata prethodni stav ne isključuje nadležnost bilo kojeg drugog suda na osnovu Konvencije, ili na osnovu nacionalnog prava Države ugovornice).

(6. Prethodni stavovi se neće primenjivati kada se pitanja koja su u

referred to therein arise as incidental questions).

njima pomenuta pojave kao prethodna pitanja).

Article 13 Provisional and protective measures

Član 13. Privremene i zaštitne mere

1. A court having jurisdiction under Articles 3 to 12 to determine the merits of the case has jurisdiction to order any provisional or protective measures.

1. Sud koji je nadležan da odluči o glavnoj stvari na osnovu članova 3. do 12. nadležan je takođe da naredi sprovođenje privremenih ili zaštitnih mera.

2. The courts of a State in which property is located have jurisdiction to order any provisional or protective measures in respect of that property.

2. Sudovi Države u kojoj se nalazi imovina nadležni su da naredi sprovođenje privremenih ili zaštitnih mera na toj imovini.

3. A court of a Contracting State not having jurisdiction under paragraphs 1 or 2 may order provisional or protective measures, provided that -

3. Sud Države ugovornice koji nije nadležan na osnovu stava 1. ili 2. može narediti privremene ili zaštitne mere pod uslovom -

a) their enforcement is limited to the territory of that State, and

a) da je njihovo izvršenje ograničeno na teritoriju te Države, i

b) their purpose is to protect on an interim basis a claim on the merits which is pending or to be brought by the requesting party.

b) da je njihova svrha da se privremeno obezbedi tužbeni zahtev u glavnoj stvari za koji je parnica u toku ili će biti pokrenuta od strane podnosioca zahteva.

Article 14 Multiple defendants

Član 14. Tuženi suparničari

1. A plaintiff bringing an action against a defendant in a court of the State in which that defendant is habitually resident may also proceed in that court against other defendants not habitually resident in

1. Tužilac koji pokrene postupak protiv tuženog pred sudom Države u kojoj tuženi ima redovno boravište može takođe pokrenuti postupak pred tim sudom protiv drugog tuženog koji nema redovno boravište u toj Državi -

that State if -

a) the claims against the defendant habitually resident in that State and the other defendants are so closely connected that they should be adjudicated together to avoid a serious risk of inconsistent judgments, and

b) as to each defendant not habitually resident in that State, there is a substantial connection between that State and the dispute involving that defendant.

2. Paragraph 1 shall not apply to a codefendant invoking an exclusive choice of court clause agreed with the plaintiff and conforming with Article 4.

Article 15 Counter-claims

A court which has jurisdiction to determine a claim under the provisions of the Convention shall also have jurisdiction to determine a counter-claim arising out of the transaction or occurrence on which the original claim is based.

Article 16 Third party claims

1. A court which has jurisdiction to determine a claim under the provisions of the Convention shall also have jurisdiction to determine a claim by a defendant against a third party for

a) ako su tužbeni zahtevi protiv tuženog koji ima redovno boravište u toj Državi i drugih tuženika blisko povezani, tako da o njima treba odlučiti u istom postupku da bi se izbegla opasnost da se donesu suprotne presude, i

b) ako u odnosu na svakog tuženog koji nema redovno boravište u toj Državi, postoji bitna veza između te Države i spora u kojem je on stranka.

2. Stav 1. se ne primenjuje na tuženog suparničara koji se pozove na sporazum o isključivoj nadležnosti koji je ugovoren između njega i tužioca i koji je u skladu sa članom 4.

Član 15. Protivtužbe

Sud koji je nadležan da odluči o tužbenom zahtevu na osnovu odredaba ove Konvencije takođe je nadležan da odluči o protivtužbi koja proističe iz istog pravnog posla ili događaja na kojem se zasniva prvobitni tužbeni zahtev.

Član 16. Tužbeni zahtevi trećih lica

1. Sud koji je nadležan da odlučuje o tužbenom zahtevu na osnovu ove Konvencije takođe će biti nadležan da odlučuje o tužbenom zahtevu tuženog protiv trećeg lica za naknadu štete ili regres u vezi sa tužbenim zahtevom protiv

indemnity or contribution in respect of the claim against that defendant to the extent that such an action is permitted by national law, provided that there is a substantial connection between that State and the dispute involving that third party.

2. Paragraph 1 shall not apply to a third party invoking an exclusive choice of court clause agreed with the defendant and conforming with Article 4.

Article 17 Jurisdiction based on national law

Subject to Articles 4, 5, 7, 8, 12 and 13, the Convention does not prevent the application by Contracting States of rules of jurisdiction under national law, provided that this is not prohibited under Article 18.

Article 18 Prohibited grounds of jurisdiction

1. Where the defendant is habitually resident in a Contracting State, the application of a rule of jurisdiction provided for under the national law of a Contracting State is prohibited if there is no substantial connection between that State and the dispute.

2. In particular, jurisdiction shall not be exercised by the courts of a Contracting State on the basis

tog tuženog pod uslovom da je takva tužba dopuštena nacionalnim pravom i da postoji značajna veza između te Države i spora u kojem učestvuje to treće lice.

2. Stav 2. se ne primenjuje ako se treće lice poziva na sporazum o isključivoj nadležnosti koji je ugovorilo sa tuženim u skladu sa članom 4.

Član 17. Nadležnost zasnovana na nacionalnom pravu

Pod rezervom članova 4, 5, 7, 8, 12. i 13, ova Konvencija ne sprečava Države ugovornice da primenjuju svoja nacionalna pravila o nadležnosti, pod uslovom da to nije zabranjeno na osnovu člana 18.

Član 18. Zabranjeni osnovi nadležnosti

1. Kada tuženi ima redovno boravište u Državi ugovornici, zabranjena je primena pravila o nadležnosti predviđenih nacionalnim pravom Države ugovornice ako ne postoji značajna veza između te države i spora.

2. Posebno, sudovi Države ugovornice neće prihvatiti nadležnost samo na osnovu jednog ili više od sledećih

solely of one or more of the razloga - following -

a) the presence or the seizure in that State of property belonging to the defendant, except where the dispute is directly related to that property;

b) the nationality of the plaintiff;

c) the nationality of the defendant;

d) the domicile, habitual or temporary residence, or presence of the plaintiff in that State;

e) the carrying on of commercial or other activities by the defendant in that State, except where the dispute is directly related to those activities;

f) the service of a writ upon the defendant in that State;

g) the unilateral designation of the forum by the plaintiff;

h) proceedings in that State for declaration of enforce-ability or registration or for the enforcement of a judgment, except where the dispute is directly related to such proceedings;

i) the temporary residence or presence of the defendant in that State;

j) the signing in that State of the contract from which the dispute arises.

a) nalaženja ili zaplene imovine koja pripada tuženom na teritoriji te Države, izuzev ako se spor neposredno tiče te imovine;

b) državljanstva tužioca;

c) državljanstva tuženog;

d) prebivališta, redovnog ili privremenog boravišta ili prisustva tužioca u toj Državi;

e) obavljanja trgovačke ili druge delatnosti od strane tuženog u toj Državi, osim ako se spor neposredno tiče takve delatnosti;

f) dostavljanja tužbe tuženom u toj Državi;

g) jednostranog određivanja nadležnog suda od strane tužioca;

h) pokrenutog postupka u toj Državi za oglašavanje presude izvršnom, ili za njeno registrovanje, ili izvršenje, izuzev ako se spor neposredno odnosi na takav postupak;

i) privremenog boravišta ili prisustva tuženog u toj Državi.

j) potpisivanja ugovora iz kojeg proističe spor u toj Državi

3. Nothing in this Article shall prevent a court in a Contracting State from exercising

3. Odredbe ovog člana ne sprečavaju sud Države ugovornice da prihvati nadležnost na osnovu svoga nacio-

jurisdiction under national law in an action (seeking relief) (claiming damages) in respect of conduct which constitutes -

nalnog prava po tužbi (kojom se zahteva pravna zaštita) (kojom se zahteva naknada štete) u vezi sa ponašanjem koje predstavlja -

(Variant One:

(Prva varijanta:

(a) genocide, a crime against humanity or a war crime, (as defined in the Statute of the International Criminal Court); or

(a) genocid, zločin protiv čovečnosti ili ratni zločin (prema definiciji iz Statuta Međunarodnog krivičnog suda); ili

(b) a serious crime against a natural person under international law; or

(b) ozbiljno krivično delo protiv fizičkog lica na osnovu međunarodnog prava; ili

(c) a grave violation against a natural person of non-derogable fundamental rights established under international law, such as torture, slavery, forced labour and disappeared persons).

(c) tešku povredu osnovnih neotuđivih prava fizičkog lica ustanovljenih međunarodnim pravom, kao što su mučenje, ropstvo, prinudni rad i nestala lica).

(Sub-paragraphs (b) and c) above apply only if the party seeking relief is exposed to a risk of a denial of justice because proceedings in another State are not possible or cannot reasonably be required).

(Stavovi (b) i c) primenjuju se samo ako je lice koje traži zaštitu izloženo riziku uskraćivanja pravde, jer je postupak u drugoj državi nemoguć ili se ne može razumno zahtevati).

Variant Two:

Druga varijanta:

a serious crime under international law, provided that this State has established its criminal jurisdiction over that crime in accordance with an international treaty to which it is a party and that the claim is for civil compensatory

teško krivično delo na osnovu međunarodnog prava, pod uslovom da je ova Država ustanovila svoju krivičnopravnu nadležnost za dato krivično delo u skladu sa međunarodnim ugovorom u kojem je ugovorna strana i da se radi o tužbenom zahtevu za naknadu štete usled smrti ili

damages for death or serious bodily injury arising from that crime).

teške telesne povrede koje su posledica takvog krivičnog dela).

Article 19 Authority of the court seised

Član 19. Ovlašćenja suda pred kojim je pokrenut postupak

Where the defendant does not enter an appearance, the court shall verify whether Article 18 prohibits it from exercising jurisdiction if -

a) national law so requires;
or
b) the plaintiff so requests;
or

(c) the defendant so requests, even after judgment is entered in accordance with procedures established under national law; or)

(d) the document which instituted the proceedings or an equivalent document was served on the defendant in another Contracting State).

or

(d) it appears from the documents filed by the plaintiff that the defendant's address is in another Contracting State).

Article 20

1. The court shall stay the proceedings so long as it is not established that the document which instituted the proceedings or an

Kada se tuženi ne upusti u raspravljanje, sud treba da utvrdi da li mu je na osnovu člana 18 zabranjeno da prihvati nadležnost -

a) ako mu to nalaže nacionalno pravo; ili
b) ako tužilac to zahteva; ili

(c) ako tuženi to zahteva čak i nakon što je doneta presuda u skladu sa pravilima postupka utvrđenim nacionalnim pravom; ili)

(d) akt kojim je pokrenut postupak ili drugi odgovarajući akt bili su dostavljeni tuženom u drugoj Državi ugovornici).

ili

(d) ako se iz isprava koje je podneo tužilac vidi da je adresa tuženog u drugoj Državi ugovornici).

Član 20.

1. Sud će prekinuti postupak sve dok se ne utvrdi da je tuženi blagovremeno obavešten o aktu kojim je pokrenut postupak, odnosno drugom odgovaraju-

equivalent document, including the essential elements of the claim, was notified to the defendant in sufficient time and in such a way as to enable him to arrange for his defence, or that all necessary steps have been taken to that effect.

(2. Paragraph 1 shall not affect the use of international instruments concerning the service abroad of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters, in accordance with the law of the forum).

(3. Paragraph 1 shall not apply, in case of urgency, to any provisional or protective measures).

Article 21 Lis pendens

1. When the same parties are engaged in proceedings in courts of different Contracting States and when such proceedings are based on the same causes of action, irrespective of the relief sought, the court second seised shall suspend the proceedings if the court first seised has jurisdiction and is expected to render a judgment capable of being recognised under the Convention in the State of the court second seised, unless the latter has exclusive jurisdiction under Article 4 or 12.

2. The court second seised shall decline jurisdiction as soon as

ćem aktu koji uključuje bitne elemente tužbenog zahteva, na način koji mu omogućava da pripremi svoj odgovor na tužbu, odnosno, da su preduzeti svi potrebni koraci u tom pravcu.

(2. Stav 1. ne utiče na primenu međunarodnih ugovora koji se tiču dostavljanja u inostranstvu sudskih i vansudskih isprava u građanskim i trgovačkim stvarima, u skladu sa zakonom suda).

(3. U hitnim slučajevima, stav 1. se ne primenjuje na privremene i zaštitne mere)

Član 21. Lis pendens

1. Kada iste stranke učestvuju u postupcima koji se vode pred sudovima različitih Država ugovornica i kada su ti postupci zasnovani na istim činjeničnim osnovima, bez obzira na to kako je postavljen tužbeni zahtev, sud pred kojim je postupak kasnije pokrenut prekinuće postupak ako je sud pred kojim je postupak ranije pokrenut nadležan i očekuje se da će doneti presudu koja će moći da se prizna na osnovu Konvencije u Državi pred čijim je sudom postupak kasnije pokrenut, osim ako taj drugi sud nije isključivo nadležan na osnovu članova 4. ili 12.

2. Sud pred kojim je postupak kasnije pokrenut ogłosiće se nenadležnim

it is presented with a judgment rendered by the court first seised that complies with the requirements for recognition or enforcement under the Convention.

3. Upon application of a party, the court second seised may proceed with the case if the plaintiff in the court first seised has failed to take the necessary steps to bring the proceedings to a decision on the merits or if that court has not rendered such a decision within a reasonable time.

4. The provisions of the preceding paragraphs apply to the court second seised even in a case where the jurisdiction of that court is based on the national law of that State in accordance with Article 17.

5. For the purpose of this Article, a court shall be deemed to be seised -

a) when the document instituting the proceedings or an equivalent document is lodged with the court, or

b) if such document has to be served before being lodged with the court, when it is received by the authority responsible for service or served on the defendant.

(As appropriate, universal time is applicable).

6. If in the action before the court first seised the plaintiff seeks a

čim mu bude podneta presuda suda pred kojim je postupak ranije pokrenut koja ispunjava uslove za priznanje ili izvršenje na osnovu Konvencije.

3. Na zahtev stranke, sud pred kojim je postupak kasnije pokrenut može nastaviti postupak ako je tužilac propustio da preduzme potrebne korake da bi se ranije pokrenuti postupak okončao meritornom odlukom, ili ako sud u tom postupku nije doneo takvu odluku u razumnom roku.

4. Odredbe prethodnih stavova primenjuju se na sud pred kojim je postupak kasnije pokrenut čak i u slučaju kada je nadležnost toga suda zasnovana na nacionalnom pravu te Države u skladu sa članom 17.

5. Za potrebe ovog člana, smatraće se da je pokrenut postupak pred sudom

a) kada je akt kojim se pokreće postupak odnosno drugi odgovarajući akt podnet sudu, ili

b) ako takav akt mora da se dostavi pre nego što se podnese sudu, kada bude primljen od strane državne vlasti koja je zadužena za dostavljanje ili kada bude dostavljen tuženom.

(Kada je to potrebno, primenjuje se univerzalno vreme).

6. Ako tužilac u svojoj tužbi u postupku koji je ranije pokrenut traži da se

determination that it has no obligation to the defendant, and if an action seeking substantive relief is brought in the court second seised

utvrdi da on nema obavezu prema tuženom, a pred sudom koji je kasnije pokrenuo postupak tužbom se traži osuda na činidbu -

a) the provisions of paragraphs 1 to 5 above shall not apply to the court second seised, and

a) odredbe stavova 1. do 5. ne primenjuju se na sud pred kojim je postupak kasnije pokrenut, i

b) the court first seised shall suspend the proceedings at the request of a party if the court second seised is expected to render a decision capable of being recognised under the Convention.

b) sud pred kojim je postupak ranije pokrenut prekinuće postupak na zahtev jedne od stranaka ukoliko se oče-kuje da sud pred kojim je postupak kas-nije pokrenut donese odluku koja će moći da se prizna na osnovu ove Konvencije.

7. This Article shall not apply if the court first seised, on application by a party, determines that the court second seised is clearly more appropriate to resolve the dispute, under the conditions specified in Article 22.

7. Ovaj član se ne primenjuje ako sud pred kojim je postupak ranije pokrenut, na zahtev jedne od stranaka, utvrdi u skladu sa uslovima određenim u članu 22, da je sud pred kojim je postupak kasnije pokrenut, očigledno pogodniji za rešavanje spora.

Article 22 Exceptional circumstances for ing jurisdeclindiction

Član 22. Izuzetne okolnosti zbog kojih se sud može oglasiti nenadležnim

1. In exceptional circumstances, when the jurisdiction of the court seised is not founded on an exclusive choice of court agreement valid under Article 4, or on Article 7, 8 or 12, the court may, on application by a party, suspend its proceedings if in that case it is clearly inappropriate for that court to exercise jurisdiction and if a court of another State has jurisdiction and

1. U izuzetnim okolnostima, kada nadležnost suda pred kojim je pokrenut postupak nije zasnovana na sporazumu o isključivoj nadležnosti suda koji je punovažan na osnovu člana 4, niti na članovima 7, 8. ili 12, sud može, na zahtev jedne od stranaka, prekinuti postupak ako je u tom slučaju očigledno necelisho-dno da sudi taj sud i ako je nadležan sud druge Države koji je očigledno pogodniji da reši dati spor. Takav zahtev mora biti

is clearly more appropriate to resolve the dispute. Such application must be made no later than at the time of the first defence on the merits.

2. The court shall take into account, in particular -

a) any inconvenience to the parties in view of their habitual residence;

b) the nature and location of the evidence, including documents and witnesses, and the procedures for obtaining such evidence;

c) applicable limitation or prescription periods;

d) the possibility of obtaining recognition and enforcement of any decision on the merits.

3. In deciding whether to suspend the proceedings, a court shall not discriminate on the basis of the nationality or habitual residence of the parties.

4. If the court decides to suspend its proceedings under paragraph 1, it may order the defendant to provide security sufficient to satisfy any decision of the other court on the merits. However, it shall make such an order if the other court has jurisdiction only under Article 17, unless the defendant establishes that sufficient assets exist in the State of that other court or in another State where the court's decision could be enforced.

postavljen najkasnije u momentu kada tuženi prvi put upusti u raspravljanje o suštini spora.

2. Sud će posebno uzeti u obzir-

a) sve eventualne teškoće koje mogu nastati za stranke imajući u vidu mesto njihovog redovnog boravišta:

b) prirodu i mesto nalaženja dokaza, uključujući isprave i svedoke, kao i postupke za pribavljanje takvih dokaza;

c) rokove zastarelosti koji se primenjuju;

d) mogućnost da se obezbedi priznanje i izvršenje odluke o suštini spora koja bi bila doneta.

3. Prilikom odlučivanja da li da prekine postupak, sud neće praviti diskriminaciju na osnovu državljanstva niti redovnog boravišta stranaka.

4. Ukoliko sud odluči da prekine postupak na osnovu 1. stava, sud može naložiti tuženom da položi odgovarajuće obezbeđenje radi izvršenja odluke o suštini spora koju drugi sud eventualno bude doneo. Međutim, sud mora doneti takvu odluku ako je drugi sud nadležan samo na osnovu člana 17, osim ako tuženi dokaže da postoji imovina dovoljne vrednosti u Državi u kojoj će se suditi ili u drugoj Državi u kojoj bi se odluka suda mogla izvršiti.

5. When the court has suspended its proceedings under paragraph 1,

a) it shall decline to exercise jurisdiction if the court of the other State exercises jurisdiction, or if the plaintiff does not bring the proceedings in that State within the time specified by the court, or

b) it shall proceed with the case if the court of the other State decides not to exercise jurisdiction.

5. Kada je sud prekinuo postupak na osnovu stava 1,

a) odbiće da postupa ako je sud druge Države prihvatio nadležnost, ili ako tužilac ne pokrene postupak u toj Državi u roku koji mu je sud odredio, ili

b) nastaviće postupak ukoliko sud druge Države ne prihvati nadležnost.

CHAPTER III - RECOGNITION AND ENFORCEMENT

Article 23 Definition of "judgment"

For the purposes of this Chapter, "judgment" means -

a) any decision given by a court, whatever it may be called, including a decree or order, as well as the determination of costs or expenses by an officer of the court, provided that it relates to a decision which may be recognised or enforced under the Convention;

b) decisions ordering provisional or protective measures in accordance with Article 13, paragraph 1.

Article 24 Judgments excluded from Chapter III

This Chapter shall not apply

III DEO - PRIZNANJE I IZVRŠENJE

Član 23. Pojam "presude"

Za potrebe ovog Dela, izraz "presuda" odnosi se -

a) na svaku odluku donetu od strane suda, bez obzira na naziv, uključujući i rešenje ili naredbu, kao i odluku o troškovima spora koju donese službenik suda, pod uslovom da se ona odnosi na odluku koja se može priznati i izvršiti na osnovu ove Konvencije;

b) na odluke kojima se naređuje sprovođenje privremenih ili zaštitnih mera u skladu sa članom 13, stav 1.

Član 24. Presude na koje se III Deo ne primenjuje

Ovaj Deo se ne primenjuje na

to judgments based on a ground of jurisdiction provided for by national law in accordance with Article 17.

presude koje su donete na osnovu nadležnosti predviđene nacionalnim pravom u skladu sa članom 17.

Article 25 Judgments to be recognised or enforced

Član 25. Presude koje će se priznati ili izvršiti

1. A judgment based on a ground of jurisdiction provided for in Articles 3 to 13, or which is consistent with any such ground, shall be recognised or enforced under this Chapter.

1. Presuda zasnovana na nadležnosti koja je predviđena u članovima 3 do 13, ili koja je u skladu sa bilo kojim od tih osnova nadležnosti, priznaje se i izvršava na osnovu odredaba ovog Dela.

2. In order to be recognised, a judgment referred to in paragraph 1 must have the effect of res judicata in the State of origin.

2. Da bi bila priznata, presuda koja se pominje u 1. stavu mora biti pravosnažna u Državi porekla.

3. In order to be enforceable, a judgment referred to in paragraph 1 must be enforceable in the State of origin.

3. Da bi bila izvršna, presuda pomenuta u 1. stavu mora biti izvršna u Državi porekla

4. However, recognition or enforcement may be postponed if the judgment is the subject of review in the State of origin or if the time limit for seeking a review has not expired.

4. Međutim, priznanje ili izvršenje mogu se odložiti ako se presuda nalazi u postupku preispitivanja u Državi porekla ili ako rok za podnošenje zahteva za preispitivanje presude nije još istekao.

Article 26 Judgments not to be recognised or enforced

Član 26. Presude koje se neće priznati, odnosno izvršiti

A judgment based on a ground of jurisdiction which conflicts with Articles 4, 5, 7, 8 or 12, or whose application is prohibited by virtue of Article 18, shall not be recognised or enforced.

Presude koje su donete po nekom osnovu nadležnosti koji je u suprotnosti sa članovima 4., 5., 7., 8. i 12., odnosno čija je primena zabranjena na osnovu člana 18., neće se priznati, odnosno izvršiti.

Article 27 Verification of jurisdiction

1. The court addressed shall verify the jurisdiction of the court of origin.

2. In verifying the jurisdiction of the court of origin, the court addressed shall be bound by the findings of fact on which the court of origin based its jurisdiction, unless the judgment was given by default.

3. Recognition or enforcement of a judgment may not be refused on the ground that the court addressed considers that the court of origin should have declined jurisdiction in accordance with Article 22.

Član 27. Provera nadležnosti

1. Sud kojem je postavljen zahtev proveriće nadležnost suda koji je doneo odluku.

2. Prilikom provere nadležnosti suda koji je doneo odluku, sud kojem je podnet zahtev vezan je činjenicama koje je utvrdio sud koji je doneo odluku i na kojima je zasnovao svoju nadležnost, osim ako presuda nije doneta na osnovu izostanka.

3. Priznanje odnosno izvršenje presude ne može se odbiti sa pozivom na to da sud kome je postavljen zahtev smatra da je sud koji je doneo odluku trebalo da se oglasi nenadležnim u skladu sa članom 22.

Article 28 Grounds for refusal of recognition or enforcement

1. Recognition or enforcement of a judgment may be refused if -

a) proceedings between the same parties and having the same subject matter are pending before a court of the State addressed, if first seised in accordance with Article 21;

b) the judgment is inconsistent with a judgment rendered, either in the State addressed or in another State, provided that in the latter case

Član 28. Osnovi za uskraćivanje priznanja odnosno odbijanje izvršenja

1. Priznanje presude se može uskratiti, odnosno izvršenje odbiti -

a) ako su u toku postupci između istih stranaka u istoj stvari pred sudom Države kojoj je podnet zahtev, ako je pred tim sudom ranije pokrenut postupak u skladu sa članom 21;

b) ako je presuda protivna presudi koja je doneta bilo u Državi kojoj je podnet zahtev ili u drugoj Državi, pod uslovom da je u drugom slučaju presuda podobna za

the judgment is capable of being recognised or enforced in the State addressed;

c) the judgment results from proceedings incompatible with fundamental principles of procedure of the State addressed, including the right of each party to be heard by an impartial and independent court;

d) the document which instituted the proceedings or an equivalent document, including the essential elements of the claim, was not notified to the defendant in sufficient time and in such a way as to enable him to arrange for his defence;

e) the judgment was obtained by fraud in connection with a matter of procedure;

f) recognition or enforcement would be manifestly incompatible with the public policy of the State addressed.

priznanje odnosno izvršenje u Državi kojoj je podnet zahtev.

c) presuda proističe iz postupka koji je u neskladu sa osnovnim načelima postupka Države kojoj je podnet zahtev, uključujući pravo svake stranke da bude saslušana od strane nepristrasnog i nezavisnog suda;

d) tuženi nije blagovremeno obavješten o aktu kojim je započet postupak odnosno o drugom odgovara-jućem aktu koji sadrži bitne elemente tužbenog zahteva, na način koji bi mu omogućio da pripremi svoj odgovor na tužbu.

e) presuda je izdejtstvovana prevarom vezanom za neko pitanje postupka;

f) priznanje odnosno izvršenje bi bilo očigledno suprotno javnom poretku Države kojoj je podnet zahtev.

2. Without prejudice to such review as is necessary for the purpose of application of the provisions of this Chapter, there shall be no review of the merits of the judgment rendered by the court of origin.

2. Izuzev preispitivanja koje je neophodno radi primene odredaba ovog Dela, ne može se vršiti nikakvo preispitivanje odluke o suštini spora koju je doneo sud porekla odluke.

Article 29 Documents to be produced

1. The party seeking reco-

Član 29. Isprave koje treba podneti

1. Stranka koja traži priznanje ili

gnition or applying for enforcement shall produce -

a) a complete and certified copy of the judgment;

b) if the judgment was rendered by default, the original or a certified copy of a document establishing that the document which instituted the proceedings or an equivalent document was notified to the defaulting party;

c) all documents required to establish that the judgment is res judicata in the State of origin or, as the case may be, is enforceable in that State;

d) if the court addressed so requires, a translation of the documents referred to above, made by a person qualified to do so.

2. No legalisation or similar formality may be required.

3. If the terms of the judgment do not permit the court addressed to verify whether the conditions of this Chapter have been complied with, that court may require the production of any other necessary documents.

Article 30 Procedure

The procedure for recognition, declaration of enforceability or registration for enforcement, and the enforcement of the judgment, are governed by the law of the State addressed so far as the Convention

zahteva izvršenje treba da podnese -

a) potpun i overen prepis presude;

b) ako je presuda doneta na osnovu izostanka, izvornik ili overen prepis isprave kojom se dokazuje da je odsutna stranka obavještena o aktu kojim je pokrenut postupak ili o drugom odgovarajućem aktu;

c) sve isprave koje su potrebne da bi se dokazalo da je presuda postala pravosnažna u Državi porekla, odnosno, u odgovarajućim slučajevima, da je postala izvršna u toj Državi;

d) ako to traži sud kojem je podnet zahtev, prevod gore pomenutih isprava od strane ovlašćenog prevodioca.

2. Ne može se tražiti nikakva legalizacija niti slična formalnost.

3. Ako sud kojem je podnet zahtev iz sadržine presude ne može da utvrdi da li su ispunjeni uslovi postavljeni u ovom Delu, taj sud može zatražiti da se podnesu bilo koje druge isprave koje su neophodne.

Član 30. Postupak

Na postupak priznanja, utvrđivanja izvršnosti ili registrovanje presude radi izvršenja, kao i na izvršenje presude primenjuje se pravo Države kojoj je podnet zahtev, ako Konvencija drugačije ne predviđa. Sud kojem je podnet zahtev

does not provide otherwise. The court addressed shall act expeditiously.

Article 31 Costs of proceedings

No security, bond or deposit, however described, to guarantee the payment of costs or expenses shall be required by reason only that the applicant is a national of, or has its habitual residence in, another Contracting State.

Article 32 Legal aid

Natural persons habitually resident in a Contracting State shall be entitled, in proceedings for recognition or enforcement, to legal aid under the same conditions as apply to persons habitually resident in the requested State.

Article 33 Damages

1. In so far as a judgment awards non-compensatory, including exemplary or punitive, damages, it shall be recognised at least to the extent that similar or comparable damages could have been awarded in the State addressed.

2. a) Where the debtor, after proceedings in which the creditor has the opportunity to be heard, satisfies the court addressed that in the circumstances, including

postupaće ekspeditivno.

Član 31. Troškovi postupka

Nikakvo obezbeđenje, zaloga niti deposit, bez obzira na naziv, koji treba da posluže kao jamstvo za isplatu troškova spora, ne mogu se tražiti samo na osnovu toga što je podnosilac zahteva državljanin druge Države ugovornice, ili ima redovno boravište u drugoj Državi ugovornici.

Član 32. Pravna pomoć

Fizička lica koja imaju redovno boravište u jednoj od Država ugovornica imaju pravo na pravnu pomoć u postupku priznanja odnosno izvršenja pod istim uslovima kao lica koja imaju redovno boravište u Državi kojoj je podnet zahtev.

Član 33. Naknada štete

1. Ako presuda na ime naknade štete dosuđuje iznose koji nemaju za cilj nadoknadu, kao što su egzemplarni ili kazneni iznosi, takva presuda priznaće se najmanje u onom obimu u kojem se slični ili uporedivi iznosi naknade štete mogu dosuditi u Državi kojoj je podnet zahtev.

2. a) Ukoliko dužnik nakon sprovođenja postupka u kojem će poveriocu biti data prilika da bude saslušan, uspe da ubedi sud kojem je podnet zahtev da je u datim okolnostima, uključujući i one koje

those existing in the State of origin, grossly excessive damages have been awarded, recognition may be limited to a lesser amount.

b) In no event shall the court addressed recognise the judgment in an amount less than that which could have been awarded in the State addressed in the same circumstances, including those existing in the State of origin.

3. In applying paragraph 1 or 2, the court addressed shall take into account whether and to what extent the damages awarded by the court of origin serve to cover costs and expenses relating to the proceedings.

Article 34 Severability

If the judgment contains elements which are severable, one or more of them may be separately recognised, declared enforceable, registered for enforcement, or enforced.

Article 35 Authentic instruments

1. Each Contracting State may declare that it will enforce, subject to reciprocity, authentic instruments formally drawn up or registered and enforceable in another Contracting State.

2. The authentic instrument must have been authenticated by a

postoje u Državi porekla odluke, dosuđena prekomerno visoka naknada štete, priznanje se može ograničiti na manji iznos.

b) Ni u kom slučaju sud kojem je podnet zahtev ne može priznati presudu u manjem iznosu od onog koji je mogao biti dosuđen u državi u kojoj je podnet zahtev u istim takvim okolnostima, uključujući i one koje postoje u Državi porekla odluke.

3. Prilikom primene stavova 1, odnosno 2., sud kome je podnet zahtev uzeće u obzir, da li iznosi naknade štete dosuđeni od strane suda porekla odluke služe za pokrivanje troškova postupka i u kojoj meri oni služe toj svrsi.

Član 34. Odvojivost (autonomnost)

Ukoliko presuda sadrži elemente koji su odvojivi, jedan ili više od njih mogu se posebno priznati, utvrditi kao izvršni, registrovati radi izvršenja ili izvršiti.

Član 35. Verodostojne isprave

1. Svaka Država ugovornica može izjaviti da će izvršavati, pod uslovom reciprociteta, verodostojne isprave koje su sačinjene u formalnom postupku ili su registrovane i postale izvršne u drugoj Državi ugovornici.

2. Verodostojna isprava mora biti propisno overena od strane neke javne

public authority or a delegate of a public authority and the authentication must relate to both the signature and the content of the document.

(3. The provisions concerning recognition and enforcement provided for in this Chapter shall apply as appropriate).

Article 36 Settlements

Settlements to which a court has given its authority shall be recognised, declared enforceable or registered for enforcement in the State addressed under the same conditions as judgments falling within the Convention, so far as those conditions apply to settlements.

CHAPTER IV - GENERAL PROVISIONS

Article 37 Relationship with other conventions

(See annex)

Article 38 Uniform interpretation

1. In the interpretation of the Convention, regard is to be had to its international character and to the need to promote uniformity in its application.

2. The courts of each Contracting State shall, when applying

vlasti ili od strane predstavnika javne vlasti, a overa verodostojnosti mora se odnositi kako na potpis tako i na sadržinu isprave.

(3. Odredbe koje se tiču priznanja i izvršenja predviđene u ovom Poglavlju shodno se primenjuju).

Član 36. Poravnanja

Poravnanja koja je odobrio sud (sudska poravnanja) biće priznata, utvrdiće se kao izvršna ili registrovati radi izvršenja u Državi kojoj je podnet zahtev pod istim uslovima kao i presude koje spadaju u polje primene ove Konvencije, u meri u kojoj se ti uslovi odnose na poravnanja.

IV DEO - OPŠTE ODREDBE

Član 37. Odnos prema drugim konvencijama

(Videti aneks)

Član 38. Jednoobrazno tumačenje

1. Prilikom tumačenja ove Konvencije, mora se voditi računa o njenom međunarodnom karakteru i o potrebi da se postigne jednoobraznost u njenoj primeni.

2. Sudovi svake Države ugovornice će prilikom primene i tumačenja ove

and interpreting the Convention, take due account of the case law of other Contracting States.

(Article 39)

1. Each Contracting State shall, at the request of the Secretary General of the Hague Conference on Private International Law, send to the Permanent Bureau at regular intervals copies of any significant decisions taken in applying the Convention and, as appropriate, other relevant information.

2. The Secretary General of the Hague Conference on Private International Law shall at regular intervals convene a Special Commission to review the operation of the Convention.

3. The Commission may make recommendations on the application or interpretation of the Convention and may propose modifications or revisions of the Convention or the addition of protocols).

(Article 40)

1. Upon a joint request of the parties to a dispute in which the interpretation of the Convention is at issue, or of a court of a Contracting State, the Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law shall assist in the establishment of a committee of

Konvencije, uzeti u obzir sudsku praksu drugih Država ugovornica.

(Član 39.)

1. Svaka Država ugovornica će na zahtev Generalnog sekretara Haške konferencije za međunarodno privatno pravo, periodično slati Stalnom birou primerke svih značajnih odluka koje su donete u primeni ove Konvencije, a ukoliko je to potrebno, i druge relevantne informacije

2. Generalni sekretar Haške konferencije za međunarodno privatno pravo će periodično sazivati Specijalnu komisiju u cilju razmatranja primene ove Konvencije.

3. Komisija može da donosi preporuke o primeni i tumačenju ove Konvencije i može predlagati izmene ili dopune Konvencije ili zaključivanje dodatnih protokola).

(Član 40.)

1. Na zajednički zahtev stranaka u sporu u kojem se kao sporno pitanje pojavljuje tumačenje ove Konvencije, ili na zahtev suda Države članice, Stalni biro Haške konferencije za međunarodno privatno pravo pomoći će u obrazovanju komisije stručnjaka koji će dati preporuke navedenim strankama ili sudu.

experts to make recommendations to such parties or such court.

(2. The Secretary General of the Hague Conference on Private International Law shall, as soon as possible, convene a Special Commission to draw up an optional protocol setting out rules governing the composition and procedures of the committee of experts).

Article 41 Federal clause

ANNEX

Article 37 Relationship with other conventions

Proposal 1

1. The Convention does not affect any international instrument to which Contracting States are or become Parties and which contains provisions on matters governed by the Convention, unless a contrary declaration is made by the States Parties to such instrument.

2. However, the Convention prevails over such instruments to the extent that they provide for fora not authorized under the provisions of Article 18 of the Convention.

3. The preceding paragraphs also apply to uniform laws

(2. Generalni Sekretar Haške konferencije za međunarodno privatno pravo će u najkraćem roku sazvati Specijalnu komisiju da bi se sačinio fakultativni protokol kojim bi se postavila pravila o konstituisanju komiteta stručnjaka i o postupku u kojem će taj komitet odlučivati).

Član 41. Federalna klauzula

PRILOG

Član 37. Odnos prema drugim konvencijama

1. predlog

1. Ova Konvencija ne utiče na primenu drugih međunarodnih ugovora u kojima su Države ugovornice članice ili postanu članice, a koji sadrže odredbe o pitanjima na koja se primenjuje ova Konvencija, osim ako Države ugovornice takvog ugovora ne daju suprotnu izjavu.

2. Međutim, ova Konvencija ima prevagu u odnosu na takve međunarodne ugovore u onom delu u kojem oni predviđaju osnove nadležnosti koji nisu dozvoljeni na osnovu člana 18 ove Konvencije.

3. Prethodni stavovi se takođe primenjuju na jednoobrazne zakone zas-

based on special ties of a regional or other nature between the States concerned and to instruments adopted by a community of States.

novane na posebnim vezama regionalnog ili drugog karaktera između zainteresovanih Država kao i na pravne akte usvojene od strane neke zajednice Država.

Proposal 2

1. *a)* In this Article, the Brussels Convention (as amended), Regulation (...) of the European Union, and the Lugano Convention (as amended) shall be collectively referred to as "the European instruments".

b) A State party to either of the above Conventions or a Member State of the European Union to which the above Regulation applies shall be collectively referred to as "European instrument States".

2. Subject to the following provisions (of this Article), a European instrument State shall apply the European instruments, and not the Convention, whenever the European instruments are applicable according to their terms.

3. Except where the provisions of the European instruments on -

- a)* exclusive jurisdiction;
- b)* prorogation of jurisdiction;
- c)* *lis pendens* and related actions;
- d)* protective jurisdiction for consumers or employees;

are applicable, a European

2. predlog

1. *a)* U ovom članu, Briselska konvencija (sa izmenama i dopunama), Pravilo (...) Evropske Unije, i Luganska Konvencija (sa izmenama i dopunama), nazivaće se zajednički "Evropski pravni akti".

b) Država koja je članica bilo koje od gore navedenih Konvencija ili Država članica Evropske unije na koju se primenjuje gore navedeno Pravilo nazivaće se zajednički "Države u kojima važe evropski pravni akti".

2. Pod rezervom odredaba koje slede (ovog člana), Država u kojoj važe Evropski pravni akti primenjivaće Evropske pravne akte, a ne ovu Konvenciju, u svakom slučaju kada su Evropski pravni akti merodavni prema sopstvenim odredbama.

3. Osim u slučaju kada se primenjuju odredbe evropskih pravnih akata o -

- a)* isključivoj nadležnosti;
- b)* prorogaciji nadležnosti;
- c)* *litispendenciji* i koneksnim sporovima;
- d)* zaštitnoj nadležnosti za potrošače odnosno radnike;

Država u kojoj važe Evropski

instrument State shall apply Articles 3, 5 to 11, 14 to 16 and 18 of the Convention whenever the defendant is not domiciled in a European instrument State.

4. Even if the defendant is domiciled in a European instrument State, a court of such a State shall apply -

a) Article 4 of the Convention whenever the court chosen is not in a European instrument State;

b) Article 12 of the Convention whenever the court with exclusive jurisdiction under that provision is not in a European instrument State; and

c) Articles 21 and 22 of this Convention whenever the court in whose favour the proceedings are stayed or jurisdiction is declined is not a court of a European instrument State.

Note: Another provision will be needed for other conventions and instruments.

Proposal 3

5. Judgments of courts of a Contracting State to this Convention based on jurisdiction granted under the terms of a different international convention ("other Convention") shall be recognised and enforced in courts of Contracting States to this

pravni akti primenjivaće članove 3, 5. do 11, 14. do 16. i 18. ove Konvencije uvek kada tuženi nema prebivalište u nekoj od Država u kojoj važe Evropski pravni akti.

4. Čak i kada tuženi ima prebivalište u nekoj od Država u kojoj važe Evropski pravni akti, sud takve Države će primenjivati -

a) Član 4 ove Konvencije uvek kada izabrani sud nije sud Države u kojoj važe Evropski pravni akti;

b) Član 12. ove Konvencije uvek kada sud koji ima isključivu nadležnost na osnovu te odredbe nije ni u jednoj od država u kojoj važe Evropski pravni akti; i

c) Članove 21. i 22. ove Konvencije uvek kada sud u čiju korist se postupak prekida ili se oglašava nenadležnost nije sud bilo koje od Država u kojoj važe Evropski pravni akti.

Beleška: Biće potrebna posebna odredba za druge konvencije i pravne akte.

3. predlog

5. Presude sudova Države ugovornice ove Konvencije zasnovane na odredbama o nadležnosti sadržanim u nekoj drugoj međunarodnoj konvenciji ("druga Konvencija") priznaće se i izvršiti pred sudovima Država ugovornica ove Konvencije koje su takođe države ugo-

Convention which are also Contracting States to the other Convention. This provision shall not apply if, by reservation under Article..., a Contracting State chooses -

a) not to be governed by this provision, or

b) not to be governed by this provision as to certain designated other conventions.

1. The Special Commission has considered whether the provisions of the preliminary draft Convention meet the needs of e-commerce. This matter will be further examined by a group of specialists in this field who will meet early in the year 2000.

rnice druge Konvencije. Ova odredba se ne primenjuje, ukoliko stavljanjem reze-rve na osnovu člana..., Država ugovornica odluči -

a) da se na nju ne primenjuje ova odredba, ili

b) da se na nju ne primenjuje ova odredba kada su u pitanju određene konvencije.

1. Posebna komisija je razmatrala da li odredbe prednacrtu Konvencije odgovaraju potrebama elektronske trgovine. Ovo pitanje će se dalje razmatrati od strane grupe specijalista u ovoj oblasti koji će se sastati početkom 2000.

Prevela: Prof. dr Maja Stanivuković

NOVOSTI IZ EVROPSKE UNIJE

str. 99 - 105.

Održana dva Samita

Kraj 2000. i početak 2001. godine obeležila su dva značajna skupa, čiji će rezultati imati puno uticaja na budući razvoj Evropske unije, ali i razvoj odnosa ove organizacije sa državama iz regiona Zapadnog Balkana. Prvi među njima jeste Zagrebački samit, prvi skup šefova država i vlada članica Unije koji je održan van EU, a drugi je Samit Evropskog saveta koji je pod francuskim predsedništvom Unijom održan u Nici. Značaj zagrebačkog skupa leži u činjenici da on predstavlja korak ka bližoj integraciji pet država uključenih u proces stabilizacije i pridruživanja - Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije i SRJ - preko uspešnog sprovođenja njihovih reformi, regionalne saradnje i poštovanje demokratskih standarda i međunarodnih obaveza. Posebno obeležje ovog skupa bilo je učešće delegacije SRJ i novog jugoslovenskog predsednika neposredno nakon petooktobarskih događaja; takodje, Samit je obeležilo i zaključivanje prvog sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Makedonijom. S druge strane, Samit u Nici je pored pitanja proširenja članstva, ali u veoma bliskoj vezi sa ovim pitanjem, pokušao da odgovori na još neka pitanja koja su bitna za funkcionisanje Unije u uslovima kada će doći do dupliranja članstva, kao i da pokuša da uobliči novu politiku Unije koja bi se odnosila na zastitu osnovnih ljudskih prava.

Zagrebački Samit - EU i Zapadni Balkan

Samit u Zagrebu je održan 24 novembra 2000. godine, i rezultat je rada Unije u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike, i njene regionalne

politike Unije prema Jugoistočnoj Evropi.¹ Na Samitu je konstatovano da su demokratske promene u Hrvatskoj i Jugoslaviji otvorile prostor za pomirenje i saradnju u čitavom regionu Zapadnog Balkana. Ove promene su omogućile uspostavljanje novih odnosa zarad stabilnosti u regionu i mira i stabilnosti u čitavoj Evropi. Tako će svaka buduća saradnja moći da bude zasnovana na "...dobrosusedskim odnosima koji počivaju na pregovorima kao sredstvu za rešavanje sporova, postovanju prava manjina, poštovanju međunarodnih obaveza, uključujući i one koje se odnose na Međunarodni tribunal za bivšu SFRJ, trajno rešenje problema izbeglica i raseljenih lica, i poštovanje međunarodnih granica ovih država." U tom cilju, od ovih pet država se očekuje da preduzmu sve što je moguć kako bi uspostavile međusobnu regionalnu saradnju - kao instrument ove saradnje predviđa se zaključivanje posebnih sporazuma o regionalnoj saradnji, koji imaju trostruki cilj. Njima, naime, mora biti obezbeđen politički dijalog, stvorena zona slobodne trgovine u regionu, i uspostavljena bliska saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova između ovih zemalja. Poslednji segment sporazuma, saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, prevashodno mora biti usmerena na unapređenje pravosuđa, borbu protiv organizovanog kriminala, korupcije, pranja novca, ilegalne imigracije, trgovine ljudima i svih drugih oblika krijumčarenja. Značajno mesto u uspostavljanju ove saradnje se daje obuci policije i jačanju carinske kontrole na granicama. Regionalni sporazumi će postati sastavni deo sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju zemalja Zapadnog Balkana, koje one treba da zakluče sa Evropskom unijom. Tako, zapravo, približavanje Uniji mora biti usklađeno sa procesom razvoja regionalne integracije, čemu doprinose različite inicijative. Neke od inicijativa za ostvarivanje ovog cilja su svoje mesto našle i u Završnoj deklaraciji Samita u Zagrebu. Time se pokazuje nesumnjiv značaj koji one imaju za uspostavljanje regionalne saradnje: kao posebno značajne pomenuto je ponovno uspostavljanje plovidbe Dunavom, s jedne strane, i započinjanje pregovora o sukcesiji SFRJ, s druge strane. Ovim pozitivnim kretanjima je otvoren put svih zemalja regiona Zapadnog Balkana u njihovom približavanju EU kroz proces stabilizacije i pridruživanja. Sa svoje strane, Unija je potvrdila svoju želju da doprinese konsolidovanju demokratije i da pruži podršku procesu pomirenja i saradnje. Istovremeno, ponovo su naglašeni uslovi za uspostavljanje institucionalne saradnje između regiona Zapadnog Balkana i EU: na prvom mestu se među njima nalaze odredbe

¹ (Zagreb Summit, November 24 2000, Final Declaration, <http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/see/sum_11_00/index.htm>)

Ugovora o EU, zatim poštovanje uslova utvrđenih na Samitu u Kopenhagenu (jun 1993. godine), ali se kao posebno značajan uslov izdvaja procena uspešnosti procesa implementacije ugovora o stabilizaciji i pridruživanju i naročito regionalna saradnja. Unija se obavezala da proširi asimetrične trgovinske povlastica za ove države, čime će biti omogućen povlašćen pristup njihovim industrijskim i poljoprivrednim proizvodima na zajedničko tržište. Značajnu pomoć u reformama koje ove države preduzimaju treba da pruži i program CARDS (*Community Assistance for Reconstruction, Democratization and Stabilization*), koji je zapravo program pomoci za države koje učestvuju u procesu stabilizacije i pridruživanja. Programom se državama Zapadnog Balkana stavlja na raspolaganje novčana pomoć u visini od 4,65 milijardi EUR za period od 2000-2006. godine, i to za uspešno sprovođenje njihovih ekonomskih i političkih reformi.

U aneksu Završne deklaracije Zagrebačkog samita su date ocene uspešnosti procesa stabilizacije i pridruživanja za svih pet država Zapadnog Balkana na individualnoj osnovi. Ocena za Albaniju je da Unija smatra značajnim uspeh koji je ova država učinila od usvajanja izveštaja o izvodljivosti, koje je izradila Komisija, i istovremeno izražava rešenost da pojača saradnju i naglasi koje reforme u Albaniji treba pojačati. Najznačajniji je pomak učinjen u odnosu na Makedoniju, jer je na Samitu zaključen Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa ovom državom čime se označava nova faza u implementaciji makedonskih reformi. Unija je pozvala vlasti Bosne i Hercegovine da pokušaju da do sredine 2001. godine stvore situaciju da ova država ispuní sve uslove, kako bi Komisija mogla da završi izveštaj o mogućnosti zaključivanja sporazuma ovoga tipa i sa BIH. Uspeh Hrvatske u procesu reformi od početka 2000. godine i demokratskih promena u ovoj državi je, prema proceni Unije, veoma velik, tako da se očekuje da vrlo brzo započnu pregovori o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (sto je učinjeno juna 2001. godine). Značaj Samita u Zagrebu za SRJ je nesumljivo velik, jer on predstavlja praktičan nastavak i ostvarenje poziva koji je 9. oktobra 2000. Savet uputio novim vlastima kako bi započeo proces uspešne institucionalne saradnje između Jugoslavije i Unije. Na Samitu je doneta odluka o formiranju EU/SRJ Konsultativne radne grupe (*Consultative Task Force - CTF*), na osnovu čijeg rada će Komisija moći da sačini izveštaj o izvodljivosti Jugoslavije da i sama pristupi pregovorima o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. O značaju ovog skupa na njegovom otvaranju govorio je i predsednik Evropske komisije, Romano Prodi, naglasavajući da je "...zadatak evropskih lidera i lidera iz Jugoistočne Evrope da prihvate ovu šansu oberučke i otvore novo poglavlje u

međusobnim odnosima. Moramo da udvostručimo svoje napore da izgradimo regionalne institucije i ekonomije. Moramo, takođe, da unapredimo regionalnu saradnju, posebno slobodnu trgovinu, ustanovimo vladavinu prava i utemeljimo demokratiju u najširem njenom značenju. To uključuje poštovanje prava manjina i pravo izbeglica na povratak svojim kućama. Treba imati na umu: niko ne predlaže obnavljanje bivše Jugoslavije. Ono o čemu govorimo jeste izgradnja saradnje između nezavisnih suverenih država, naravno i kroz Pakt o stabilnosti u kome je Unija glavni donator... Sve ovo predstavlja ogroman izazov. Ali to pruža i neverovatne mogućnosti da se prošlost ostavi za sobom i da se započne sa novim poglavljem u istoriji evropskog kontinenta. Najzad možemo da napustimo politiku koja je uglavnom bila zasnovana na upravljanju krizom ka politici koja nam dopušta da izgrađujemo bolju i dugotrajnu budućnost. Budućnost zasnovanu na demokratiji, vladavini prava i pravdi."²

Samit u Nici - nova izmena osnivačkih ugovora EU

Samit Evropskog saveta je, za uslove Evropske unije, trajao neuobičajeno dugo.³ Kao osnovni razlog zbog čega je produžen još jedan dan (tako da je pored 7. i 8, Samit produžen i na 9. decembar 2000. godine) jeste nemogućnost da se lideri država članica Evropske unije, čije okupljanje predstavlja završnu fazu u Međuvladinoj konferenciji o institucionalnim reformama, dogovore o sadržaju nove izmene osnivačkih ugovora EU. Ipak, konačno, došlo se do sporazuma o nacrtu Ugovora iz Nice, čije je pravno editovanje i harmonizovanje teksta uspesno urađeno i Ugovor zaključen u januaru 2001. godine. Ovim novim sporazumom se ojačava legitimnost, efikasnost i prihvatanje od strane javnosti institucija i omogućava reafirmisanje procesa proširivanja članstva Unije. Evropski savet smatra da će danom stupanja na snagu ovog Ugovora Unija biti u situaciji da pozdravi nove članice, čim one budu u stanju da pokažu svoju sposobnost da preuzmu obaveze članice i pregovori sa njima budu uspešno privedeni kraju. Institucionalne reforme, koje su u formi operativnih preporuka usvojene na Samitu u Helsinkiju, a koje se odnose na rad Saveta i nove procedure saodlučivanja, posebno su naglašene kao znalajne. Takođe je obnovljena podrška administrativnim reformama Komisije, i

² Govor na otvaranju Samita Romana Prodiya videti na adresi: http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/news/prodi/zagreb_article.htm

³ Nice European Council Meeting, 7-9 December 2000, Presidency Conclusions, <<http://europe.eu.int/news>>

efikasnosti delovanja Unije u njenim međunarodnim aktivnostima. Značajan element ovog Samita čini i Povelja o osnovnim pravima (*Charter of Fundamental Rights*), koju su, u formi zajedničke proklamacije, doneli Savet, Evropski palament i Komisija. Ovaj dokument u jednom aktu kombinuje građanska, politička i socijalna prava, koja se inače nalaze u univerzalnim ili evropskim instrumentima o zaštiti ljudskih prava, ali i u nacionalnim pravnim sistemima. Iako Evropski savet pozdravlja usvajanje Povelje, i traži njenu najširu moguću diseminaciju, o njenom položaju kao pravnog akta ostavlja otvoren prostor za raspravu za kasnije. Evropski savet je puno prostora na ovom Samitu posvetio procesu širenja članstva Unije. Prema njegovom mišljenju "...strategija pridruživanja, zajedno sa zaključivanjem Međuvladine konferencije o institucionalnim reformama, a u skladu sa ciljevima utvrđenim na Samitu u Helsinkiju, staviće Uniju u situaciju da pozdravi one nove članice koje su spremne da to postanu od kraja 2002. godine, nadajući se da će one biti spremne da uzmu učešće u narednim izborima za Evropski parlament. Na narednom Samitu, koji će biti održan u Geteburgu juna 2001. godine, Evropski savet će dati ocenu napretka koji je učinjen u implementaciji ove strategije, kako bi dao neophodne smernice za uspešni završetak procesa uvećanja članstva Unije." Ovakvu rešenost Saveta da države kandidati vrlo brzo postanu članice Unije podržava uspeh koje su one ostvarile u stvaranju uslova za usvajanje, implemetaciju i praktičnu primenu komunitarnog *acquis-a*. Od kandidata se, međutim, traži da nastave ali i ubrzaju neophodne reforme, posebno u domenu svojih administrativnih kapaciteta, kako bi se pripremile za što brže pristupanje Uniji. Što se drugog stuba Unije tiče, saradnje u ostvarenju zajedničke spoljne i bezbednosne politike, Evropski savet na Samitu u Nici je posebno ukazao na potrebu uspostavljanja operativnih snaga koje će biti sposobne da deluju u regionu Evrope. Naime, kao prioritet Unije, na osnovu usvojene Deklaracije o preuzimanju obaveza u odnosu na vojne potencijale (*Military Capabilities Commitment Declaration*) koja je usvojena kao aneks Predsedničkog saopštenja sa ovog Samita, definisan je razvoj i stvaranje civilnih i vojnih jedinica i potencijala potrebnih kako bi omogućili da usvaja i sprovodi odluke u svim domenima prevencije konflikta i upravljanja krizama, kako su one definisane Ugovorom o EU na osnovu Peterburških zadataka. 4 (Petersburški principi - zadaci, uključuju humanitarne zadatke, zadatke očuvanja mira (*peace-keeping*), stvaranje naoružanih jedinica za upravljanje krizama, uključujući i sposobnost nametanja mira (*peace-enforcement*), kako je utvrđeno članom 17 stav 2 Ugovora o EU.) Svaranje samostalnih jedinica Unije sa ovim ovlašćenjima ne znači stvaranje evropske armije, već predstavlja integralni deo jačanja

Zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU. Na Samitu u Helsinkiju (decembar 1999.) države članice su se obavezale da do 2003. godine budu u stanju da stvore takve potencijale, i da budu u stanju da u roku od 60 dana rasporede 60000 vojnika koji će moći da obavljaju svoje zadatke najmanje godinu dana. Radi ostvarenja ovog cilja, u Briselu je 20. novembra 2000. održana Konferencija o preuzimanju obaveza u stvaranju ovakvih potencijala (*Capabilities Commitment Conference*), koja predstavlja prvu fazu u procesu stvaranja vojnih potencijala Unije za upravljanje krizama. Države članice su utvrdile zajedničke ciljeve ovih potencijala u oblasti komandovanja i kontrole, definišući ih kao:

- razvoj i koordinaciju vojnih posmatraskih sredstava, i sredstava za rano uzbunjivanje;
- otvaranje postojećih nacionalnih štabova za oficire iz drugih država članica;
- ojačavanje potencijala za brzu reakciju postojećih evropskih multinacionalnih snaga;
- priprema organizovanja Evropske komande za vazdušni transport;
- povećanje broj trupa sposobnih da budu brzo raspoređeni;
- ojačanje strateških potencijala na moru. Države članice su se dobrovoljno obavezale da obezbede svoje nacionalne jedinice kao priloge ovim jedinicama za brzu reakciju, a ove preuzete obaveze su utvrđene u dokumentu koji se naziva "Katalog snaga" (*A Force Catalogue*). U ostvarivanju zadataka na izgradnji oblasti slobode, bezbednosti i pravde (*Area of freedom, security and justice*), koja je promovisana Ugovorom iz Amsterdama kao cilj koji treba da bude ostvaren, posebna paznja na Samitu u Nici je poklonjena borbi protiv pranja novca. Zarad uključivanja Unije u međunarodnu borbu protiv ove vrste kriminala usvojene su direktive i okvirne odluke o pranju novca, koje moraju biti implementirane što pre kako bi i borba bila efikasnija. Značajan segment borbe protiv kriminala jeste i međusobno priznavanje sudskih odluka u državama članicama Unije, za čije ostvarivanje Savet traži hitno usvajanje mera i programa. Evropski savet je posebno ukazao na značaj uspeha koji je postignut u politici azila i imigracije. Saradnja sa zemljama porekla, integracija državljana trećih država i kontrola migratornih kretanja su posebno uspešni segmenti ove politike, koja je utvrđena Ugovorom iz Amsterdama. S druge strane, Savet je ukazao da treba otkolniti i poslednje probleme koji postoje u odnosu na borbu protiv krijumčarenja ljudima i ilegalne imigracije, kao i uspostavljanje

usklađenih postupaka među članicama u proceduri davanja azila. Veliki napredak Samit u Nici je učinio u domenu socijalne politike Evropske unije, usvojivši Evropski socijalni program (*European Social Agenda*) kao aneks predsedničkog saopštenja. Ovaj Socijalni program Unije definiše specifične prioritete za akciju u šest strateških orijentacija u svim oblastima socijalne politike u narednih pet godina. Tako Program predstavlja značajni korak ka ojačavanju i modernizaciji Evropskog socijalnog modela, koji se karakteriše neraskidivom vezom između ekonomskih uspeha i socijalnog napretka. To se potvrđuje i nivoom ekonomskog rasta u EU, koji je najpovoljniji u odnosu na prethodnih deset godina. Unija, naime, već tri godine beleži pad nezaposlednosti, tako da ona za 2000. godinu iznosi 8,7% a prognoza je da će nezaposlenost u 2001. godini iznositi 8%; s druge strane, stopa zaposlenosti je povećana sa 60,7% na 62,1%. Istovremeno, na ovom Samitu Evropski savet je usvojio i ciljeve za borbu protiv siromaštva i socijalnog isključenja, i pozvao članice da odrede svoje prioritete u odnosu na usvojene ciljeve i predlože nacionalne planove aktivnosti kako bi definisali indikatore i načine praćenja iskorenjivanja siromaštva. Sa svim ovim značajnim promenama, Unija je ušla u 2001. godinu, zapravo u novi milenijum; njen razvoj i započeti procesi u prethodnim godinama pokazuju da će se u njemu EU suočiti sa mnogim izazovima, a da će njena sposobnost da na te izazove uspešno odgovori značiti i mogućnost njenog daljeg uspešnog ne samo razvoja, već i opstanka.

Pripremila: mr Tanja Mišćević

SAVETOVANJA, SIMPOZIJUMI I OKRUGLI STOLOVI O PRAVU EVROPSKE UNIJE

Održana II Zimska škola evropskog prava

U organizaciji Centra za pravo Evropske unije iz Kragujevca na Zlatiboru je od 19. do 25. februara 2001. godine održana Druga "Zimska škola evropskog prava", koju je pohađalo 25 polaznika.

U radu Škole su kao predavači učestvovali: prof. dr Ivica Jankovec, prof. dr Dragana Djurić, prof. dr Mirko Vasiljević, prof. dr Predrag Simić, prof. dr Oskar Kovač, prof. dr Slobodan Samardžić, prof. dr Blagoje Babić, prof. dr Stevo Kovačević, dr Duško Lopandić, dr Miroslav Paunović, doc. dr Dijana Marković-Bajalović, mr Branislava Alendar, mr Gordana Ilić i prof. dr Radovan D. Vukadinović.

Škola je završila rad u nedelju 25. 02. svečanom dodelom certifikata polaznicima.

Obraćanje polaznicima Druge zimske škole evropskog prava

Poštovani i dragi poslenici prava Evropske unije,

Kao što znate, ovo je druga po redu Zimska škola evropskog prava. Da su u prethodnom periodu bila neka bolja vremena, mogli ste biti i treća

generacije, jer je Centar za pravo Evropske unije pri Pravnom fakultetu u Kragujevcu već 1999. godine bio obavio sve pripreme za početak ove Škole. Agresija NATO saveza na SR Jugoslaviju je, međutim, odložila realizaciju ove ideje za godinu dana. Tako su vaši prethodnici u ovo doba prošle godine bili prethodnici ili pioniri onoga što vi nastavljate.

Kažu da se u životu obično pamte prvi i poslednji događaji. Prvi, zbog prestanka iščekivanja od neizvesnosti i nepoznatog i njenog pretvaranja u realnost, a drugi zbog izvesnosti da toga više neće biti. Ono između se teže pamti i doživljava. Možda je to zaista tako. Ipak, uveravam vas da je za mene i Organizatore, organizacija ove druge po redu Škole bila od posebnog, gotovo od presudnog značaja. Ovo zbog toga što se svakom poslu prvi put prilazi sa posebnim entuzijazmom i zbog toga što postoji želja da se osvoji nešto novo, pa i zbog toga što ne znate kakvi vas sve rizici očekuju. Međutim, nakon što saznate i na sopstvenoj koži osetite i iskusite i jedno i drugo, obično ponestaje onaj početni entuzijazam osvajanja, a zamenjuje ga trezveniji osećaj odgovornosti da otklonite ono što ste propustili prvi put ili, da na osnovu makar i jednog iskustva, unesete poboljšanja. Sa takvim saznanjem i sa tom vrstom odgovornosti Centar za pravo Evropske unije je, ove godine u saradnji sa Institutom za pravne i društvene nauke Pravnog fakulteta u Kragujevcu, animirao vašu pažnju organizacijom ove Škole sa planom i programom koji ste dobili uz poziv.

Vaše odazivanje u ovom optimalnom broju me uverava da naš trud nije bio uzaludan i da ideja i namera makar saznajnog približavanja pravu Evropske unije neće ostati samo pionirski pokušaj. A da naše domaće pravo ne samo po geografskoj odrednici pripada Evropi i njenom ukupnom kulturnom nasleđu, govori i činjenica da su se domaći zakonopisci i ranije ugledala na evropejske primere, i da je na tu vrstu evropeizacije domaćeg prava ukazivao i Boža Grujović još za vreme Prvog srpskog ustanka. Iskustvo pokazuje da je ideja evropeizacije domaćeg prava, bez obzira na izvesne zastoje, bila uvek aktuelna jer evropsko pravo čini prirodno okruženje i za jugoslovensko pravo. Ova ideja je danas posebno aktuelizovana kao potreba ili čak i nužnost harmonizacije ili usklađivanja domaćeg prava sa pravom Evropske unije. Zbog toga mi se čini da je ovogodišnja Druga po redu Zimska škola evropskog prava od posebnog značaja. Već sledeće godine, prema hrišćanskom pravilu svetog trojstva verujem da će biti mnogo lakše i da će ova Škola dobiti ne samo duhovnu, već i konkretnu svetovnu podršku. A mi ćemo se u ovih sedam dana truditi da sa ove lepe i pitome planine ponese takva znanja koja će privući nove generacije za naredne godine.

Želim, takođe, da verujem da će saznanja koja će vam prenositi zaista najveći poznavaoци ove materije u Jugoslaviji, poslužiti ne samo za širenje vaših teorijskih horizonata, već i da će vam praktično koristiti na vašim radnim mestima i u obavljanju profesionalnih zadataka. Kada ovo kažem mislim, pre svega, na predstojeći proces harmonizacije domaćeg prava sa pravnom regulativom Evropske unije. Hoću da verujem da ćemo širenjem takvog znanja bar malo doprineti što skorijem i potpunijem uključivanju SR Jugoslavije u evropske integracione tokove, sa krajnim ciljem punopravnog učlanjavanja u Evropsku uniju.

Prof. dr Radovan D. Vukadinović,
Rukovodilac Zimske škole evropskog prava i
direktor Centra za pravo Evropske unije

Okrugli sto "Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Evropu - šansa i izazov za SRJ".

U okviru rada II Zimska škole evropskog prava 24. februara 2002. godine održan je Okrugli sto na temu "Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Evropu - šansa i izazov za SRJ".

Na Okruglom stolu su pored polaznika učestvovali: prof. dr Radovan D. Vukadinović, dr Duško Lopandić, dr Miroslav Paunović, mr Gordana Ilić, mr Tanja Mišćević, prof. dr Predrag Simić, prof. dr Slobodan Samardžić, dr Bojana Todorović i prof. dr Stevo Kovačević,

Uvodno saopštenje pod naslovom "Pravno institucionalne osnove Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Evropu" podneo je prof. dr Radovan D. Vukadinović, a dalji rad se odvijao po okruglim stolovima:

Na okruglom stolu za demokratizaciju i ljudska prava saopštenje je podnela mr Tanja Mišćević, na Okruglom stolu za ekonomsku rekonstrukciju, razvoj i kooperaciju saopštenja su podneli: dr Duško Lopandić, dr Bojana Todorović i prof. dr Stevo Kovačević, a na Okruglom stolu za pitanja bezbednosti saopštenja su podneli: prof. dr Predrag Simić i prof. dr Slobodan Samardžić

Saopštenje o osnovnim karakteristikama Sporazuma o asocijaciji i pridruživanju podnela je mr Gordana Ilić.

Poruke sa Okruglog stola

1. Konstatovano je da Pakt o stabilnosti (POS) predstavlja političku platformu za uspostavljanje institucionalnih odnosa između Evropske unije i zemalja jugoistočne Evrope, a posebno tzv. zapadnog Balkana. U zemlje zapadnog Balkana svstane su: BiH, Hrvatska, SRJ, Makedonija i Albanija, tzv. "generacija 5".

2. Posmatran u sklopu spoljne politike EU prema zemljama jugoistočne Evrope, POS predstavlja nadgradnju ili usavršavanje ranije lansiranog regionalnog pristupa kao političkog okvira za stepenovano i postupno približavanje država jugoistočne Evrope EU zavisno od stepena ispunjavanja

široko postavljenih uslova, koje je EU osmisila nakon okončanja ratnih sukoba na prostoru prethodne SFR Jugoslavije.

3. Opšti cilj regionalnog pristupa bio je da konsoliduje mir i stabilnost u regionu i da podstakne i pomogne njegovoj ekonomskoj obnovi. Ovo je trebalo ostvariti preko bilateralnih odnosa Evropske unije sa zemaljama regiona u čijim okvirima bi se promovisala demokratija, poštovanje prava, visoki standardi zaštite ljudskih i manjinskih prava, transformacija postojećih u tržišne privrede i veći stepen saradnje između zemalja regiona. Kad su u pitanju države sa prostora prethodne Jugoslavije, regionalnim pristupom je trebalo podstaći bržu i efikasniju implementaciju Dejton/Pariskog i Erdutskog mirovnog sporazuma kako bi se stvorila zona političke stabilnosti i ekonomskog prosperiteta, pre svega između do tada zaraćenih strana, ali i u čitavom regionu.

4. U ekonomskom pogledu regionalnim pristupom je trebalo osnažiti ekonomske aktivnosti prestrukturiranjem ekonomije, obnovom i poboljšanjem infrastrukture i preorijentacijom ranije ratne ekonomije ovih država na civilne aktivnosti, kao i napuštanje ranije komandne i ratne privrede i prelazak na tržišnu mirnodopsku privredu. U suštini, od država koje su učestvovala u navedenim mirovnim procesima se, prema regionalnom pristupu, tražilo da prvenstveno međusobno razvijaju što tešnju političku i ekonomsku saradnju kako bi u skladu sa postignutim nivoom međusobnih odnosa mogli tražiti uspostavljenje adekvatnih bilateralnih odnosa sa Evropskom unijom.

5. Kao politički podsticaj za brže i obuhvatnije uspostavljanje dobosusedskih odnosa između zemalja ovog regiona trebalo je da posluži obećanje Unije da će njeni bilateralni odnosi sa konkretnim državama zavisiti od nivoa razvijenosti njihovih međusobnih odnosa.

6. Bilo je predviđeno da Evropska unija svoje odnose sa zemljama regiona unapređuje postepeno i slojevito zasnovano na sistemu uslovljavanja i to u tri etape: odobravanjem autonomnih trgovinskih preferencijala, odobravanjem finansijske i ekonomske pomoć po osnovu konkretnih programa, kao što su: "Obnova" i "Phare" i, u trećoj etapi, zaključivanje različitih vrsta bilateralnih sporazuma.

Prema novouspostavljenoj "strategiji uslovljavanja" Evropska unija je ulazak u određenu etapu, a samim tim i korišćenje odgovarajućih pogodnosti i finansijskih sredstva, usloвила ispunjavanjem niza političkih i ekonomskih uslova.

U skladu sa "stepenovanim pristupom", vrsta, odnosno nivo institucionalnih odnosa zavisice od ispunjenosti, s jedne strane, opštih uslova

koji važe za sve zemlje regiona, ali sa druge strane, i posebnih uslova, koji se odnose samo na određene države regiona. Kako, međutim, regionalni pristup nije dao očekivane rezultate, novu poboljšanu strategiju EU je opredelila kroz POS.

7. Umesto ranije, pokazalo se neefikasne, strategije EU je POS-om "generaciji 5" predložila tzv. ubrazani put integracije, ali prema u njemu definisanim načelima, mehanizmima i instrumentima. Političku ulaznicu za korišćenje novog puta SR Jugoslavija je obezbedila pristupanjem krajem godine POS-u.

Opšti zaključak Skupa je da Pakt o stabilnosti u ovom momentu predstavlja jedini put za priključivanje evropskim integracionim procesima i da bi u tom smislu, bez prejudiciranja političke odluke, trebalo preduzeti konkretne mere na harmonizaciji domaćih propisa i početi sa reformama ekonomskog i političkog sistema.

IZ STRANIH ČASOPISA

Common Market Law Review

Issue: 38, 1

Editors and Publishers

Editorial Comments: The EU Charter of Fundamental Rights still
under discussion 1 6

Articles

Private applicants and the action for annulment since Codorniu 7 52

Arnull, Anthony

European private international law, the European Community and
its 53 86
emerging area of freedom, security and justice

Remien, Oliver

Common features of Community law regulation in the network-
bound sectors 87 129

Skudder, Andrew and Slot, Piet Jan

The scope of collective dominance under Articles 82 EC 131 157

Monti, Giorgio

The integration of environmental protection as a general rule for
interpreting Community law 159 177

Wasmeier, Martin

Case Law

A. Court of Justice 179 194

Case C-349/99 P, Commission v. ADT Projekt Gesellschaft der Arbeitsgemeinschaft Deutscher Tierzüchter mbH, Order of ECJ of 4 October 1999, nyr;

Joined cases C-174/98 P and C-189/98 P, Kingdom of the Netherlands and Gerard van der Wal v. Commission, Judgment of ECJ of 11 January 2000, nyr;

Case T-309/97, The Bavarian Lager Company Ltd v. Commission, Judgment of 14 October 1999, nyr;

Case T-92/98, Interporc Imund Export GmbH v. Commission, with annotation by

S. Kadelbach

Joined Cases C-147/97 and C-148/97, Deutsche Post AG v. Gesellschaft für Zahlungssysteme mbH (GZS) and Citicorp Kartenservice GmbH CKG, with annotation by A. Bartosch

Case C-388/95, Belgium v. Spain, with annotation by E. Spaventa

Book Reviews

221 241

Survey of literature

243 254

Publications received

255 261

Europarecht

Issue: 36, 1

<http://www.nomos.de/nomos/zeitschr/zeitschr.htm>

Aufsätze

Regulierung und Marktfreiheit im Europäischen Umweltrecht 1 26

Scheuing, Dieter H.

Aufsätze

Europäisierung des öffentlichen Dienstrechts 27 48

Kämmerer, Jörn Axel

Aufsätze

Zur Inkorporation der Europäischen Menschenrechtskonvention in 49 61

den nationalen Rechtsordnungen der Mitgliedstaaten

Chrysogonos, Kostas

**Rechtsprechung - Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaften -
Gericht erster Instanz**

Kompetenz der Gemeinschaft zum Erlaß einer Richtlinie zur Angleichung der nationalen Vorschriften über Tabakwerbung, Urteil des Gerichtshofes vom 5.10.2000 (Nichtigkeitsklage), Deutschland/Parlament und Rat, Rs. C-376/98 62 77

Irreführende Verwendung sog. „einfacher“ geographischer Herkunftsangaben Urteil des Gerichtshofes vom 7.11.2000 (Vorabentscheidungsersuchen des Bundesgerichtshofes), Schutzverband gegen Unwesen in der Wirtschaft/Wartsteiner Brauerei Haus Cramer GmbH & Co. KG, Rs. C-312/98 78 84

Verfahren zur Vergabe öffentlicher Aufträge - Diskriminierung aus Gründen der Staatsangehörigkeit, Urteil des Gerichtshofes vom 7.12.2000 (Vorabentscheidungsersuchen des österreichischen Bundesvergabeamts), ARGE Gewässerschutz/Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Rs. C-94/99. 85 89

Schadensersatzklage gegen Kommission wegen Verletzung des Grundsatzes der ordnungsgemäßen Verwaltung, Urteil des Gerichts erster Instanz vom 9.7.1999 (Schadensersatzklage), New Europe Consulting Ltd/Kommission, Rs. T-231/97 90 100

Die verfahrens- und haftungsrechtliche Bedeutung der Sorgfaltspflicht der Verwaltung - Anmerkung zum Urteil des EuG vom 9.7.1999, New Europe Consulting Ltd/Kommission, Rs. T-231/97, von Hanns Peter, Nehl, D.E.A., LL.M., Brüssel, und Wolfgang Wurmnest, Hamburg 101 111

Kleinere Beiträge, Berichte und Dokumente

Zur Europarechtskonformität der Deutschen-Grundrechte - Europarechtskonforme Auslegung oder Rechtsfortbildung der Grundrechte?, von Prof. Dr. Jörg Lücke, Mainz 112 118

Steuerwettbewerb in Europa, von Prof. Dr. Joachim Wieland, Bielefeld	119	129
---	-----	-----

Rezensionen

Jans, Jan H., European Environmental Law (Dr. Bernhard Wegener, Bielefeld)	129	130
---	-----	-----

Hinweis auf „Klimaschutz durch Emissionshandel“ - Achte Osabrü-cker Gespräche zum deutschen und europäischen Umweltrecht	130	131
--	-----	-----

Bibliographie

Bücher und Zeitschriften	132	141
--------------------------	-----	-----

European Competition Law Review

Issue: 22, 1

<http://www.smlawpub.co.uk/>

Editorial

Commission Launches Review of Merger Regulation and Simplifies Procedure for Unproblematic Mergers	1	2
---	---	---

The background to the Commission's current review of the Merger Regulation which is likely to lead to a recommendation that the thresholds for a Community Dimension Merger be further reduced and a commentary on the new Commission Notice implementing the simplified procedure for concentrations whose impact on competition is likely to be minimal.

Maitland-Walker, J.H.

Articles

The Legal Framework for Motor Vehicle Distribution - A New Model?	3	8
--	---	---

Block Exemption Regulation 1475/95, which applies to the motor vehicle industry, expires on September 30, 2002. Pressure to remove the block exemption has been growing and it is unlikely to be renewed; what replaces it, if anything, is a key issue for the European car industry. This article considers whether a new regulatory

framework based on the new BER2790/99 might be a more suitable model of distribution, given recent developments in car retailing.

Middleton, Kristy

The Regulatory Hurdles Ahead in B2B

9 12

Business-to-business (B2B) marketplaces are causing headaches for business and competition authorities alike. The question now is whether early cases, such as myaircraft.com and ec4ec, have implications for whether and how future B2B marketplaces will avoid regulatory problems. This article discusses the main competition issues, future developments and identifies practical steps being taken to ensure regulatory clearance.

Lancefield, David

Balancing Database Sui Generis Right Protection with European Monopoly Control under Article 82 E.C.

13 24

This article examines the interface between European monopoly control under Article 82 E.C. following the EVJ judgment in the Magill case with respect to sui generis right database protection as provided for by the European Database Directive. It focuses on the extent to which Magill will enable the European Court of Justice to prevent information monopolies after the Database Directive has given an exclusive right in information as parts of a database requiring substantial investment.

Westkamp, Guido

Encouraging Competition and Innovation in the Local Loop: The Issues of Cross-Ownership and Line-of-Business Restrictions

25 30

This article recognises that the cross-ownership phenomenon undermines the incentive of cable networks to invest and compete in the telecoms market. It comments on the effectiveness of the requirement for legal separation of telephone and cable interests and examines the Commission's policy in relation to those measures which introduce line-of-business restrictions.

Nikolinakos, Nikos Th.

Analysis Section

Merger control in "new markets"

31 33

Bishop, Bill Caffarra, Cristina

European Law Review

Issue: 26, 2

<http://www.smlawpub.co.uk>

Editorial

Free movement of footballers 99 100

Articles

Up in smoke? Community (anti)-tobacco law and policy 101 125
Hervey, Tamara K.

The drafting of the European Union Charter of fundamental rights 126 138
de Burca, Grainne

The allocation of responsibility in State liability actions for breach of Community law: a modern gordian knot? 139 158
Anagnostaras, Georgios

Europe and the regions: sub-national entity representation at Community level 159 176
Kottmann, Jan

Notes and Shorter Articles

Breach of directives and breach of contract 177 186
Weatherill, Stephen

Moribund on the fourth of July: the Court of Justice on prior agreements of Member States 187 197
Klabbers, Jan

Horizontal direct effect v. duty of construction in the EEA? The Norwegian view 198 206
Dyrberg, Peter

Book Reviews	207	210
Books Received	211	211
Table of Cases	I	XI
Table of Legislation		
Index	XIX	XXII

European Review of Private Law

Issue: 9, 1

<http://www.wkap.nl/jrnltoctoc.htm/0928-9801>

Articles/Articles/Aufsätze

European Private Law after the Treaty of Amsterdam <i>Hondius, Ewoud; Betlem, Gerrit</i>	3	20
The principles of European Contract Law and the concept of the "Creeping Codification" of <i>Berger, Klaus Peter</i>	21	34
Codification of Private Law in the European Union: the making of a hybrid <i>Basedow, Jürgen</i>	35	49
Environmental risk: a comparative law and economics approach to liability and insurance <i>Monti, Alberto</i>	51	79
Swiss Bundesgericht, 26 September 1997, a strong incentive to the litigants to act promptly <i>Wautelet, Patrick</i>	81	92

Österreichische Oberster Gerichtshof, Urteil vom 2.7.1998 – Zur Haftung für die Beschädigung eines "gefälligkeithalber" gelenkten fremden PKWs. <i>Theodorou, Heleni; Fötschl, Andreas</i>	93	114
High Court 28.11.1990, Immunity for suit? – Mareva Injunctions, Constructive Trusts and the salutary tale of Mizrahi Bank. <i>Breen, Oonagh</i>	115	131
BGH, Urteil vom 7. Juli 1998 – Zu den rechtlichen Auswirkungen eines Kalkulationsirrtums. <i>Theodorou, Heleni; Dotevall, Rolf; Mota Pinto, Paulo; Kerschner, Ferdinand</i>	133	148
<i>Dictionary/Dictionnaire/Wörterbuch</i> clause pénale/penalty clause/Vertagsstrafe <i>Pinto Montiero, António</i>	149	153
Contributors	155	156

Journal of Common Market Studies

Issue: 39, 1

<http://www.blackwellpublishers.co.uk/asp/journal.asp?ref=0021-9886>

<i>The JCMS Lecture</i>		
The Euro after Two Years <i>Trichet, Jean-Claude</i>	1	14
National and Partisan Contexts of Europeanization <i>Cole, Alistair</i>	15	36
Social Citizenship in the European Union <i>Faist, Thomas</i>	37	58
<i>European Agenda</i>		
Strategic Technological Partnering by EU Firms <i>Ramsay, Harvie; Hennart, Jean-François; Kay, Neil M.</i>	147	158

European Norms, Domestic Politics and Sanctions Against Austria <i>Merlingen, Michael; Mudde, Cas; Sedelmeier, Ulrich</i>	59	78
The Legalization of EU Foreign Policy <i>Smith, Michael E.</i>	79	104
Explaining Declining Polish Support for EU Membership <i>Szczekalla, Peter</i>	105	122
Living in EMU <i>Tamborini, Roberto</i>	123	146
Strategic Partnering by EU Firms: A Rejoinder <i>Narula, Rajneesh</i>	159	164
Pan-European Energy Co-operation <i>Sodupe, Kepa; Benito, Eduardo</i>	165	178
Book Reviews		
The Mark of the Bundesbank: Germany's Role in European Monetary Cooperation, by D. Heisenberg <i>Flockton, C.H.</i>	179	180
The Foreign and Security Policy of the European Union, by F. Cameron, Contemporary European Studies 7 <i>Whitman, Richard G.</i>	180	181
The Political Economy of Monetary Union, by M. Levitt and C. Lord <i>Jones, Erik</i>	181	182
Federalism and European Union: A Political Economy Perspective, by D. McKay <i>Howarth, David</i>	182	183
Book Reviews		
The Return to Europe: The Reintegration of Eastern Europe into the European Economy, by A. Smith <i>Blazyca, George</i>	183	184
Competition Law: Alignment and Reform, by I. Maher <i>Doherty, Barry</i>	184	185
Book Reviews		
Antitrust Between EC Law And National Law/Antitrust Fra Diritto Nazionale e Diritto Comunitario, edited by E.A. Raffaelli <i>Buttigieg, Eugene</i>	185	186
Governing in Europe: Effective and Democratic?, by F. Scharpf	186	187

Roder, Knut		
EU Committees: Social Regulation, Law and Politics, edited by C. Joerges and E. Vos	187	187
Barling, David		
Building Europe: The Cultural Politics of European Integration, by C. Shore	188	188
Benning, Ute		
At the Heart of the Union: Studies of the European Commission, edited by N. Nugent	188	189
Christiansen, Thomas		
The European Union as a Global Actor, by C. Bretherton and J. Vogler	189	190
Whitman, Richard G.		
Delegation and Accountability in European Integration: The Nordic Parliamentary Democracies and the European Union, edited by T. Bergman and E. Damgaard	190	191
Wivel, Anders		
Democracy Beyond The State?: The European Dilemma and the Emerging Global Order, edited by M. Th. Greven and L.W. Pauly	191	192
Walzenbach, G.P.E.		
Gendered Policies in Europe: Reconciling Employment and Family Life, edited by L. Hantrais	192	193
Hogarth, Terence		
Europa von A bis Z: Taschenbuch der europäischen Integration, edited by W. Weidenfeld and W. Wessels	193	193
Dawe, Hazel		
The European Parliament, by R. Corbett, F. Jacobs and M. Shackleton	194	194
Newman, Michael		
Britain and European Unity 1945-1999, by J.W. Young	194	194
Wilkes, George R.		
A Legal and Political Interpretation of Article 215(2) Šnew Article 288(2)Ć of the Treaty of Rome: The Individual Strikes Back, by C. Stefanou and H. Xanthaki	194	194
Tsagourias, Nicholas		

Regulating Pollution, by C. Hilson <i>Cormack, Paul</i>	195	195
Integration and the Regions of Europe: How the Right Policies Can Prevent Polarization, by P. Braunerhjelm et al. <i>Kennard, Ann</i>	195	195

Revue du Marché Commun et de L'Union Européenne

Issue: 445

http://www.editecom.com/revuemarche_commun.htm

Problèmes du jour

Nice: une vue apaisée - Réponse à deux questions, par Daniel Vignes, rédacteur en chef de la Revue <i>Vignes, Daniel</i>	81	84
---	----	----

Quelques Résultats de Décembre 2000

Le statut de la «Société européenne»: un nouvel instrument juridique au service des entreprises, par Christophe Fouassier, docteur en droit, adjoint au chef du secteur Marché intérieur - Concurrence - Aides d'État du SGCI <i>Fouassier, Christophe</i>	85	89
---	----	----

La déclaration de Nice sur les services d'intérêt économique général, par Florence Chaltiel, maître de conférence de droit public à l'Institut d'Études Politiques de Grenoble <i>Chaltiel, Florence</i>	89	92
---	----	----

Relations Extérieures, Sécurité et Armement

Un défi considérable: la dimension sécurité du partenariat Euro-Méditerranéen, par Sven Biscop, aspirant du Fonds de la Recherche Scientifique - Flandres, International & European Research Unit, Université de Gand (Belgique) <i>Biscop, Sven</i>	93	95
---	----	----

Vers une normalisation de l'application de l'article 296 du TCE dans le secteur des industries d'armement - Les interprétations de	96	101
--	----	-----

la Commission européenne et de la Cour de justice, par Dominique Vincentelli-Meria, docteur en droit
Vincentelli-Meria, Dominique

Circulation des Professionnels et Échanges de Services

La liberté de circulation des sportifs professionnels en Europe, par Michel Pautot, docteur en droit - Avocat au Barreau de Marseille - Rédacteur en Chef de Legisport 102 105
Pautot, Michel

L'Europe des professions d'avocat après la directive 98/5 sur l'exercice permanent dans un autre État membre, par Jacques Pertek, professeur agrégé de droit public, président de la Fondation pour les Études européennes 106 111
Pertek, Jacques

Problèmes Juridiques et Institutionnels

Le développement de la coopération judiciaire européenne, par Jean-Baptiste AVEL, magistrat - Service des Affaires européennes et internationales du Ministère de la Justice 117 128
Avel, Jean-Baptiste

Le droit du travail et le droit de séjour des travailleurs turcs dans l'Union européenne à lumière des arrêts récents de la Cour de justice des Communautés européennes, par Ercüment Tezcan, docteur en droit - Université Galatasaray (Istanbul/Turquie) 117 128
Tezcan, Ercüment

Les pétitions au Parlement européen et le médiateur européen par Saverio Baviera, Chef de division au Parlement européen 129 135
Baviera, Saverio

Actualités et Documents

Union européenne 136 143
Note de lecture, par Pierre Drouin: «Après l'État-nation» de Jürgen Habermas, *Drouin, Pierre* 144 145